

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOSTOYEVSKİ'NİN *KARAMAZOV KARDEŞLER* ile MURATHAN
MUNGAN'IN *ŞAİRİN ROMANI* ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK
TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

TEZİ YAZAN
Ercan YİĞİT

Danışman: Doç. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Jüri Üyesi: DR. Öğr. Üyesi Bedri AYDOĞAN (Çukurova Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / HAZİRAN 2019

ONAY

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

201711024 numaralı öğrencimiz olan **Ercan YİĞİT** tarafından hazırlanan “**Dostoyevski’nin Karamazov Kardeşler ile Murathan Mungan’ın Şairin Romanı Eserlerinin Varoluşçuluk Temelinde Karşılaştırılması**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından oy birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.....

Üniv. İçi – (Tez Danışmanı) – Jüri Başkanı- Asıl Üye: Doç. Dr. Elmas Şahin

.....

Üniv. İçi – Asıl Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Begüm Kurt

.....

Üniv. Dışı – Asıl Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Bedri Aydoğan
(Çukurova Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

20/06 / 2019

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Sevgili Aileme...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

20/06/2019

Ercan YİĞİT

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanma sürecindeki her aşamada bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Elmas ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Yine her zaman varlığıyla bana güç veren sevgili annem Fidan YİĞİT'e ve yoğun çalışmalarım sırasında bana sabır gösterdiği için kız arkadaşım Tuğba BAŞER'e sonsuz teşekkürler.

20/06/2019
Ercan YİĞİT

ÖZET

DOSTOYEVSKI'NİN *KARAMAZOV KARDEŞLER* ile MURATHAN MUNGAN'IN *ŞAIRİN ROMANI* ESERLERİNİN VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Ercan YİĞİT

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elmas ŞAHİN

Haziran 2019, 101 Sayfa

Dünya edebiyatında klasik olarak kabul edilen Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile edebiyatımızda kendine has bir dil yaratan Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* eserlerini varoluşçuluk temelinde karşılaştırmak, tezimizin amacını oluşturmaktadır. Dostoyevski ve Murathan Mungan üzerine bugüne dek birçok çalışma yapılmış ama bu iki yazar karşılaştırılmamıştır.

Karamazov Kardeşler ve *Şairin Romanı* ortak varoluşçu temalar; özgürlük, umut, umutsuzluk, ölüm ölümsüzlük, intihar, yabancılaşma, yalnızlık, din, inanç, hiçlik, boşluk, anlamsızlık bağlamında incelenmiştir. Bu ortak varoluşçu temalar öncelikle varoluşçuluğun önemli temsilcilerinden yola çıkılarak açıklanmış ve eserlerdeki ortak temaların karakterler üzerindeki yansımaları ele alınmıştır. Karakterlerin varoluşçu yönleri ortak başlıklar altında toplanarak, benzerlikleri ve farklılıkları ile incelenmiştir.

Sonuç olarak, iki eserde de tespit edilen varoluşçu unsurlar ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Varoluşçuluk, Dostoyevski, Murathan Mungan, Karşılaştırma, Sorgulama.

ABSTRACT**A COMPARISON ON THE BASIS OF EXISTENTIALISM BETWEEN
DOSTOYEVSKY'S *THE BROTHERS KARAMAZOV* AND MURATHAN
MUNGAN'S *THE POET'S NOVEL*****Ercan YİĞİT****Master of Arts Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elmas ŞAHİN****June 2019, 101 Pages**

The objective of this thesis is to compare on the basis of Existentialism *The Brothers Karamazov* of Dostoyevsky, an established master of World Literature, with *The Poet's Novel* of Murathan Mungan, an author of our own literature with a specific personal voice and language. There are lots of studies on Dostoyevsky and lots on Murathan Mungan, but up to the present none of these studies has been about some comparison between the two authors.

The Brothers Karamazov and *The Poet's Novel* are here examined with regard to existentialist themes common for both novels, themes as freedom, hope, despair, death, immortality, suicide, alienation, loneliness, religion, belief, nothingness, emptiness, meaninglessness. As they are reflected on the protagonists of the two novels, these common existentialist themes are treated principally with reference to the main proponents of Existentialism. The existentialist features of the protagonists are gathered under common headings, and similarities and differences between these features are examined.

In conclusion, an evaluation has been done in the light of those existentialist elements identified on both novels.

Keywords: Existentialism, Dostoyevsky, Murathan Mungan, Comparison, Inquiry.

ÖNSÖZ

Varoluşçuluk, bireyin kendini bulmaya çalışması ve yaşamına yön vermesidir. Bu bağlamda edebiyat da bireyi ve onun sorunlarını ele alarak varoluşçuluğu somutlaştırmaya gider. Edebiyattaki bu somutlaştırma, karakterler aracılığıyla iletilir. Nitekim bu karakterlerin incelenmesiyle varoluşçuluğun nasıl ele alındığı tespit edilebilir. Çalışmamız kapsamında varoluşçuluk belli başlı düşünürlerden yola çıkılarak varoluşçuluğun tanımı ve temaları belirlenmiştir.

Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı*'nı Varoluşçuluk bakımından karşılaştırmak temel amacımızdır. Dostoyevski, bireyi ve onun varoluş problemini romanlarında en ince ayrıntısına kadar işlemiştir. Dostoyevski'nin eserlerinde özellikle psikolojik gözlem yeteneği göze çarpar. Bu yeteneği sayesinde, değerinden bir şey kaybetmeden günümüze kadar gelir. Dostoyevski'nin eserlerindeki karakterler, modernleşen Rusya'nın travmalarını bünyesinde barındıran, bunları aşmak için kendi iç dünyalarında bir anlam arayışı içinde olan insan tipleridir. Varoluşçuluğun birçok özelliğini onun karakterlerinde görebiliriz. Varoluşçuluğu, roman tekniğinde kullanmış. Bireyin varoluş sorunlarını ve psikolojisini romanlarında derinlemesine ele alır. "Dostoyevski kendisinde öğrenecek bir şeyler bulduğum biricik psikologdur: yaşamımın en güzel şanslarından biridir, Stendhal'i keşfedişimden de güzel."(Nietzsche, 2010, s. 95)

Murathan Mungan, Türk edebiyatında varlığını 80'li yıllarda hissettirmeye başlar. Mungan eserlerinde bireyin kendi olma arayışını ele almıştır. Bazı eserlerinde karakterler (*Mahmut ile Yezida*) varoluş mücadelelerini töre ve dine karşı verirler. Bu eserde benlik arayışında olan birey bir yolculukta gibidir; bu yolculuk boyunca birey kendini oluşturmaya, kendi benliği bulmaya çalışır. Birey kendini oluştururken çevresi ve etrafına örülen duvarlara karşı her zaman mücadele eder. *Şairin Romanı*'nda da Şair Bendag varoluş mücadelesini topluma karşı verir.

İki yazarın da eserlerinde ortaya koyduğu karakterler varoluşçuluğun temaları bakımından ele alınmıştır. Bu temalar eserlerdeki ortak temalardan yola çıkılarak belirlenmiştir. Temaların ele alınışı, eserlerde işleme yoğunluklarına göre sıralanmıştır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KAPAK	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYANI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
EKLER LİSTESİ	xi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Problemi	2
1.3.1. Problem Cümleleri	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)	3
1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
1.7. Araştırmanın Kurumsal Çerçevesi	3
1.8. Araştırmanın Yöntemi	3

BÖLÜM II

2. VAROLUŞÇULUK

2.1. Varoluşçuluğun Tanımı	4
----------------------------------	---

BÖLÜM III

3. FYODOR MIHAILOVİÇ DOSTOYEVSKİ VE MURATHAN MUNGAN

3.1. Fyodor Mihailoviç Dostoyevski'nin Hayatı ve Eserleri	13
3.2. Murathan Mungan'ın Hayatı ve Eserleri	15

BÖLÜM IV**4. KARAMAZOV KARDEŞLER İLE ŞAİRİN ROMANI ESERLERİNİN****VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI**

4.1.Özgürlük.....	17
4.2. Yabancılaşma/Yalnızlık	23
4.3. Sorgulama	36
4.4. İnanç/Din.....	44
4.5. Ölüm/Ölümsüzlük/İntihar	52
4.6. Umut/Umutsuzluk.....	62
4.7. Hiçlik/Boşluk	70

BÖLÜM V

5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	80
6. KAYNAKÇA	83
7. EKLER.....	87
8. ÖZGEÇMİŞ.....	90

EKLER LİSTESİ**Sayfa**

7.1. Etik Kurulu Onay Belgesi.....	87
---	-----------

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın birinci bölümünde Araştırmanın Konusu, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Problemi, Problem Cümleleri, Araştırmanın Önemi, Araştırmanın Sayıltıları, Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve Araştırmanın Yönteminden, eserlerin hangi açıdan ele alınacağından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde varoluşçuluğun tanımı, varoluşçuluğun temel ilkeleri hakkında açıklama yapılacaktır. Varoluşçuluğu, Sören Kierkegaard, Martin Heidegger, Karl Jasper, Jean-Paul Sartre, Gabriel Marcel'in düşüncelerini temel alarak açıklanmaya çalışıldı. Her düşünürün varoluşçuluk tanımı ve varoluşçuluğa yaklaşımı farklı oluğu için ortak temel ilkeleri belirlemeyi amaçladık. Bu ilkeleri belirlerken, eserlerde kullanılan temaları göz önünde bulundurduk.

Üçüncü bölümde, Dostoyevski'nin hayatı ve onun hakkında yapılan araştırmalara kısaca değinilecektir. Aynı zamanda, çağdaş Türk edebiyatında kendine has bir dil yaratmayı başaran Murathan Mungan'ın hayatı ve onunla ilgili yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

Dördüncü bölümde Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri; yalnızlık, yabancılaşma, umut, umutsuzluk, özgürlük, hiçlik, boşluk, anlamsızlık, ölüm, ölümsüzlük, intihar, inanç, din, gibi varoluşçu unsurlar bakımından ele alınacaktır. Bu varoluşçu unsurlar, düşünürlerin görüşlerine göre açıklanıp, eserlerden alıntılarla tespit edilecektir. Eserlerde tespit edilen varoluşçu temalar, benzer ve farklı yönleriyle, karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde incelenecektir.

Beşinci bölüm, iki eserin varoluşçuluk bakımından karşılaştırılması ile elde edilen sonuçlar ve önerilerden oluşacaktır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri, varoluşçuluk temelinde karşılaştırmaktır. Bu karşılaştırmada ortak varoluşçu temalardan hareket edilecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Türk edebiyatında kendine has bir dil yaratmış olan Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri, varoluşçuluk temelinde karşılaştırmak tezimizin amacını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri, varoluşçuluk temelinde karşılaştırarak ortak ve farklı temaları tespit etmek ve nasıl ele alındıklarını belirlemek temel problem olarak ele alınmıştır.

1.3.1. Problem Cümleleri

- 1 Varoluşçuluğun belli başlı temsilcileri kimlerdir ve varoluşçuğu nasıl tanımlamışlardır.
- 2 Varoluşçuluğun temaları nelerdir.
- 3 Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerinde hangi varoluşçu temalar vardır.
- 4 Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerindeki varoluşçu temalar nasıl ele alınmıştır.
- 5 Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerindeki varoluşçu temaların ortak ve farklı yönleri nelerdir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri karşılaştırmadaki amacımız: Dünya edebiyatında yer etmiş olan Dostoyevski ile Türk edebiyatında önemli bir yere gelmeyi başaran Murathan Mungan üzerine herhangi bir karşılaştırmalı çalışma yapılmamış olmasıdır.

Dostoyevski ve Murathan Mungan'ın eserlerini varoluşçuluk bakımından karşılaştırmak istememizin nedeni de iki yazarın da bireyi ve bireyin sorunlarını eserlerinde ortaya koymalarıdır. Aynı zamanda bireyin kendisi olma savaşı; özgürlük, başkaldırı, inanç, yalnızlık, yabancılaşma gibi varoluşçuluğun ilkeleri ile eserlerine aktarmalarıdır.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)

1. Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerinin ortak varoluşçu temalara sahip olduğu.
2. Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerinin karşılaştırılmasıyla benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulabileceği, varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Karamazov Kardeşler ve *Şairin Romanı*'nda varoluşçuluğu incelerken araştırmacıların görüşlerine ve metin odaklı bir yapıda analizler yapılmaya çalışılmıştır. Varoluşçuluğun, düşünürlere göre farklı tanımları olması, incelememizde zorluklar çıkarmıştır. Bu zorlukları aşmak için ortak ilkelere göre hareket etmeye çalışılmıştır.

1.7. Araştırmanın Kurumsal Çerçevesi

Karşılaştırılmalı edebiyat, kendi edebiyatını başka bir edebiyat sayesinde daha iyi anlamak, eksiklerini giderip daha iyi bir duruma getirmek bunun yanında kendi değerini de ortaya çıkarmaktır. Bizim amacımız da eserlerin temalarını ortak ve farklı yönlerini karşılaştırılmalı edebiyat kuramı çerçevesinde incelemektir.

1.8. Araştırmanın Yöntemi

Bu tezde metin merkezli yöntem kullanılacak olup Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserleri taranacaktır. Eserlerde varoluşçu temalar belirlenip ortak ve farklı yönleri tespit edilecektir.

BÖLÜM II

2. VAROLUŞÇULUK

2.1. Varoluşçuluğun Tanımı

İnsanın kendini bilme arayışı, her dönemde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Günümüzde insanın karşılaştığı zorluklar, onun kendi değerlerini, dünyayı ve varoluşunu sorgular hale getirmiştir. Yirminci yüzyıl ideolojilerin savaşların çağı olmuştur. Bu çağda yapılan iki dünya savaşı, milyonlarca insanın ölmesine, sakat kalmasına, yerlerinden olmasına neden olarak bu yüzyılı şiddetin, yok oluşun yüzyılı yapmıştır. İnsanın ortaya koyduğu bu korkunç tablo sonucunda, sorgulama ihtiyacı doğmuştur. İnsan kendini tüm varlığı ile sorgulamaya başlamıştır. Birey modern hayat karşısında yalnız ve çaresiz kalmıştır. Birey bu tükenmişlik içinde yaşamın nereye varacağını düşünmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak insancıl değerler yok olmuş; birey kendini bir boşluğun içinde bulmuştur. Bu boşluktan çıkmak için birey, kendisine yeni değerler bulma amacıyla arayış içinde olmuştur. Bu duygular içinde olan birey kurtuluşu varoluşçulukta aramıştır. Varoluş felsefesi; bireyin kendini ve dünyayı sorgulama ihtiyacından ortaya çıkmış, insan merkezli bir felsefedir.

Varoluşçuluk; köklerinden kopmuş temelini yitirmiş, geçmişe tarihe güvenini kaybetmiş, topluma yabancılaşmış, mutsuz, huzursuz insan varlığını dile getiren bir felsefedir. Bu felsefe daha çok, toplum içinde yaşayan bireyin tehdit altında olduğu, günümüzde gelenek arasındaki bağlantının koptuğu, insan manasız bir varlık haline geldiği, kendi kendini yitirmek tehlikesinin baş gösterdiği yerde ortaya çıkar (Sartre,2016, s.10).

Birey köklerinden kopmuş, eski değerlerini yitirmiştir. Bu değerlerin yitirilmesi bireyi yalnız, yabancılaşmış ve huzursuz bir biçimde bırakmıştır. Birey, toplum içinde kendini yitirmemek için varoluşçuluğa sarılmıştır. Varoluşçuluk, toplumsal, siyasal bütün yapıların yozlaşması sonucu bunalıma düşen insanın kendisini sorgulamasını temel alan bir felsefedir. Bu nedenle ferdidir; özellikle insan üzerinde durur. "Çünkü gerçek varlık insanın kendi ferdiyetinde; gerçek bilgi de insanın kendini bilmesindedir. Dış dünya ile ilgili bilgiler, bir kuruntudan ibarettir ve insanı kendini beğenmişliğe sevk

eder. Realite ile ilgili gerçek bilgiye varmak istiyorsak kendimizden hareket etmek zorundayız. Kısaca: Egzistansiyalizm, obje (nesne) üzerinde değil süje (özne) üzerinde yoğunlaşan sübjektif bir bilgidir" (Çetişli, 2004, s. 145).

Bu yüzden varoluş bir şeyin ne olduğu değil; nasıl olduğu kendisini nasıl ortaya çıkardığı ile ilgilidir. Bireyin kendi özgür iradesiyle kendisini ortaya çıkarmasıdır. Durağan değil tam tersine aktif bir yapıdadır. Her an oluşum halinde olan birey, özünü bulmaya çalışır.

Varoluş; özden önce gelir. İyi, ama ne demektir bu? Şu demektir: İlk insan vardır; yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır. Varoluşçuya göre insan daha önce tanımlanamaz, belirlenemez; hiçbir şey değildir o zaman. Ancak sonradan bir şey olacaktır ve kendini nasıl yaparsa öyle olacaktır. Kavrayacak, tasarlayacak bir tanrı olmayınca, insan doğası diye bir şey olmaz bu durumda. İnsan yalnızca kendini anladığı gibi değil, olmak istediği gibidir de (Sartre, 2016 s. 39).

İnsanın önceden belirlenmiş bir özelliği yoktur; insan kendini nasıl yaparsa öyle olur. Varoluşçuluk bununla ilgilenir; insanın kendini sonradan ortaya çıkarmasıyla, insan bir nesne değildir; o, kendi kendini yapandır.

Her düşünür varoluşçuluğu kendisine göre tanımlamıştır. Bu tanımlamalar sonucunda; dinle ilgili olarak farklı iki görüş ortaya çıkmıştır. İsmail Çetişli (2004) varoluşçuları kendi içinde ikiye ayırmıştır:

Dine bağlı varoluşçular; Soren Kierkegaard, Gabriel Marcel, Karl Jasper, Karl Barth, Unamuno dine bağlı bir varoluşçuluk geliştirmişlerdir. Onlara göre Allah gerçek bir varlıktır. İnsanın kendisini tanıması ve hürriyetini en iyi şekilde yaşaması Allah'ın varlığına iman etmesiyle mümkündür.

Tanrısız varoluşçular; Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger, Jean Paul Sartre, Simon De Beauvoir, George Bataille gibi filozof-yazarlar bu grupta yer alırlar. Bunlara göre Allah'a inanmak, İnsanın hürriyeti için tehlikelidir. Zira iman bize sorunluluklarımızı unutturur ve bizi kaderciliğe sürükler. Böyle bir kadercilik, Kâinatın ve insanın Allah'ın iradesi sınırları içinde yaşaması demektir. Görülüyor ki Tanrı tanımamak insana ve insan hürriyetine verilen değerden kaynaklanmaktadır. (s.148)

Varoluşçulukta; dine bağlı olsun ya da tanrısız olsun ortak bazı kavramlar ortaya çıkmaktadır, bunları: özgürlük, din, tanrı, kaygı, iç sıkıntısı, bunalı, öfke, korku, umut, umutsuzluk, ölüm, yalnızlık, yabancılaşma, fırlatılmışlık, öznellik, düzene başkaldırı, sorgulama, saçma, sorumluluk, intihar olarak belirtebiliriz. Biz varoluşçuluğu açıklarken bu akımın belli başlı temsilcilerinden yola çıkacağız. Bunlar: Soren Kierkegaard, Martin Heidegger, Gabriel Marcel, Jean Paul Sartre, Karl Jasper'dir. Bu düşünürlerin ortak noktalarını belirleyip açıklayacağız.

Kierkegaard, bireyi ve öznelliği ortadan kaldırdığını düşündüğü Hegel felsefesine karşı çıkmıştır. "Kierkegaard bir birey olmakla kalmamış bireyi düşüncemize bir kategori olarak sokmaya çalışmıştır."(Kaufmann, 1997, s.14) Gerçeğin öznellikte olduğunu, evrensel olanın hiçlik olduğunu bireyin temel alınması gerektiğini belirtmiştir.

Soren Kierkegaard, Hegel'in nesnellik araştırısına bütünsellik, istek ve tutkusuna, gerçeğin öznellikte yattığı düşüncesiyle karşı çıkmıştır."Gerçek varoluşa duygu yoğunluğu ile ulaşabilirim der." Kierkegaard, bir bütünün parçası sayılmayı kabul etmez dünyasal düzenin küçük bir parçası sayılmak, hiç'e indirgenmektir onun gözünde.(...) Nesnel felsefecinin karşısına özne felsefeciyi diker; ya da birey, Tekil varlık dediği şeyi...(Wahl, 1999, s.11)

Kierkegaard insanın varoluş sürecini tanrı ile olan ilişkisine göre açıklar. "Kierkegaard'a göre rahatsızlıklar içinde bunalan insan yalnız başına yetersizdir. İnsan ancak aşkın varlıkla temas kurduğu ve onun önünde yetersizliğini gördüğü zaman kendini bulur ve hürriyetini en iyi seviyede yaşar. Bunu yapamadığı zaman yokluk uçurumuna düşer" (Magill, 1992, s. 23). İnsanın tanrı ile olan ilişkisi sonucunda varoluşu gerçekleştirecektir. Önemli olan bireyin bunu yaparken nasıl bir tutum takınacağıdır.

Öznellik ancak bir nesneyle, varoluş da varlıkla sürdürülen ilişki yüzünden vardır.(...) Onun(Kierkegaard) gözünde önemli olan Kendini hep tanrı karşısında duyumsamaktır, Hristiyan düşüncesine tanrı-önünde-olma kavramını yeniden getirmiştir. Ama kendini hep tanrı karşısında varsaymak, kendini her şeyden önce günahlı bir varlık gibi

duyumsamaktır. Günahla, günah bilinci ile adım atılır dinsel deneyime bu anlamada var olmak günahlı olmaktır. Öte yandan varoluş en yüksek değerdir; böylece varoluş hem en yüce değer hem de günah oluyor. (Wahl, 1999, s.13)

Kierkegaard bireyin varoluşunu tanrı ile bağlantısına bağlar. Birey tanrı ile ilişki kurarsa var olabilir. Bu ilişki bireyi günaha götürür böylece birey var olur bu günahla. Birey, hem en yüksek değere çıkıp varoluşunu gerçekleştirir, hem de günahkâr olur.

Bireyin varoluşu her zaman bir oluş halindedir. Durağan olmayan varoluş, geleceğe de yönelip insanı her zaman dinamik olmaya zorlar. Bütün faaliyetler bu varoluşa göre hareket eder.

Var olmak, bir fert olmak manasına gelir. Keza var olmak oluş halinde bulunmak manasına gelir. Var olan bir fert daimi bir oluş halindedir; gerçek manasıyla var olan sübjektif düşünür, düşüncesinde bu var oluş durumu devamlı olarak elde tutar ve bütün düşünme işlemini bu oluşa çevirir.(...) Varlık ferdiyet ve oluşla birlikte geleceği de ihtiva eder. Başka bir ifadeyle bir fert oluş içinde geleceğe yönelmesiyle var olur (Magill,1992, s.36-37).

İnsan geleceğe yönelik olarak karar vermek mecburiyetindedir. Bu karar vermede, birey öznel davranışlarıyla sorumluluk alır. Bütün bunları yaparken birey seçimlerini ahlak süzgecinden geçirir. Bireyin varoluşu önceden bilinen bir şey değildir o kendi karalarıyla hayatını değiştirir, varoluş sürecine girer.

Var oluşa bağlı süje (özne) geleceğe yönelmesinde karar vermeye davet edilir. Buna göre sübjektif düşünür, aynı zamanda bir ahlak düşünürüdür.... Onun asaleten insanlığı önceden bilinen bir şey değildir. Buna varmak ahlaki kararlarla başılır.... Ahlakın merkezi ferttir ve ahlak bakımından tam bir insan olmak her ferdin temel görevidir; her ferdin gerçek bir insan olma şartıyla doğduğu, ahlakın önceden farz ettiği bir şeydir. Sisteme has olan objektif düşünme insanı bir müşahit durumuna getirir. Fakat varoluş hareketine katılan fertler, müşahit oldukları kadar birer aktördürler. Onların seçimi hayatlarını bütünüyle değiştirir. Bu hareketler hem kendilerini hem başkalarını bağlar. Ahlaka uygun süjenin önemi böylece en üst dereceye çıkar (Magill,1992, s.39).

Bireyin varoluşu geleceğe yönelik kararlarıyla belirlenir. Bu kararlar ahlaka bağlıdır, tam bir insan olmak bu ahlak kararlarıyla mümkündür. Varoluşu gerçekleştirmek isteyen birey, aktör olmalıdır, yani kendi karar vermelidir.

Birey, devamlı bir varoluş halindedir bu varoluş halinde birey seçim yapma özgürlüğüne sahiptir. Birey bu seçim konusunda bazen içinden çıkılmaz durumlar yaşayabilir. Onun, bu zor durumunu anlatmak için Kierkegaard *Korku ve Titreme* adlı eserinde İbrahim Peygamberin yaşadığı durumdan faydalanır. Kierkegaard'a göre İbrahim varoluşu en gerçek anlamda yaşayan kişidir.

Yeryüzünde mücadele vardı: Kendi gücü ile her şeyi alt eden biri vardı ve kendi güçsüzlüğü ile tanrıyı alt eden biri vardı. Kendine güvenen ve her şeyi kazanan biri vardı; gücünün güvencesinde her şeyini feda edebilen biri vardı. Oysa Tanrı'ya inanan, herkesten büyüktü. Biri vardı kudreti nedeniyle büyüktü, biri bilgeliği nedeniyle biri umudu ve biri sevgisi nedeniyle büyüktü. Oysa İbrahim hepsiden büyüktü. Kudreti nedeniyle büyüktü; kudretinin kaynağı güçsüzlüğüydü. Bilgeliği nedeniyle büyüktü bilgeliğin sırrı akılsızlığıydı. Umudu nedeniyle büyüktü umudunun biçimi delilikti. Sevgisi nedeniyle büyüktü; sevgisi kendine nefretiydi (Kierkegaard, 2013, s.18-19).

Birey bu çelişkili durumlar içinde kendini oluştururken yalnızdır. Yalnız olan birey başkaları tarafından anlaşılmaz ve kendi durumunu da başkalarına aktaramaz. Birey aynı zaman da bir "İman Şövalyesidir." "Tekil bireyin kendisini başkası tarafından anlaşılabilir hale getirmesi olanaksızdır.(...) Birey ancak tikel birey olarak bir iman şövalyesi olabilir." (Kierkegaard, 2013, s.79) İnsanı birey yapan onu kendi benliği ile yüzleştiren yalnızlıktır. Kierkegaard'a yalnızlık var oluşun ve birey olmanın şartıdır. Bu yalnızlık ve varoluşun gerçekleşmesi insanın özgür olmasına bağlıdır. Özgürlük onu imana ve sonsuz teslimiyete götürerek, onun varoluşunu kavramasını sağlar. "Birey imanla var olur, bu imanın son aşaması da sonsuz teslimiyetten geçmektedir. İnsan, özgürlüğü sayesinde sonsuz teslimiyete ulaşır ve varoluşunu kavrar" (Kierkegaard, 2013, s.50-51). Özgürlük, Kierkegaard'a göre bireyin seçim yapmasının, kendini belirlemesinin temel şartıdır.

İnsan, Tanrı tarafından terk edildiğini düşünür, korku ve kaygıya kapılır. Bu korku ve kaygı insanı var oluşu konusunda uyanık tutar. Kaygı ve korku Kierkegaard'a göre en iyi uyandırma aracıdır.

En iyi uyandırma aracı da kaygılı korku ya da iç-daralmasıdır. Her insanın içinde bu korku yerleşiktir, ona göre dünyada yapayalnız kalabileceği, Tanrı tarafından unutulmuş olabileceği, milyonlarca iş güç arasında gözden kaçmış olabileceği korkusu. Ancak korkuyu ta yüreğinde bütün uyanıklığı ile duyan ve bundan kaçmayan kimse, bu korku ile varoluşunun uyanıklığını sürdürebilir. Böylece varoluş sorusuna Kierkegaard'ın verdiği yanıt: Varoluş, somut, öznel ve uyanık insanın yaşamıdır (Akarsu, 1979, s.115).

Kierkegaard'a göre, insan yaşamın anlamsızlığı karşısında, kaygı duyar; bu kaygı onu uyanık tutar. Bu korkuyu bütün benliği ile hisseden ve ondan kaçmayan kimse varoluşunu gerçekleştirebilir. Dolayısıyla korkmayan, uyanık olan kendi değerlendirmesini yapan birey var olabilir.

Martin Heidegger'e göre varoluşçuluk; insanın kendini anlaması ve dünya ile ilişkisi sonucu, kendini tasarlayıp ortaya çıkarmasıdır. "Var olanın özü onun bir şey için olmasında yatar. Bu var olanın neliği (essentia) kendi varlığından hareketle kavranmalıdır. İnsanın özü kendi varoluşunda yatar" (Heidegger, 2004, s. 328). İnsan özünü kendi yapıp var olur. İnsan özünü oluştururken dünya ile bağlantılıdır. "İnsan ile dünya arasındaki bağlantı, cevherlerin yahut objelerin birbiriyle olan münasebeti gibi olmaktan çok varoluşçu manada bağlanma ve iştirak münasebetidir" (Magill, 1992, s.50). Dünya ile insan arasındaki bu ilişki; insanın, dünyayı ve varlığını sorgulamasıdır. Bu sorgulama sonucu, insan kendini anlayıp yeniden yaratır.

Varoluşçulukta, insan, geleceğe yönelik bir varlıktır, her zaman kendini tasarlayıp yeniden oluşturur. İnsan özgürlüğü ve sorumluluğuyla kendini geleceğe doğru tasarlar. "Anlamanın kendisi ekzistansiyal (varoluşsal) yapıya sahiptir; biz ona tasarım diyoruz. Tasarım insanın varlığını hem kendi bir şey uğrunalığına, hem de kendi ilgili dünyasının dünyasallığı olan imlenimselliğine asli şekilde tasarlar. İnsan kendini hep tasarlamıştır ve var olduğu müddetçe tasarlayıcı olmaktadır" (Heidegger, 2008, s.153). İnsanın geleceğe yönelik oluşu, onun anlamasına bağlıdır; anlayan insan kendini geleceğe doğru tasarlar ve varoluş için zemin hazırlar.

Jasper'e göre; varoluş bazen acı bazen güdüdür ama hiçbir zaman durağan değildir. Her zaman ileriye doğru bir adımdır. "Bilinç varoluş olarak, her zaman sınırlıdır, tedirgindir, yanılmıştır.(...)Varoluş itimdir, güdüdür, tutkudur, kendi mutluluğunu ister, yetkinliğin ve öldürücü acının anlarını yaşar. Varoluş savaşmanın tedirginliği içinde durur, tutunmak ister, genişlemek ister ve şu ele geçirilmez mutluluğa ulaşmak ister" (Jaspers, 2010, s. 340-341). Dolayısıyla varoluş, her zaman yolda olmaktır. Bitmek tükenmek bilmeyen bir sorgulama ve değerlendirmedir; bu yüzden var olmak isteyen hep acı çeker.

Jean Paul Sartre'ye göre insan önce vardır sonra kendini oluşturup ortaya çıkarır. Gerçek kimliğini kendisi bulur ona yön gösterecek bir tanrı-doğa yoktur. "Varoluşçuya göre insan önce tanımlanamaz, hiçbir şey değildir o zaman. Sonradan bir şey olacaktır ve kendini nasıl yaparsa öyle olacaktır. Tasarlayacak bir tanrı olmayınca, insan doğası diye bir şey olmaz. İnsan yalnızca kendini anladığı gibi değil olmak istediği gidir de" (Sartre, 2016, s.39). Buna bağlı olarak insanın kendini var etmesi yine kendi tasarısı sayesinde. Onu yaratan, sınırlarını belirleyen bir varlık yoktur, bu yüzden o, kendisini tasarlayıp var eder.

İnsan, kendi bilincine vardığında kendini tasarlar. Kendini tasarlarken kendinden ve bütün insanlardan sorumludur."İnsan var olur önce. Bir geleceğe doğru atılan ve bu atılışın bilincine varan bir varlıktır. İnsan nasıl olmayı tasarladıysa öyle olacaktır. Varoluşçuluğun ilk işi insanı kendi varlığına kavuşturmak, varlığının sorumluluğunu da omzuna yüklemektir. İnsan yalnızca kendinden değil bütün insanlardan sorumludur" (Sartre, 2016, s.40). İnsan kendini var ederken, kendi bilincinin farkına varır. Bu varoluşta insan kendi varlığına kavuşur ancak bütün insanlardan da sorumlu olur.

İnsan, dünyada kendi başına bırakılmıştır, onu engelleyecek yaptıklarını yasaklayacak hiçbir şey yoktur. Tamamen bütün özellikleri verilmiş bir insandan söz edilemez; bu yüzden insan özgürdür. İnsan, özgür olunca kendini anlamlandırıp var olabilir. Sadece insan, kendinin farkına varıp, kendini değerlendirip, kendini gerçekleştirebilir. İnsanın bu hallerinin anlatımında edebiyat değerli bir işlev görmüştür.

Varoluşçuluk felsefi boyutuyla soyut bir alanda kalmaktadır. Edebiyat sayesinde, yazar ve filozoflar; varoluşçuluğun bütün özelliklerini, daha anlaşılır ve somut bir halde okurların zihninde canlandırmaktadırlar. Bu tür anlatımlarda somuttan soyuta doğru bir anlatım vardır. Somut alandan yola çıkılarak soyut olan varoluşçuluk açıklanmaya çalışılır.

Felsefi bir eser, bilgi veren ele aldığı konuyu derinliğine inceleyen ve mantıksal akıl yürütme zinciri içerisinde irdeleyen bir eser olduğu için onda önemli olan içeriktir. Edebi eser ise içerikten ziyade biçime önem verir. Felsefi eser soyut, edebi eser somuttur. İnsan hayatı onun varoluşu ve özgürlüğü gibi konular felsefenin soyut diliyle anlaşılır kılınmaz. İşte bu durumda sanat devreye girer ve felsefeye somutluk kazandırır (Gündoğan, 2012, s.26).

Bu alıntıya baktığımızda felsefi eser ile edebi eser arasında soyut ve somut olarak bir ayrılık görürüz. Felsefi eser daha sistematiktir, mantıksal bir biçimde ilerler. Edebi eser ise felsefi eserin soyutluğunu daha somut bir biçimde okuyucuya sunar. Böylece varoluş, özgürlük gibi konular daha anlaşılır bir dille aktarılır.

Varoluşçuluk anlam bakımından felsefeyi edebiyata yakınlaştırmıştır, çünkü varoluşçuluk insanı ve insan eylemlerini ele almaktadır. Varoluşçuluk bu yapısından kaynaklı olarak edebiyatta geniş bir biçimde işlenmiştir. Edebiyatın konusu insan ve insana bağlı sorunlardır. Varoluşçuluk da bireyin kendini var edebilme sorunudur. Varoluşçuluğu ve edebiyatı birleştiren tema, insanın varoluş sorunudur. "Edebiyat varoluş alanından kesitler sunar, varoluşun hallerini anlatır. Onun içeriğini insanın yeryüzündeki somut varoluş deyimleri oluşturur" (Taşdelen,2010, s.15). Edebiyat, insanın varoluş deyimlerini işler, varoluşçuluktan kesitler sunar.

Varoluşçu roman, karakterin hayatı üzerinden okurun dünyasına girer. Karakterdeki sorgulamalar ve değişimler okur tarafından gözlemlenip okurun düşün dünyasında anlamlı bir değişim yaratır. "Varoluş arayışı her romanda görülemeyecek türden kapsamlı ve derinlik gerektiren bir arayıştır. Okur, varoluşçu roman karakteriyle kendisini elden geçirir ve onunla birlikte düşünür, değişir" (Çelik, 2013, s 21). Okur, bu karakterler aracılığıyla varoluşunu, sorgular. Varoluşçu roman karakterleri, varoluşçuluğun temel sorunlarını açık bir biçimde ortaya koyarlar:

1. "Varoluşçu roman karakterleri evrensel okur için kurgulanır.
2. Varoluşçu roman karakterleri yalnız ve umutsuzdurlar.
3. Varoluşçu roman karakterleri kim olduklarına kendileri karar verirler çünkü özgürdürler" (Çelik,2013, s 21).

Karakterler, sadece yerel sorunlarla değil, bütün insanları ilgilendiren sorunlarla boğuşurlar, topluma yabancılaşmışlardır, içindeki sorulara cevap bulmaya çalışırlar. Kendileri ile ilgili kararları verirken özgürdürler.

Tüm bunlardan yola çıktığımızda, varoluşçu etkiler taşıyan eserler için, bireyin kendini ve çevresini sorgulamasını sağlayarak, bireyin zihninde yeni ufuklar amayı hedeflediklerini söyleyebiliriz.

BÖLÜM III

3. FYODOR MİHAİLOVİÇ DOSTOYEVSKİ VE MURATHAN MUNGAN

3.1. Fyodor Mihailoviç Dostoyevski'nin Hayatı¹ ve Eserleri

Fyodor Mihailoviç Dostoyevski, 30 Ekim 1821 yılında Moskova'da dünyaya gelir. Çocukluğu, babasının doktor olması nedeniyle Moskova'da, Mari Hastanesinin lojmanında geçer.

Dostoyevski ilk alfabe öğrenimini annesi Mari Fedorovna'dan alır. 1834 yılında iyi bir özel okul olarak bilinen Çermak'a girer. Özellikle kitap okuma ile ilgili tutkusu vardır. Waverley, Quentn Durward, Walter Scott, Dickens, George Sand, Hugo en çok okuduğu yazarlardır.

1837 yılında annesinin ölümü ve sonradan haber alınan Puşkin'in ölümü aileyi çok sarsar. Babası onu askeri mühendisler okuluna yazdırır. Dostoyevski bu okulu, hiç sevmeyiz, kendisi için bir hata olarak görür. Babası iki oğlunu St. Petersburg'a bırakıp topraklarıyla uğraşmak üzere Darovoya'ya yerleşir. Dostoyevski'nin babası Mihail Andreyeviç köylülere kötü davrandığı için 1839'da kendi köylüleri tarafından linç edilerek öldürölür. "Dostoyevski askeri okul ihtiyaçları için bir ay önce babasından para ister, bunu kızarak belirtir. Dostoyevski cimriliğinden dolayı babasına kızgın olduğu için bu cinayetten kendisine pay çıkarır. İlk sara nöbetini bu dönemde geçirir" (Troyat, 2014, s.54).

Petersburg Mühendis okulunu başarıyla bitirerek, Petersburg'daki İstihkâm Müdürlüğü'nde asteğmen olarak göreve verilir. Askerliği sevmeyen Dostoyevski, 1844 yılında askeri okuldan istifa eder. Balzac'ın *Eugenie Grandet* (1833) eserini Rusçaya çevirir.

1846'da ilk romanı *Bednye Ljudi* (İnsancıklar-1846) yayımlanır. Eser dönemin eleştirirmenleri tarafından övgüye değer görölür.

Dostoyevski 1849 yılında devlet aleyhinde bir komploya karıştığı iddiasıyla sekiz arkadaşı ve ağabeyi ile birlikte tutuklanır. Tutuklananların hepsi idam cezasına çarptırılır. İdam edilecekleri sırada, affedilirler; cezaları, dört yıl kürek ve altı yıl hapis cezasına çevirilir. 1854 yılında kürek cezasından kurtulur, er rütbesiyle kışla hizmetine verilir. Burada beş yıl görev yaptıktan sonra subaylığa kadar yükselir. 1857 yılında

¹ Henri Troyat'ın Dostoyevski (2014) adlı eseri kaynak alınarak hazırlanmıştır

Mariya Dmitriyevna İsayeva ile evlenir. 1859 yılında ordudan terhis edilerek Moskova dışında bir evde kalmaya zorlanır. Özgürlüğüne kavuştuktan sonra Petersburg'a döner.

Kardeşi Mihail ve arkadaşı *Strahov ile Vrenya* (Zaman, 1861) sonra da *Epoha* (Dönem, 1864) adlı dergileri çıkarırlar. Yoğun çalışma temposu nedeniyle sağlığı bozulan Dostoyevski, doktorların tavsiyesiyle 1862'de hayalini kurduğu Avrupa seyahatine çıkar. Bu seyahatin ardından batı kültürünü eleştirdiği *Zimnie Zametki o Letnih Vpeçatleniah* (Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları, 1863) adlı eserini yayımlar. 1864'te ağabeyini ve karısını kaybeder. Anna Grigoriyevna Snitkina ile 1867'de evlenir. Bu evlilikten doğan kızı üç aylıkken ölünce derin bir sarsıntı yaşar. 1874'te solunum yetmezliği tedavisi için bir süreliğine Almanya'ya gider. 1880'de Puşkin anıtının açılışında konuşma yapmak üzere Moskova'ya davet edilir. Konuşma halk üzerinde ve edebiyat çevrelerinde yankı uyandırır.

Unizhennye i Oskorblyonnye (Ezilmiş ve Aşağılanmışlar, 1861), *Zapiski iz Mertvogo Doma* (Ölüler Evinden Anıları, 1862) yayımlanır. Bu eserler dönemin eleştirmenleri tarafından övgüye değer görülür.

Büyük metafizik romanlarının ilki ve tüm yapıtlarının anahtarı olan *Zapiski iz Podpolya* (Yeraltından Notlar, 1864) yayımlanır. *Prestupleni i Nakazani* (Suç ve Ceza, 1866), *Igrok* (Kumarbaz, 1867), *Idiot* (Budala, 1868), *Veşni Muzh* (Ebedi Koca, 1870), *Besi* (Cinler, 1872) gibi başyapıtlar birbirini izler.

Podrostok (Delikanlı, 1875), *Dnevnik Pisatelya* (Bir Yazarın Günlüğü, 1876), *Bratya Karamazovi* (Karamazov Kardeşler, 1879-1880) yayımlanır. Bu son romanın, bir bölümünü oluşturacağı *Bir Büyük Günahkârın Yaşamı* adlı büyük çaplı tasarısını gerçekleştirilmeden 1881'de Petersburg'da ölür.

Dostoyevski hakkında ülkemizde yirmi yedi tez yazılmıştır. Bu tezlerden sekizi karşılaştırma alanında yapılmıştır. Bu tezler içinde şunları örnek verebiliriz: "Dostoyevsky'nin *Suç ve Ceza*'sındaki ve J. Fowles'in *Büyücü*'sündeki Varoluşsal Elementlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi" (Evrin Önem, 2003), "Wilhelm Freidrich Nietzsche ve Fyodor Mihailoviç Dostoyevski'de İnsan Problemi" (Ebru Sarıbaş, 2010), "Dostoyevski Romanlarında Toplum - Birey İlişkileri Bağlamında İletişim Sorunu" (Hatice Ömer, 2015).

Dünya edebiyatında, Dostoyevski'nin eserleri hakkında yirmi iki tane tez yazılmıştır. Bu tezlerden dört tanesi karşılaştırma alanında yapılmıştır. Bu tezlerden şunları örnek verebiliriz: "Sleepwalkers in the cities of Dostoevsky and T.S. Eliot (Dostoyevski ve T.S. Eliot'ın Şehirlerindeki Uyurgezerler)" (Sin-cheung Yee, 2005),

"Power in Rousseau's *The Confessions* and Dostoyevsky's *Notes From Underground* (Rousseau'nun *İtirafı* ve Dostoyevski'nin *Yer Altından Notlar*'ında İktidar)" (Pik-yee Cheng, 2003).

3.2. Murathan Mungan'ın Hayatı² ve Eserleri

Murathan Mungan, 21 Nisan 1955'te İstanbul'da doğar. Çocukluğunu, ailevi sebeplerden dolayı taşındıkları babasının memleketi olan Mardin'de geçirir. İncesu İlkokulu, Kurtuluş Ortaokulu ve Mardin Lisesi'nde okur. Murathan, babası ile Mardin'in birçok yerine gider. Murathan Mungan gittiği yerlerde, kan davası, yoksulluk, kız kaçırma gibi toplum meselelerinden etkilenir, bu izlenimleri, eserlerine esin kaynağı olur ve onda yazar olma isteği uyandırır.

Liseyi bitirdikten sonra 1972'de Ankara'ya gider. Üniversiteye başlamadan önce banka memurluğu ve tezgâhtarlık yapar. Üniversite öğrenimi sırasında "Sofokles Tragedyalarına Bir Giriş Denemesi", "Hegel'in Sanat Felsefesi", "Tiyatro Etkinliklerinin Basındaki Yansımaları" (1973-1974) adlı dönem çalışmalarını bitirir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'nden "Türkiye Sinemasının İdeolojik ve Ekonomik Yapısı ve Yılmaz Güney Sineması" (1975) adlı lisans teziyle mezun olur. Yüksek lisansını "Aynı Malzemenin Üç Ayrı Türde Yazılması Tekniklerinin İncelenmesi" (1976) adlı teziyle bitirir. 12 Eylül (1980) olayları sırasında doktora öğrenimini yarıda bırakır.

Mungan'ın ilk yazısı *Birikim* dergisinde imzasız olarak yayımlanan "Devrimci Olmak Üzerine"dir (1976) Mungan yazın hayatı boyunca roman, şiir, deneme, tiyatro oyunu, senaryo, masal, hikâye, şarkı sözü gibi farklı türlerde eserler verir. Bir tiyatro oyunu olan ilk kitabı *Mahmut ile Yezida* (1980) yayımlanır. 1985 yılına kadar Ankara'da kalır, önce Ankara Devlet Tiyatroları'nda 1985 yılında da İstanbul'a giderek, İstanbul Şehir Tiyatroları'nda dramaturg olarak çalışır. 1987'de *Söz* gazetesinde kültür-sanat sayfası editörlüğü yapar. 1989 yılında İngiliz yazar Nell Dunn'ın *Steaming* (1982) adlı oyununu *Kadınlar Hamamı* adıyla sahneye taşır.

Murathan Mungan'ın sahnelenen ilk oyunu Orhan Veli'nin şiirlerinden kurgulayarak oluşturduğu *Bir Garip Orhan Veli*'dir (1993). İlk kez 1981 yılında bu oyun

² . Murathan Mungan'ın hayatı kendi internet sitesinden faydalanarak hazırlanmıştır. (<http://www.murathanmungan.com/biography/>)

sahnelenir ve 1993'te kitap olarak basılır. 1987 yılında *Hedda Gabler Adlı Bir Kadın* (1987) öyküsü ile Haldun Taner Öykü Ödülü'nü Nedim Gürsel ile paylaşır.

Mungan'ın *Mezopotamya Üçlemesi*'nin ilk oyunu olan *Mahmud İle Yezida* 1993'te Ankara Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenir. Üçlemenin ikinci halkası *Taziye*'dir (1982). 1992'de bu üçlemenin son eseri olan *Geyikler ve Lanetler* (1992) tamamlanır. Bu üçleme Metis Yayınları tarafından üç ayrı kitap olarak aynı anda yayımlanır.

Murathan Mungan'ın *Lal Masallar* (1989) adlı eserindeki *Muradhan ile Sevilhan* ya da *Bir Billur Köşk Masalı* adlı öyküsü 1987 yılında ilkin Fransa'da, Lulu Menase yönetiminde Théâtre Des Arts de Cergy-Pontoise'da; ardından Nurhan Karadağ yönetiminde, Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Sahnesi'nde sahnelenir. Aynı oyun 2008'de Con Tempo Topluluğu tarafından Almanya'da sahnelenir. Aynı öykü Amerika'da Penguin Books'un *Dünya Hikâyeleri Antolojisi*'ne seçilir.

Murathan Mungan'ın biri filme uyarlanan, üç film senaryosu vardır. 1984'te Atıf Yılmaz tarafından *Dağınık Yatak* (1997) senaryosu filme çekilir. Diğer senaryoları *Dört Kişilik Bahçe* (1997) ve *Başkasının Hayatı* (1998) adlı senaryolardır.

Mungan 1975 yılında başlayan yirmi yıllık yazı serüveninin çeşitli ürünlerinden oluşan bir derlemeyi, *Murathan'95* (1996) adlı bir eserde toplar, bu eser tek basım olarak yayımlanır.

1986 yılında Remzi Kitabevi'ne, 1992'de Metis Yayınları'na geçer. 1996'da *Öküz* dergisinin sürekli yazarları arasına katılır. 2000'li yıllarda *Tempo*, *Aktüel*, *Vatan*, *Birikim* gibi dergilerde yazar. *Milliyet* gazetesinin kültür-sanat ekinde "Hayat Atölyesi" adlı bir köşede yazar. Murathan Mungan halen İstanbul'da oturmakta ve yazmaya devam etmektedir.

Murathan Mungan hakkında ülkemizde yirmi dokuz tez yazılmıştır. Bu tezlerden üçü karşılaştırma alanında yapılmıştır. Bu tezler içinde şunları örnek verebiliriz: "Masalların Dönüşü, Masalların Dönüşümü: Çağdaş Türk Edebiyatında Grimm Masallarının Metinlerarası Kullanımları (Murathan Mungan örneği) "(Betül Havva Yılmaz, 2013), "Lewis Carroll'ın Alice Harikalar Diyarında Adlı Eserinin Murathan Mungan'ın Alice Harikalar Diyarında Adlı Eserinde Postmodern Yönelimlerle Yeniden Yazılması" (Ayfer Pala, 2012).

BÖLÜM IV

4. *KARAMAZOV KARDEŞLER İLE ŞAİRİN ROMANI ESERLERİNİN* VAROLUŞÇULUK TEMELİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1.Özgürlük

Varoluşçuluğa göre insan dünyaya atılmıştır ve kendisini ortaya çıkarmak için özgürlüğe muhtaçtır. İnsan özünü ortaya çıkarmak için kendi özgür iradesiyle seçimler yapmalıdır. Varoluşçuluğa göre insanın özgürce yaptığı seçimler ona bütün bu davranışlarının sorumluluğunu da yükler, herhangi bir eylemde bulunmayı seçen kendisidir. Bu Sartre'ye (2016) göre; varoluşçuluğun temeli olan "varoluş özden önce gelir" önermesinin ön koşuludur. Birey önce var olur, sonra kendini ortaya çıkarır; bu ortaya çıkarma esnasında birey özgür olmalıdır (s.40).

Dine bağlı varoluşçulukta da tanrısız varoluşçulukta da birey seçimlerini özgür bir biçimde yapmalıdır. Dine bağlı varoluşçulukta insanın kendisini tanıması ve özgürlüğünü yaşaması için tanrıya inanması gereklidir. Tanrısız varoluşçulukta ise birey tüm seçimlerinde özgür olmalıdır; tanrıya inanmak, birey için tehlikelidir çünkü bireye sorumluluklarını unutturup onu kaderciliğe sürükler.

Varoluşçulukta özgürlük, insan için vazgeçilmez değerdir. "İnsan özgür olmaya mahkûmdur, zorunludur! Zorunludur çünkü yaratılmamıştır. Özgürdür, çünkü yeryüzüne geldi mi, dünyaya atıldı mı bir kez, artık bütün yaptıklarından sorumludur" (Sartre, 2016, s.47). Sartre, burada insanın, kendisini belli kalıplara mahkûm edemeyeceğini, kendisini özgür seçimlerle var edeceğini; yoksa insanın kaderciliğe sürüklenip kendisini oluşturamayacağını, belirtir.

Tanrısız varoluşçulardan olan Sartre'nin özgürlük anlayışına karşılık Kierkegaard, özgürlüğü tanrı inancı ile bağlantılı olarak ele alır. "Ben özgürlüktür. Eğer ben özgür değilse aslında ben için hiçbir gelecek yoktur. Sonsuz teslimiyet imandan önceki son aşamadır. Sonsuz teslimiyet yapmak da özgürlüğü gerektirmektedir" (Kierkegaard, 2013, s.50-51). Sartre'nin özgürlük anlayışında birey kaderci olmamak için tanrıya inanmaz; Kierkegaard'ın anlayışında ise birey özgürdür ve bu özgürlük iman için gereklidir. Her iki durumda da birey varoluşunu gerçekleştirmek için özgürlüğe muhtaçtır. Özgür olmadan birey, varoluşunu gerçekleştirmek için gerekli çabayı

gösteremez. Bu çaba olmadan birey donmuş bir varlık haline gelir; bireyin bir nesneden farkı olmaz.

Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler*'de Hristiyanlığın (İsa) sunduğu özgürlükle Engizisyon Başyargıcının (Kilise) sunduğu özgürlüğü karşılaştırır. İsa'nın kendisini feda ederek sunduğu özgürlükle, Kilisenin baskı zorlama sonucu ortaya çıkan özgürlük arasında fark olduğunu belirtir. Asıl özgürlüğün tam anlamıyla bir özgürlük olduğuna değinir; kilise tarafından zorlamayla verilen özgürlüğü doğru bulmaz.

Özgürlük sorunu *Karamazov Kardeşler*'in "Büyük Engizisyoncu" bölümünde yoğun bir şekilde işlenir. Tanrı tanımaz İvan Fedoroviç'in anlattığı hikâye 16. Yüzyılda geçer. Kilise İsa'nın verdiği yetkiyle Hristiyan öğretisini değiştirip Hristiyanlıktaki acı, günah, özgürlük, kavramlarını insanlardan alır; bunu yerine insanlara emeğe dayalı doyumun ve huzurun olduğu bir düzen sunar. Çünkü kiliseye göre, insanlar özgürlüğün verdiği yükü kaldıramazlar. Halk da ekmek uğruna huzur için ruh özgürlüğünün sorumluluğun ağırlığını yaşamamak için bütün yetkileri Büyük Engizisyoncuya verir. Burada Dostoyevski iki yapı ortaya koyar; bir tarafta huzur ve düzenin olduğu ama özgürlüğün olmadığı bir yaşam; öbür tarafta Tanrı, İsa ve İnanma ile bağlantılı olan gerçek özgürlük vardır. Dostoyevski, tam bir özgürlükten yanadır. Engizisyoncu ile İsa özgürlük ile ilgili konuşurlar:

Özgürlük sözcüğünü götürüyorsun onlara yalnızca, oysa onlar basit, doğuştan bayağı yaratıklar oldukları için bu sözcüğü anlamayacaklardır. Korkacaklardır, dehşete düşeceklerdir. Çünkü kişiöğlü için özgürlük sözcüğünden daha anlamsız bir şey olamaz! Oysa şu kızgın çöldeki taşları görüyor musun? Onları ekmek yap, insanlar koyun sürüsü gibi gelirler peşinden... Elini çekeceksin, ekmekten onları yoksun edeceksin diye korkudan tir tir titreyerek uysal uysal geleceklerdir peşinden. Ama kişiöğlunun özgürlüğünü elinden almayı istemedin sen bu öneriyi reddettin. Onların bana bağlılıklarını ekmekle satın alırsam özgürlük nerede kalır? diye düşündün. Kişiöğlü yalnızca ekmekle yaşamaz dedin (Dostoyevski,2018, s.350).

Engizisyoncunun istediği şekilde bir inanç, özgürlükten doğmaz tam aksine zorunluluktan doğar. Engizisyoncuya göre insanları, kendine muhtaç ederek, onlara ihtiyaçlarını vererek daha kolay yönetirsin ama İsa bunu istemez. İsa'nın kendi kanını

akıtarak insanlara vermek istediği inanç, özgürlükten gelen, insanların içinden gelen bir inançtır.

Yine aynı bölümde İsa'nın çarmıha gerilmesi olayı da özgürlük bakımından işlenir. Bu olayda İsa çarmıha gerildiği sırada halk bir mucize bekler. Engizisyoncu, İsa'nın özgürlük anlayışının insanlara göre olmadığını belirtir:

Alay ederek seni küçümseyerek çarmıhtan in tanrının oğlu olduğuna inanalım, diye bağırdıklarında inmedin çarmıhtan. Kişioğlunu mucizenin gücü ile değil de içten gelen bir sevgiyle kendine bağlamak istediğin için inmedin. Özgür sevgi tutkusuyla yanıyordu için. Kölelerin, onları ezen büyük güce duydukları kölece hayranlıktan nefret ediyordun (Dostoyevski,2018, s.354).

Halk İsa'ya "Çarmıhtan in, Tanrının oğlu olduğuna inanalım" (s.354) diye seslenir. İsa "Kişioğlunu mucizenin gücüyle değil de içten gelen özgür bir sevgiyle kendine bağlamak " (s. 354) ister. Çünkü mucizeden gelen inanç özgürlükten değil bir zorunluluktan kaynaklanır. İsa, insanları köle gibi kendisine bağlamak istemez; onların özgürce tanrıya inanmalarını ister. Dostoyevski'nin bahsettiği özgürlük içten gelen; bir zorunluluktan, boyun eğmekten kaynaklanmayan, gerçek bir özgürlüktür.

Mungan *Şairin Romanı*'nda bireyin özgürlüğünü kimliksizliğine bağlayarak işler. Birey "Kimliksizliğin verdiği özgürlüğü" hiçbir dayatma olmadan yaşayabilir. Böylece Mungan, eserde toplumun bireye dayattığı kimliklerden bağımsız olarak, bireyin kendisini özgür seçimleriyle ortaya koymasının üzerinde durur.

Şairin Romanı'nda, *Karamazov Kardeşler*'de olduğu gibi din ve tanrı ile bağlantılı bir özgürlük kavramından çok; bireyin kendisini bulmak için toplumdan kaçması, kimliksiz yaşaması, bütün dayatmalardan uzaklaşması söz konusudur.

Şairin Romanı'nda Bendag elli yıl önce tanınmadan yaşamak için yurdundan uzaklaşır, ömrünün son zamanlarını yurdunda geçirmek için geri döner. Bendag, hem dayatılan kimliklerden hem de tanınmamak için elli yıl boyunca farklı kimlikler kullanır. Bendag birey olarak var olmak amacındadır. Bu amacını gerçekleştirmek için kendi yurdundan göç eder. Gittiği yerlerde kendisini, benliğini toplumun onu tanıdığı şekilde değil de kendi özgür iradesiyle var etmeye çalışır. "Bilge şair yolculuğa çıkmasının ardındaki nedenlerinden birinin Son Yolculuk adını verdiği şiirlerini tamamlamak olduğu söylenebilir. Çünkü yaratıcı dehanın psikolojik olarak uygun bir

vaziyete girebilmesi, sanatsal yaratımın temel koşullarından biridir" (Bingöl, 2017, s.49).

"Elli yıl sonra Anakara'da kendisi için bile isteye seçtiği kimliksizliğin özgürlüğünü yaşayamayacaktı demek. Öldü sanılmasını kullanabilir, dahası adını yalan söyleyebilirdi. Adını yalan söylemesini gerektirmeyecek kadar uzaklarda hem kendi, hem hiç kimse olmanın mutluluğunu yaşamış; tanınma, bilinme tehlikesi olan yerlerdeyse yalanlara sığınmak zorunda kalmıştı" (Mungan, 2011, s. 27).

İki eserde özgürlük bireyin kendi seçimlerini yapması bakımından ele alınır. *Karamazov Kardeşler*'de bireyin gerçekten inanması için özgür olması gerektiği üzerinde durulur. *Şairin Romanı*'nda ise bireyin kendi olabilmesinin ön koşulu özgürlüktür.

İki eserde de özgürlüğün bedeli olduğu üzerinde durulur, bu bölümler eserlerde şöyle geçer: *Karamazov Kardeşler*'de İvan, Alyoşa ile konuştuğu "Başkaldırı" bölümünde, insanın özgürlük macerasını açıklar: "Bir tahtakurusuyum ben. Düzenin niçin böyle kurulduğuna aklımın ermediğini de yüzüm hiç kızarmadan itiraf ediyorum. Kişioğlu suçludur demek: Cennet verilmişti ona, yetinmedi özgürlük istedi. Mutsuz olacağını bile bile ateşi çaldı göklerden." (Dostoyevski, 2018, s.339) Dostoyevski, insanın özgürlük uğruna neler yapabileceğini mitolojik bir göndermeyle aktarır "Mitolojide, Prometheus kendi gözyaşıyla yoğurduğu balçıktan ilk insanı yaratmıştır. Sonra insanın acizliğine acıdığı için Hephahistos'un (Ateş tanrısı) ocağından ateşi (Yaratıcılık, sanat, bilim) çalarak, insanlara armağan etmiştir. Tanrılar tarafından cezalandırılan Prometheus Kafkas dağında zincire vurulmuştur ve her gece bir kartal yeniden oluşan karaciğerini yemektedir. Prometheus'u Herakles kurtarmıştır. Prometheus: Zeus tahtan düşmedikçe benim işkencelerimin sonu yoktur, diyerek insanlara özgürlüğü işaret etmiştir" (Bonney, 2000, s.102). Mitolojide de görüldüğü üzere insan özgürlüğü için bütün bedelleri vermeye her zaman hazırdır. İnsan yaratıcı gücünün farkına varıp tanrılara bağımlı olmaktan kurtulur. İvan, özgürlük için her gün acı çekilse de insanın özgürlükten vazgeçmediğini belirtir. "İnsan özgürlüğü uğrunda neyini vermez ki?" (Dostoyevski, 2010, s.59). Dostoyevski'ye göre, insan, bütün zorluklarla rağmen özgürlükten vazgeçmez, mutsuzluklara rağmen özgürlüğünü elde eder.

Şairin Romanı'nda ise özgürlüğün bedeli Zeey ve Tagan ile karşımıza çıkar: Zeey ve Tagan her ikisi de ikizdir. İkizleri ile tek bedenmiş gibi davranmaları kendileri ve çevrelerindekiiler için tehlikeli olmaya başlayınca, aileler ikizleri ayırmaya karar verir. İkizlerin kendileri olabilmeleri için; özgürlük isteyenlerin baş etmesi gereken zorluklara göğüs germeleri gerekir. İkizler, birbirlerine dayattıkları benlikler yüzünden kendi benliklerini bulamazlar. Hekimler, ikizlerin kendi benliklerini bulmaları için özgür olmaları gerektiğini belirtir. Bu özgürlük için de ikizlerin ikizlerinden uzaklaşıp kendi benliklerini bulmaları gerekir. İkizler Usta Moottah'ın yanına verilir. Bunun ile ilgili hekimler şöyle der:

"Ayrılık başlangıçta zor gelir onlara, üzürlüler, dem çekerler ama bir süre sonra varlıkları acı bir özgürlük kazanır. Derin bir baş dönmesi yaşarlar. Her çeşit özgürlüğün sahibi için ağırlı bir baş dönmesi zamanı vardır. Bırakın başları dönsün kendilerinden. İki kişilik yalnızlıkları tek kişilik yalnızlığa inene kadar yalnız kalsınlar. Zamanla ruhları tek başına tımar etmeyi öğrenirler. Birbirlerinden sürgün edin onları. Birbirlerini görmesinler bir zaman. Kendi kendileriyle kalsınlar."(Mungan,2011, s. 57)

Zeey ve Tagan'ın kendilerini bulmaları için önce ikiz kardeşlerinden uzaklaşmaları gerekir. İkizlerin kendi benliklerini bulmaları özgürlüklerine bağlıdır. Özgürlüğü elde etmek için bir bedel ödenir önce, bu bedel ağırlı bir baş dönmesidir. Bunun sonucunda yalnız kalırlar ve bu yalnızlıkları sayesinde ruhlarını besleyebilirler. "Sahip olduğu ya da olacağı özgürlükle ne yapacağını bilememek, üzerine düşünsel hiçbir yatırımın yapılmadığı böyle bir uçsuz alanın olası varlığı, kimilerinin yaşamında korkulu bir boşluk, kendilerini yutacak bir kara delik anlamına gelir"(Mungan, 2010, s.184). Mungan, özgürlüğün birey için bazen sınırları belli olmayan bir alan gibi olduğunu belirtir. Bu yüzden özgürlüğü elde etmek için bireyin bu korkulu boşluğu göze alması gerekir. "Özgür düşünce alanına doğru, bireysel olarak şekillendirilmiş yaşama doğru atılan en küçük adım, eskiden beri zihinsel ve bedensel işkencelerle savaşılarak elde edilmiştir" (Nietzsche, 2011, s.9). Özgürlüğü elde etmek, her zaman bedensel ve psikolojik zorlukları beraberinde getirir.

İki esere de baktığımızda, özgürlük kolay elde edilmez. Özgürlük için insanların tanrılardan ateşi çaldığını ve bunun sonucunda bedel ödendiğini belirten Dostoyevski'ye

paralel olarak; Mungan, özgürlük için sancılı bir dönemden geçilmesi gerektiğini belirtir.

İki esere baktığımızda özgürlük, bazen her şeyini kaybederek elde edilir, bazen de günlük ihtiyaçlardan uzak durarak: *Karamazov Kardeşler*'de "Zosima Dede'nin Konuşma Öğütlerinden" bölümünde, Zosima Dede, Rus rahibinin sahip olması gereken özelliklerini anlatırken, bireyin gerçek özgürlüğe erişebilmesi için dünya nimetlerinin peşinden, gitmemesi gerektiği üzerinde durur.

İnsanların bu tür birlik olmasına inanmayın. Özgürlüğü ihtiyaçların giderilmesi diye almakla, kendi yaratılışlarını bozuyorlar. Çünkü birçok anlamsız, budalaca tutkulara kapılıyor, ahmakça alışkanlıklar ediniyor, delice şeyler düşünüyorlar.... Akşam yemekleri vermek, gezintilere çıkmak; arabası rütbesi, uşakları olmak bir ihtiyaç kabul ediliyor... Bu ihtiyaçlarını gideremeyenlerden kendi kendilerini öldürenler bile var. Zengin olmayanlarda da görülüyor bu durum. Yoksul olanlardaysa çekememezlik ihtiyaçların giderilmemesinin verdiği huzursuzluk şimdilik sarhoşlukla dizginleniyor. Ama kısa bir zaman sonra şarap yerine kan içecekler, gidiş o gidiştir. Sorarım size, böyle bir insan özgür müdür.... Çok şeye sahip şimdi kişiöglü, ama mutluluğu azaldı. Rahibin tuttuğu yol bambaşkadır. Dinsel baş eğme, perhiz, ayin bazen alay konusu bile olur; oysa gerçek özgürlüğe götüren yol budur. Gereksiz aşırı ihtiyaçlardan geri çekerim kendimi; bencil, gururlu irademi yatıştırırım, dinsel baş eğme ile kırbaçlarım onu böylece Tanrı'nın yardımıyla ruh özgürlüğüne kavuşurum. Bu özgürlük de mutlu kılar beni (Dostoyevski, 2018, s.423-424).

Burada Dostoyevski, gerçek özgürlüğün, ihtiyaçlardan vazgeçerek elde edildiği üzerinde durur. Buna bağlı olarak insanların gerçekten özgür olabilmesi için ihtiyaçlarını önemsememelidir. Yoksa bu ihtiyaçlar yüzünden, birey mutlu olamaz. Dolayısıyla mutluluğa, ruh özgürlüğüne kavuşmanın yolu, gereksiz ihtiyaçlardan vazgeçmektir.

Şairin Romanı'nda ise her şeyini kaybettikten sonra özgür olmak Agabu ile karşımıza çıkar: Agabu, yıllarca herkesi kandırarak, kendisini usta bir şair olarak tanıtır. "On Üç Dolunaylı Yıl Şenliği"nde Agabu'nun gerçek kimliği ortaya çıkar. Bu kimliğin ortaya çıkması Agabu'yu yılların verdiği esaretten kurtarır çünkü Agabu, yıllardır

kendisi olamamış hep başka kimliğe bürünmek zorunda kalmıştır. Artık Agabu'nun farklı kimliklere bürünmesine gerek kalmamıştır.

Kendisini başkasının şiirleriyle kazanılmış bir şöhretin ağırlığına ve onun sahte hayatına bağlayan her şeyden kurtulup özgür kalmış ruhu, Avona'ya karşı tepeden tırnağa kinle bilenmiş olduğunu kabul etmekte de özgür kalmıştı. Agabu artık kendisi olabilirdi; yalnızca kendisi (Mungan, 2011, s. 572).

Mungan'a göre Agabu'nun özgürlüğünü elde etmesi için her şeyini kaybetmesi gerekir. Her şeyini, gerçek kimliği ortaya çıkınca kaybeden Agabu, artık özgür bir birey olarak kendisi olabilir. Buna bağlı olarak bireyin kendisi olabilmesinin yolu, her şeyden vazgeçmesidir.

İki esere baktığımızda Dostoyevski, insanların günlük ihtiyaçlarını önemsemesi yüzünden özgür olmadıklarını, gerçek özgürlüğün aşırı ihtiyaçlardan uzak durmakla elde edilebileceğini belirtir. Mungan ise bireyin özgürlüğünü, kendisini bağlayan her şeyden kurtulmasına bağlar.

4.2. Yabancılaşma/Yalnızlık

Yabancılaşma; bireyin bazen kendisinden, bazen toplumdan uzaklaşmasıdır. Birey toplumda belli dayatmalar, sınırlamalar içinde yaşamak zorundadır. Bu dayatmalar ve sınırlamalar bireyin benliğini bulmasını, kendisini gerçekleştirip varoluşuna doğru yol almasını engeller. Birey varoluşunu gerçekleştirmek için özgürlüğe muhtaçtır. Özgürlüğünü elde etmek için bireyin bazen yurduna, bazen topluma, bazen de kendisine yabancılaşması gerekir. Yabancılaşan birey kendisini toplumun dayatmalarının ve sınırlamalarının dışında bulur. Bu şekilde birey kendisine dışarıdan bakıp, kendi benliği ile özgür bir biçimde kendini, toplumu, sorgulayıp varoluşunu gerçekleştirebilir. Elmas Şahin, Leyla Erbil'in *Bilinçli Eğinim* öyküsünü değerlendirdiği makalesinde; bireyin varoluşunda yabancılaşmaya şöyle değinir: "Erbil'in hemen hemen tüm öykülerinde kadın, tabulaşmış arketiplerle ataerkil değerlere baş kaldırarak var olmaya çalışır. Kendisi ve topluma yabancılaşan birey, toplumsal bilinç dışıyla anneannelerinin kendilerine biçtiği değerleri ters yüz eder" (Şahin, 2011, s.2). Birey toplumla savaşmak zorundadır. Birey, toplumun ona dayattığı

kurallara, sınırlamalara karşı hep bir direnme durumundadır, yoksa toplum bireyi kendi dayatmaları çerçevesinde şekillendirip onun kendi özgür kişiliği ile var olmasını engeller. Toplumun ona biçtiği roller vardır bu rolleri kabul etmeyen birey kendine ve topluma yabancılaşır. Bu yabancılaşma sayesinde birey toplumun değerlerini altüst edip kendini bulur. Bireyin aile ve toplum tarafından kuşatılmaması gerekir, kendi benliğini ortaya çıkarması için belli bir özgürlük alanı gereklidir.

İnsanın yabancılığı önce kendi evinde yurdunda başlar. İnsan yabancılaştığında tedirgin olur. Yabancı bulduğumuz şeyler ya da dünya bir ders gibi öğrenilemez. Dünya ile ilişki kurulabilir, onunla birlikte yaşamının yolları bulunabilir sadece. Bu yollar insanı tümüyle teslim almamalıdır. Çünkü bir aile toplum ya da cemaate üye olan kişi mutlak biçimde ona ait değildir (Çelik, 2013, s.16).

İnsan önce en yakınından yabancılaşmaya başlar. Birey yabancılaştığında toplumla dünya ile ilişki kurar ve onlarla yaşamının yollarını bulur. Bu ilişkiler sonucunda toplum bireyi tutsak almamalıdır çünkü bireyin var olabilmesi için özgürlüğe ihtiyacı vardır. Topluma yabancılaşıp özgürlüğünü kazanan birey kendi olabilir.

Birey, içinde bulunduğu topluma göre yaşarsa kendisini sıradanlaştırır, kendi benliğini bulamaz. Birey kendisini toplumun dışına çıkarıp onlardan farklı düşünürse kendi benliğini bulup varoluşunu gerçekleştirebilir. "Çoğu kez tembelliğimiz ve toplumsal baskı yüzünden, bizimle gerçekten ilgisi bulunmayan bir ortamda önemsiz kişi, sıradan biri olarak kalırız. Başkalarına bakarak yaşamak, sıradanlığın kendisidir. Birey, kendisini diğerlerinden ayırır ve toplumun önüne sıçarsa, o zaman varoluşunu gerçekleştirip kendisi olur" (Wahl, 1999, s.18). Burada bireyin toplumun kurallarına göre davrandığında sıradanlaştığını görmekteyiz. Bu sıradanlıktan kurtulup varoluşunu gerçekleştirmek için, bireyin toplumun önüne geçmesi ya da toplumdan ayrı düşmesi gerekmektedir. Birey topluma yabancılaşıp, toplumu ve kendisine yabancılaşıp, kendisini, dışarıdan değerlendirip eleştirebilir. Bu eleştiri, ona kendisini bulması için yol gösterir.

Aşağıda ayrıntılı olarak ele alacağımız yabancılaşma teması, iki eserde farklı karakterler üzerinden gitmektedir. Dostoyevski, yabancılaşmayı, *Karamazov Kardeşler*'de üç karakter üzerinde farklı konularda işlemektedir. Alyoşa toplumdan, kötülüğün olmadığı temiz kalbiyle; olumlu olarak ayrı düşmektedir. İvan tanrısal

düzeni, iyi tanrı ve kötülüklerle dolu dünya ikilemini sorgular. Eserde karakterler sorguladıkları düzene yabancılaşıp bu düzene isyan ederler. Dimitri, dünyadan yabancılaşmanın çaresini acı çekmekte arayan bir karakterdir. Bu üç karakterde, Dostoyevski yabancılaşmayı bireyin topluma ve düzene karşı, geliştirdiği sorgulamalar neticesinde ortaya çıkartır. Bu sorgulamalar bireyi toplum, düzen, din konularında yerleşik olan düşünce yapısının dışına çıkartır. Eserde, toplumun fikir dünyasına, manevi dünyasına ters düşen birey yabancılaşma sonucunda toplumdan uzaklaşıp kendisine yeni bir hayal dünyası yaratır. Bu hayal dünyasında, bireyin kendisini arındırıp daha iyi bir duruma getirmeye çalıştığını görürüz.

Şairin Romanı'nda ise yabancılaşma teması, şair Bendag'ın şiir ve toplum ile olan ilişkisi bakımından işlenir. Bendag farklı kimliklerle dolaşıp kendisini toplumdan gizler. Bendag elli yıl boyunca yaşadığı yeri terk edip gider. Bendag'ın yaşadığı yeri gönüllü terk etmesi, kendisini ve ait olduğu toplumu dışarıdan gözlemleyip daha iyi bir değerlendirme yapma amacı taşıdığını söyleyebiliriz. Şair olan Bendag şairliğini ve kendisini eleştirebilmek için uzaklaşır. Bendag'ın amacı kendini bulmaktır.

İki esere baktığımızda: Bendag, İvan ya da Alyoşa gibi toplumsal düzeni eleştirmede bu düzene isyan etmez. Bendag daha çok varoluşunu gerçekleştirmek için bulunduğu toplumdan uzaklaşır. Kendisini bulmanın yolu olarak, toplumdan uzaklaşmayı seçer. Bendag, toplumun dayattığı ya da ünlü bir şair olmanın verdiği sınırlamaları, yok etmek ister. İvan ve Alyoşa ise toplumun içinden düzene karşı gelip; olması gerekeni yani ideal olanı, göstermeyi amaçlarlar ama bunlardan farklı olarak, Dimitri de Bendag gibi yaşadığı toplumdan uzaklaşmak ister.

Karamazov Kardeşler'de Alyoşa sevgi, merhamet duygusu gibi olumlu yanlarıyla diğer insanlardan ayrılmaktadır. Alyoşa, "Okul çocuklarının kuşkuyla, bazen alayla hatta nefretle karşıladıkları tiplerdendi. Sözgelimi, kendi kendine düşüncelere dalıyor, arkadaşlarından kaçıyor sanki. Bir köşeye çekilmeye kitap okumaya küçüklüğünden beri bayılırdı; gene de arkadaşları onu öylesine seviyordu ki okulda okuduğu sürece bütün okulun gözbebeği idi." (Dostoyevski, 2018, s.65) Alyoşa bulunduğu ortamdan farklı bir yapıdadır o yüzden arkadaşlarından bazen alay bazen nefret görür ama olumlu yönleri nedeniyle de arkadaşları onu severdi. Alyoşa bu olumlu özelliklerine rağmen yabancılaşma duygusu nedeniyle acı çekmektedir. Alyoşa bulunduğu gerçeklikten kaçışı, Manastır'a sığınmakta bulur. "(Alyoşa) Henüz olgunlaşmamış bir insanseverdi; manastıra girmesinin tek nedeni; o zamanlar onu yalnız bu yaşamın etkilemesi, dünyanın kötülük dolu karanlığından sevgi aydınlığına atılan

ruhunun kurtuluşunu ancak orada görmesiydi" (Dostoyeski, 2018, s.63). Alyoşa içinde bulunduğu topluma yabancılaşır çünkü toplum onun iyilik dolu yüreğinde acılar bırakır. Alyoşa acı veren bu durumdan kurtuluşu manevi olarak onu sevgiyle besleyecek olan manastır yaşamında bulur. Zosima tarafından manastırdan gönderildiğinde ise Manastır yaşamını ve dışarıdaki yaşamı şöyle tarif eder: "Burada sessizlik ve kutsallık vardı; dışarıyı perişanlık, içinden çıkılmaz karanlık doluydu" (Dotoyevski, 2018, s.452). Alyoşa uzaklaştığı topluma geri gönderildiğinde tekrar acı çekeceğini bilir. Manastırın dışarıyı onun için acı ve karanlık demektir. Manastır onun için sessizlik huzur demektir ama dışarıyı zorluklarla dolu olan bir yaşamdır. Alyoşa dışarıyı karanlık ve zor bulmasına rağmen savaştan vazgeçmez ama bazen bu karanlık onun yolunu da kaybettirir. Öldüğü anda Zosima'nın cesedinin kokmaya başlaması ve beklenen mucizenin gerçekleşmemesi karşısında isyan eder. "Hayır, mucize beklemiyordu (Alyoşa) o, ama yüce adaleti görmek istiyordu, Adalet bozulmuş, kalbini parçalayacak kadar hunharca, beklenmedik bir şekilde yok edilmişti" (Dotoyevski, 2018, s. 453). Sorun cesedin çürümesi değildir sorun cesedin neden daha hızlı çürümeye başladığıdır. Burada Alyoşa, mucize beklemektedir; en azından adalet istemektedir, bu yüzden kısa bir süre de olsa tanrıya isyan eder. Alyoşa, ne kadar inançlı olursa olsun insana hakim olan sorgulama gücünü ortaya koyar. Bir isyan noktasına gelir.

Mungan ise yabancılaşmayı, şair Bendag'ın toplumdan kopması bakımından ele alır. *Şairin Romanı*'nda, Bendag elli yıl önce bulunduğu şehri terk eder, kimsenin onu tanımadığı bir yerde yaşamaya başlar. Toplumun ondan istediklerini yapamayacağını, toplumun değerleriyle uzlaşamayacağını görür ve kimsenin onu bilmediği bir yere gider. Bendag yurdundan uzakta, kendi ile baş başa kimsenin onu tanıyıp yargılamadığı ya da şairliğinden dolayı kimsenin beklenti içinde olmadığı bir yerde, özgürce şiirlerini yazmak amacındadır. Ölümünün yaklaştığını düşündüğü sırada yurduna dönüp kendi köşesinde ölümü beklemek niyetindedir. "Hep gölge gibi yürürdü zaten. Bulunduğu her yerde varlığını silmeye çalışanlardandı" (Mungan, 2011, s.10). Bendag toplumdan uzaklaşmayı toplumun ona dayattığı kimlikler yüzünden ister. Bendag, kendini var etmek amacındadır fakat toplum onu sınırlar.

İki esere baktığımızda bireylerin, toplumla uyuşmadıkları, toplumdan farklı düşündükleri için toplumdan uzaklaşıp yabancılaştıklarını, görürüz. İki eserde birey içinde bulunduğu toplumun sabit bir duruma gelmiş yapısına ve kendisine dayatılan yaşam biçimine karşı gelir. Bu karşı gelme sonucunda, birey toplumdan uzaklaşıp keline ve topluma yabancılaşır.

İncelediğimiz iki eserde de bireyin farklı benlikler sonucunda, kendine ve topluma yabancılaşması bakımından benzer yönler vardır. Bu benzerlikleri, *Karamazov Kardeşler'de* İvan'ın, *Şairin Romanı'nda* Tagan'ın kişiliklerinde görürüz.

Karamazov Kardeşler'de, İvan bencil bir babanın oğlu olarak dünyaya gelir. İvan çocukluktan itibaren kendisini, bu dünyada bir fazlalık olarak görür. İvan toplumda, kendisini bir yabancı gibi hisseder. "Somurtkan içe kapanık bir çocuktur. Çekingen ürkek değildi ya, on yaşını geçince el evinde el ekmeği yiyerek büyüdüklerini, babalarının yüz karası bir insan olduğunu vb. vb. anlar gibiydi." (Dotoyevski, 2018, s. 60) İvan babası varlıklı olmasına rağmen yabancı bir evde yabancı birinin verdiği yemeği yemek zorunda kalır. Bu onun kendisini toplumda bir fazlalık olarak görmesine neden olur. Topluma yabancılaşmasının bir diğer nedeni de babasının yüz karası bir insan olduğunu sezmesidir. İvan'ın çocukluk yıllarındaki yabancılaşma duygusu gençliğinde de devam eder. Üniversite yıllarında büyük maddi sıkıntılar yaşar hem çalışır hem okur. Okulu bitirdikten sonra Avrupa'ya gitmeyi hayal eder. Bu da kurtuluşu uzaklaşmakta aradığını göstermektedir. "Üniversiteyi bitirmiş Avrupa'ya gitmeye hazırlanıyordu ki büyük gazetelerden birinde garip bir yazısı çıktı" (Dostoyevski, 2018, s.61). İvan'ın yabancılaşması tanrının varlığını sorgulaması kısmında daha belirginleşir. İvan tanrının yokluğu ya da varlığı sorununu ele alır, tanrının yok olduğunu savunur. Tanrısal düzeni kabul etmediğini belirtir. Bu düzeni Hristiyanlığın temel değerleri içinde ele alır ve bunlara karşı gelir.

Tanrıyı değil dünyayı onun yarattığı dünyayı, tanrı dünyasını kabul etmiyorum. (...)acıların dinedeğine, unutulup gideceğine kişioglunun kafasında bütün gülünç çelişkilerin zavallı bir serap güçsüz, atom kadar küçük insan zekâsının sıkıcı düşünceleri olarak yitip gideceğine; dünyanın sonunda sonsuz hayatın başlayacağı anada öylesine değerli bir şeyin olup bütün yürekleri doldurmaya, tüm nefretleri yatıştırmaya, kişioglunun işlediği tüm cinayetleri döktüğü tüm kanı bağışlatmaya yeteceğine, hatta kişioglunun içindeki tüm kötülükleri silip atacağına inanıyorum... Varsın gerçekleşecek olsun bütün bunlar, ama kabul etmiyorum, etmek istemiyorum bunu.(Dotoyevski, 2018, s. 329)

Bu dünya, İvan için çekilmez, kabul edilemez bir dünyadır. Bu dünya insanı isyana sürükler. Kötülüğün cezasının bu dünyada verilmesini Hristiyanlığın iyilik

kötülük dolu gördüğü bu dünyayı İvan saçmalık olarak değerlendirir. İyilik için çekilen acıların bedelinin ağır olduğunu düşünür. Kötülük ve adaletsizlik ile dolu olan tanrısal düzeni İvan kabul etmez. "Havasız, susuz, çorak, absürd yani saçma, anlamsız, anlaşılmas ve ölü bir yer olarak yanılsamadan ve aydınlanmadan yoksun bir evrende bireyin yaşamı ve evren de tutarsızlaşır... Bu absürd durumda bireyler etrafına da kendine de yabancılaşır" (Şahin, 2018, s.6) İvan da anlamız bulduğu bu dünya yüzünden yabancılaşır. İvan, topluma yabancılaşması sonucu, kendi benliğine de yabancılaşır; benliği ikinci ben olarak ortaya çıkar. İvan içine düştüğü bu yabancılaşma sonucunda şeytanla baş başa kalır. Şeytan İvan'ın benliği olarak ortaya çıkar. "Şeytan, İvan'ın yabancılaşmış benliğinin parçalanması, yansımasıdır" (Karataş, 2018, s. 326). İvan topluma yabancılaştıktan sonra benliğine de yabancılaşır ve şeytanı/benliğini karşısına alıp konuşur.

Seni gerçek varlık saydığım falan yok, diye bağırdı. Bir hayal hastalığının doğurduğu bir kâbussun sen! Ne var ki seni nasıl yok edeceğimi bilmiyorum. Bir süre böyle çekeceğim galiba. Hayalimde canlandırdığım bir şeysin sen. Benliğimin yalnızca bir yanının... düşüncelerimin, duygularımın-ama en iğrenç, budalaca olanlarının-aldığı biçimsin...(Dotoyevski, 2018, s. 807)

Şeytan, İvan Fyodoroviç'in Kâbusu bölümünde İvan toplumdan tamamen uzaklaşmasının sonucunda benliğine de yabancılaşır. Kendine yabancılaşan İvan kendisiyle konuşmaya ve kendisini eleştirmeye başlar. Kendi benliğine sen yoksun der seni kabul etmiyorum diye seslenir. Tanrıyı ve onun yarattığı dünyayı sorgular. İnsanın daha iyi bir düzen kuracağını dünyadaki kötülüklerin yok olacağını savunur. İnsanın en sonunda tanrı-insan katına çıkacağını ve düzenin tanrının düzeninden daha iyi olacağını belirtir.

İvan'ın benliği (şeytan): Bence hiç bir şeyi yıkmaman, sadece insanlığın içinde yaşayan Tanrı düşüncesini yok etmeli. İşte işe oradan başlamalı diyordum genç dostum! Evet, oradan, oradan işe başlamalı... O insanlar, hiç bir şeyi göremeyen birer körden başka bir şey değildirler. Bir kez insanlık Tanrı'yı reddettikten sonra (ki inanıyorum böyle bir çağ, coğrafyadaki çağlara paralel olarak muhakkak meydana gelecektir) o

zaman yamyamlığa ihtiyaç kalmadan, tüm eski dünya görüşleri ve en önemlisi eski ahlâk anlayışları kendiliğinden yıkılacak ve yerine yenileri gelecektir. İnsanlar, yalnız bu dünyada kendilerine sevinç ve mutluluk verecek olan ne varsa, yani yaşamak, bu dünyada kendilerine neleri verebilecekse, yalnız onları elde etmek için birleşeceklerdir. İnsan, ruh bakımından bir Tanrı, bir Titan gururuna ulaşacak, o zaman dünyaya bir 'Tanrı-insan' gelecektir. İşte bu insan artık doğayı sınırsız bir şekilde, kendi iradesi ve bilimi ile yenerek, her an öyle yüksek bir zevk duyacak ki, duyacağı bu zevk yanında eskiden cennette duyacağını hayal ettiği tüm zevkler sıfıra inecektir. Her insan, ölümlü olduğunu, ölümsüzlük diye bir şey olmadığını bilecek ve ölümü gururla, sakın bir ruh hali içinde, bir Tanrı gibi heyecanlanmadan kabul edecektir (Dostoyevski, 1997, s.297).

İvan, kendisine yabancılaşıp benliğiyle bir sorgulama içine girer. Bu sorgulamada, insanların tanrının varlığını yok ettiğinde, daha iyi bir düzen kuracaklarını belirtir. Kurulacak olan bu düzende, insan öbür dünya için hayal ettiği ne varsa aslında bu dünyada onlara sahip olduğunu fark eder. İnsan tanrı katına çıkıp eski ahlak anlayışlarını yıkar. İnsan bu dünyayı hayal ettiği şekilde daha güzel bir biçime getirebilir. Bunu yapabilmesi için insanın kendilerine sevinç ve mutluluk getiren ne varsa yani bu dünyada elde edilecek ne varsa onun için çalışması ve ona yönelik düzeni kurması gereklidir.

Şairin Romanı'nda ise bireyin benliğini yitirip yabancılaşması Tagan ile karşımıza çıkar: Tagan, şair cinayetlerini araştıran Gamenn'in ikiz kardeşidir. Tagan ve başka bir ikiz olan Zeey, Usta Moottah'ın yanına verilir. Usta Moottah ile uzun bir yolculuğa çıkarlar. Bu yolculuk sırasında bir saldırıya uğrarlar, bu saldırı sonucu; Usta Mottah ve Zeey ölür, Tagan ise çok kötü yaralandığı halde katillerden kaçabilir. Daha sonra Tagan kendisini tanımayanlar tarafından aklını yitirmiş bir halde bulunur. Bu yüzden Sağlık Yurdu'na götürülür; burada gördüğü tedaviler sonucu, farklı benliklere bürünür.

Çoğul kimlik olasılığını göz ardı etmemek gerekir, diye sürdürüyor Jink. "Sağaltım sırasında fazla çiğnedikleri soma yaprakları, ışık havuzları, iyileştirme bahçeleri, rüyalarının terbiye edilmesi sırasında yaşadıkları sarsıntılar yarılmalar, çeşitli sağaltım tekniklerinin istenmeyen sonuçları

bazen geçici kimlikler kazandırır onlara. Kendilerini bir başkası sanarak olağan yaşantılarına döndüklerine inanırlar. Aslında kendi içlerinde kayıptırlar. Ne zaman geri dönecekleri ise hiç belli olmaz" (Mungan, 2011, s.212).

Kimsenin kalemi doğurmadı seni. seni taşıyan bile uyuyup karnında unuttu seni. bıçağıyla del çıkar kendini. hafızanda kaç hafıza saklanıyor çocuğum senin, bunu da diyen biriydi, tünelin ucundaki ışığa yürü, yerin altında yürürken içinden birkaç kişiyi ardında bırak, biz yukarıda olacağız toprağın üstünde, çok kişi girdiğin bu tünelden tek kişi çıkmaya bak, dosdoğru ilerlersen unuttuğun evine çıkacaksın, unuttuğun kendine çıkacaksın. defterleri sakla o kişi gelip alacak senden, gelip bulacak seni, emanet yerini bulacak.... için kör, için körebe kaybolduğun tünelden çıkamıyorsun kendine.... bu kan nereden geldi elime nerdeyim ben uyuyorum uçarken yürüyorum şimdi kim oldum elimdeki kan kimin kimdeki kanın eliyim ben (Mungan, 2011, s.417-418).

Sizi işte ortak rüyaların birinde gördüğümü hatırlıyorum. Korkunç şeyler yapıyor, aynı zamanda korkunç şeylere maruz kalıyordunuz. O kadar çok kişilik değiştiriyordunuz ki sizi kendiniz olarak değil mutlaka bir başkası olarak gördüğüm rüyalar olmuştur.... Sakin geçen günlerinizi vahşet ve şiddet dolu günler izliyordu. Sonra elinizdeki bıçağı kuytu köşelerde sıkıştırdığınız birilerinin boynuna, yüzüne saplıyordunuz! Ne zaman birini öldürseniz, öldürdüğünüzü unutup çocuk oluyordunuz, ta ki yeniden büyüyüp yeniden birilerini öldürene kadar... Asıl ürküncü siz kim olduğunuzu sahiden bilmiyordunuz! Bir adınız bir geçmişiniz, kendinize ait sahici hatıralarınız yoktu. Hem kendinizi arıyordunuz, hem öldürmek için birilerini (Mungan, 2011, s.512).

Her şeyi uydurur o. Sınırsız bir hayal gücü vardır. Anlattığı hiçbir şey gerçek değildir. O aslında hiç kimsedir.... Rüyalarının, korkularının, sanrılarının içinde kayboldu zavallı. Kendisini, çocukları öldüren zavallı bir katil sandı bir zaman.... Düşünün biz tek bir kişi olarak yaşamakta bunca zorlanırken, o içinde yaşayan kaç kişiyle birden baş etmek zorunda kalıyor.... Hafızası kısa sürelidir. Çoklu kimlik dediğimiz içinde birden fazla kişi barındıran ağır bir ruh bozukluğudur bu. Sık sık karakter, isim, hayat değiştirir (Mungan, 2011, s.519).

Bütün bu bölümlere baktığımızda, Sağlık Yurdu'nda Tagan'ı iyileştirmek için uygulanan yöntemler, Tagan'ın benliğini yitirmesine neden olur. Toplum, kendisine benzemeyen Tagan'ı iyileştirme amacındadır. Bu iyileştirmeler, Tagan'ı toplumun istediği biçime getireceği yerde, onu, topluma ve kendisine yabancılaştırır.

İki eserde de bireyin toplumun yerleşik düzenine uymaması sonucunda yabancılaşmalarını görürüz. İvan, inanç ve dini yapıları eleştirir, bu eleştiriler onu toplumdan uzaklaştırır. Bu uzaklaşmaya bağlı olarak, kendisine de yabancılaşan İvan, yeni bir benlik edinir ve onunla konuşur. Tagan ise kendi halinde bir meczup iken toplumun onu düzeltmek için yaptığı yöntemler sonucunda, farklı benliklere bürünür. Bu benlikler, Tagan'ı bazen bir katil bazen bir çocuk yapar, yani Tagan, kendisine de yabancılaşır; kendi içinde kaybolur.

İncelediğimiz eserlerde yabancılaşmaya, (*Karamazov Kardeşler*) Dimitri ve (*Şairin Romanı*) Bendag bakımından baktığımızda, iki karakterin de topluma yabancılaştıkları için toplumdan uzaklaşmak istediklerini görürüz. Bu uzaklaşmanın amacı, özgür bir ortamda kendi olabilmektir.

Karamazov Kardeşler'de Dimitri, çocukluğunda, uzaklaşmaya başlar her şeyden. Annesi öldüğünde babası tarafından tamamen unutulur. Uşak Grigori tarafından bakımı üstlenilir. Uşak kulübesinde yaşamaya başlar. Bundan sonra çeşitli nedenlerle dört kez yuva değiştirmek zorunda kalır. Liseyi bitiremez, askeri okuldan düello nedeniyle atılır. Babasını, on sekiz yaşında mal mülk işlerini kesin sonuca bağlamak için geldiği sırada tanır. Çocukluğunda ve gençliğinde yaşadığı sorunlar, babası tarafından sevilmemesi gibi nedenlerle Dimitri, topluma yabancılaşır.

Dimitri, bulunduğu toplumdan uzaklaşmak ister. Gruşenka ile beraber farklı bir yere gidip yeni bir yaşam kurmak umudundaydı.

Başlayacak yeni, erdemli yaşam (kesinlikle, kesinlikle erdemli) çıkmıyordu hayalinden. Bu yeniden doğuşu bütün varlığıyla istiyordu. Kendi isteğiyle içine daldığı çirkef çok acı veriyordu ona; böyle durumlar düşenlerin çoğu gibi o da yer değiştirmenin onu huzura kavuşturacağını umuyordu: Bu insanlardan bu koşullardan, bu uğursuz yerden uzaklaşın, yeterdi... Yeniden doğardı o zaman, yepyeni bir yaşama başlardı! Bütün varlığıyla inandığı, özlediği buydu işte (Dostoyevski, 2018, s. 487).

Dimitri, yabancılaştığı toplumdan uzaklaştığında yeni bir yaşam bulacağını huzura kavuşacağını umar. Bulunduğu yer onun için uğursuz; ona yaşama fırsatı vermeyen bir düzendir. Toplumdan uzaklaştığında, toplumun dayattığı ne varsa geride bırakıp gideceğini ve yeni bir yaşam kurabileceğini düşünür.

Şairin Romanı'nda ise Bendag topluma yabancılaşır; bu yabancılaşmanın sonucunda kendine de yabancılaşır. Kendi benliğinin bulmak için uzaklara gider. Tanınmadığı yerlerde kendini daha iyi bir biçimde var edeceğini düşünür; yıllarca bu umutla gezip durur. İnsanlara karışmakta her zaman zorlanır. "İnsan arasına karışmaktan her zaman zorlanmış yabancı yanı nedeniyle kalabalıkların varlığından hep ürküntü duymuş olan Bendag bu akşam toplantısı için büsbütün kararsızdı" (Mungan, 2011, s.45). İnsanlardan kaçan, topluma yabancı olan Bendag Kalabalıklar içinde de kendini saklardı kendi varlığını korumak için buna muhtaçtı. "Bir insan kalabalıklar arasında kendini saklamak istediğinde, görünürlüğü derinlerde kaybolarak da yapabilir bunu. Hep orada durduğu halde, Kimse farkına varmayabilir onun. Saklanmanın bir yolu da budur, en azından Bendag'ın iyi bildiği yolu..." (Mungan, 2011, s.49). Bendag sadece uzaklaşarak değil toplumun içindeyken de toplumdan ayrıdır. Kendisini gizlemeyi başarır. Kendi olmak için hayatı boyunca öğrendiği bir sır gibidir kendini gizlemek.

Dimitri ve Bendag topluma yabancılaşmanın sonucunda, toplumdan uzaklaşmak isterler. Bendag düşündüğünü yapar ama Dimitri toplumdan uzaklaşmayı başaramaz. Bendag toplumdan uzaklaşıp kendi istediği gibi bir ömür geçirir. Oysa Dimitri, toplumdan kopup gidemez, üstüne atılan cinayetin sonucunda da mahkûm olur.

Karamazov Kardeşler'de Dimitri'ye, *Şairin Romanı*'nda Bendag'a, baktığımızda ikisinin de benliklerini kaybettiklerini söyleyebiliriz. Benliklerini kaybetmelerinin nedeni ise topluma yabancılaşmaları; bu yabancılaşma sonucunda da kendilerine de yabancılaşmalarıdır. İkisi de benliğini bulmak amacındadır.

Karamazov Kardeşler'de, Dimitri, babasını öldürmekten yakalandığı sırada, bir düş görür o düşünde köylüleri ve o köylülerin yanında ağlayan bir bebek vardır. Bu düşü sırasında toplumun neden fakir olduğunu neden bebeğin ağladığını toplumun, niye mutlu olmadığını sorgular.

Yangından çıkmış bu anaların ne işi var burada, niçin fakir bu insanlar, niçin mutsuz bu bebe, bozkır niçin çıplak? Yoksulluktan niçin böyle karamışlar, bebenin karnını niçin doyurmuyorlar? Mitya (Dimitri) bu soruların anlamsız olduğunu farkındadır, ama tutamıyor kendini, soruyor.

İçini o zamana dek tanımadığı bir duygu dolduruyor, ağlamak istiyor. Bebenin bir daha hiç ağlamaması, zavallı annesinin hiç gözyaşı dökmemesi, bundan böyle bütün insanların mutlu olması için bir şeyler yapmak istiyor (Dotoyevski, 2018, s. 653).

Dimitri, yabancılaştırmanın, toplumdan kopmanın verdiği acılarla hayal görür. Bu hayal ile gerçek hayattan kopar, kendi kendine konuşur, dünyada olan sorunlara çözüm bulmak ister. Dimitri toplumdan kopmuştur; buna bir çözüm getirmek ister gibidir. Dimitri, sorgulandığı sırada ve çıkarıldığı mahkemede kendisini savunurken toplum tarafından kabul görmek ister. Her sorguda kendini topluma dahil etmeye çalışır fakat bu çabaların hepsi geri çevrilir. O kendini nasıl savunursa savunsun toplum onu kabul etmez. Toplum her defasında onu suçlu bulur ve cezalandırmak için çabalar.

Şairin Romanı'nda, ise Bendag, yıllardır uzakta olduğunu, kimsenin onu tanıyamayacağını düşünürken, Makrakamash'a geldiğinde Ulsangeyma'ya onu hemen tanıır ve unutulmadığını şiirlerinin hâlâ okunduğunu belirtir. Bendag, kadına "burada olduğumu kimseye söylemezseniz sevinirim" der. Bendag, toplumdan kopmuş unutulduğunu düşünmektedir ama beklediği şekilde olmaz. "Şu an yaşamakta olduğunun elli yıldır unutmuş bir ilişki biçimi olduğunu hatırlıyor. Kaçtı, saklandı. Sıradan adsız, sansız biri olarak gezdi yerküreyi hep. Bu anı dağıtmak için kendini kimliksiz biri yapana kadar geçtiği her yere bir parçasını bıraktı" (Mungan, 2011, s.26). Bendag topluma yabancılaştığı için uzaklaşır. Kendi kimliğini gizler, yıllarca sıradan kimsenin bilmediği biri gibi yaşar. Kendisini kimliksiz biri yapmak için benliğini, her bir parçasını, bir yere bırakır.

Bendag yerküreyi hiçbir zaman evi olarak görmediği gibi bazen kendini bile kaybeder. Çevresinde olup bitenlere tamamen farklı bir benlikle bakabilir, bunu şiir sayesinde yaptığını düşünür.

O (Bendag) yerkürenin kendisini bile evi gibi hissetmemişti ki hiç! Tedirginliğinin bir kabuğu yoktu. Çırlıçıplak bir tedirginlikte onunki... İyi şiir yazıyor olması onu yalnızca sakinleştirmiş, ama iyileştirmemişti... Yerküredeki yabancılığına her an acıtıcı bir çıplaklıkla tanıklık eden savunmasız gözlerle bakıyordu çevresine olup bitenlere... Kaybolmayı seviyordu. Belki bulacak bir kendi bile yoktu, ama kendini arar gibi kaybolmayı seviyordu. Belki de şiiri bu yüzden sahici, güçlü ve bir

biçimde uzaktı. Her yere uzak. Öte yandan hep yanı başımızda (Mungan, 2011, s.220).

Bendag, kendisini Yerküreye ait hissetmez. Yerkürede, bir saygınlık göstergesi olan iyi şiir yazmak bile Bendag için çare değildir. Yerküreye her zaman tedirgin bir biçimde bakar. Kendisini arar Bendag ama bir kendisi bile yokken.

Bendag kendi şöhretinin verdiği tutsaklıktan korkar yıllarca yurtsuz bir şekilde gezer. Toplumun onu her an takip ettiğini düşünür. Yazgısının bile insanlar tarafından takip edildiğini düşünür; bu yazgıdan kurtulmak için tanındığı yerlerden uzaklaşır. Uzaklaştığında yeni bir hayat umudu taşır içinde, o yeni hayatı bulmak için ömrünün son demlerine kadar Anakara'yı gezip dolaşır.

Kendi adının büyüklüğü altında gün günden Anakara'yı kaplayarak büyüyen şöhretinin gölgesinde, insanlar yalnızca onun şiirlerini değil yazgısını da takip ediyor gibiydiler artık. Herkesin gözleri ile anbean takip ettiği bir yazgıyı, hayat diye yaşamaya başlamış ve bunu istememişti. Sevilen bunca onaylanmış bir şair olmanın yalnızlaştırıcı gücü, iç sürgününü kendisinin bile farkında olmadığı kadar erken başlatmıştı belki. Anakara'nın dışında bir yerde kendine yeni bir hayat var mı diye bakmaya gitti ve bir daha dönmedi. Hiç kimse olmak istemişti (Mungan, 2011, s.232).

Toplumun bireyi kısırdığı bir durumdadır Bendag. Toplum ondan beklediklerini onun omuzlarına yükler. Bendag bu yük altında kendisi olamamaktan korkar. Bu korkuyla uzaklaşır ve yıllarca dönmez. Bendag uzaklara gidip hiç kimse olmak umudundadır. Kimsenin onu tanımadığı bir yerde yaşayıp kendini bulmak ister.

İki eserde de topluma yabancılaşan bireyler, benliklerini bulmak amacındadır. Toplum her iki bireyi de kısıtır. Bireyler bundan kurtulmak için çabalarlar. Bu çabaları sonucunda, toplumun dışında kalırlar. Dolayısıyla toplumdan farklı düşünüp farklı davranırlar. Toplumdan iyice kopan bireyler, yalnızlaşıp kendi kabuğuna çekilirler ve yabancılaşırlar. Bendag, topluma yabancılaşmasının sonucunda, toplumdan uzaklaşmayı seçer. Dimitri ise uzaklaşmayı düşünmesine rağmen bunu yapamaz; daha çok kendisini, topluma kabul ettirmeye çalışır.

Yalnızlık, iki eserde de insanların kendi farkına varıp kendini geliştirmesi için vardır. Yalnızlık, eğiticidir; insanın kendisini dinleyip sorgulamasını sağlar.

Karamazov Kardeşler'de Zosima Dede, "Rus Rahibi ve Önemi Üzerine" bir konuşma yapar. O dönemde rahiplerin, aydınlar tarafından eleştirilmelerini ele alır. Aydınlar rahipleri toplumun sırtından geçinen, yararsız, tembel üyeler olarak görür. Ayrıca aydınlar, rahiplere utanmaz dilenciler derler. Zosima Dede bu eleştirilere yanıt verir:

Oysa rahipler arasında nice alçak gönüllü, sessiz, tam bir yalnızlık içinde kendilerini dine verenler var.... Bu alçak gönüllü, sessiz tam bir yalnızlık içinde kendilerini dine veren rahipler, belki bir gün gelecek, Rus yurdunu bir kez daha mahvolmaktan kurtaracak desem kim bilir ne şaşarlar. (Dostoyevski, 2018, s. 422).

Zosima Dede'ye göre rahipler tam bir yalnızlık içinde kendilerini dine verirler. Bu yalnızlık onların ruhlarını besler dine bağlılıklarını artırır. Bu sayede de rahipler gün gelir Rus yurdunu kurtarır. Bu bölümde yalnızlığın eğitici olduğu manevi yönden insanı zenginleştirdiği üstünde durulur. Dostoyevski hapisteki yalnızlığının, onun ruhunu beslediğini, kendisini yargılamasını sağladığını aktarır. "Yalnızlığı da sevmeye başlamıştım ya... Bu ruh yalnızlığı içinde bütün geçmişimi gözden geçiriyor, her şeyi en ufak ayrıntısına kadar hatırlıyordum... Bu yüzden bazen bana bu yalnızlığı bağışlayan alinyazıma şükran duyuyordum. Çünkü bu olmasaydı, ne böyle kendimi yargılayabilir, ne de geçmişimi bunca titizlikle inceleyebilirdim." (Dostoyevski, 2010, s.179)

Şairin Romanı'nda ise yalnızlık her zaman öğreticidir. Gamenn, atlı polis grubundandır. Anakara'da, atlı polislerin tek başına gezmelerine izin verilmez. Gamenn'in bu durumu kimsenin hoşuna gitmese de o başarılarının getirdiği ayrıcalığı kullanır. Yanına verilecek birinin, uyum sağlayacak olma ihtimalinin az olduğunu, geçmiş deneyimlerinden bilirdi Gamenn. Yanına ikinci bir kişi almak yerine, kısa mesafeler için güvenlik noktalarından bir eşlikçi alırdı. O, tek gezmeyi sever, yalnızlığın eğiticiliğine inanırdı. "Gamenn, her zaman yalnızlığını her şeyin üstünde tutmayı bildi; yalnızlığın öğrettiklerinin insanların öğrettiklerinden fazla olduğuna inandı" (Mungan, 2011, s.140). Gamenn, yalnızlığa her zaman önem verir; onun insanlardan daha çok eğitici olduğuna inanır. Dolayısıyla yalnızlık, bireyin kendi

kendine ders vermesidir. İki esere baktığımızda birey yalnızlığı sayesinde, kendi ruhu besler ve kendini geliştirir. Yalnızlık, bireyin varoluşuna giden yoldur.

4.3. Sorgulama

Birey, dünyaya geldiğinden itibaren pasif değil, her zaman nesnelerden farklı olarak aktif bir durumdadır. Birey bu aktifliği sayesinde yaşamı, ölümü, inancı kısaca kendisiyle ilgili ne varsa her şeyi sorgular. Varoluşçulukta da birey, kendini, sorgulayarak bulur, sorgulamayan kişi varoluşunu gerçekleştiremez. "İnsan kendi dışında vardır, kendi dışına çıkarak var olur. Yani ancak dışa atılarak, dışta kendini yitirerek varlaşır, aşkın amaçları kovalayarak var olabilir. İnsan ilerleyiştir, aşıştı, oluştur; ilerlemenin aşmanın göbeğindedir" (Sartre, 2016, s.73). Bireyin bu ilerleyişi gerçekleştirmesi için sorgulaması gerekir. Sorgulayan birey, kendi farkına varıp, var olabilir.

Varoluş, şimdi ve burada bulunan, belirlenmemiş, biçimlenmemiş, seçimleri ve eylemleriyle kendi özünü bulmaya yönelmiş bireyin halidir. Varoluş, bir potansiyel, bir imkândır; bir meydana gelme, imkândan gerçeğe dönüşmedir; durağanlık değil, etkinliktir; olabilir olandan var olmaya geçiştir. Bu nedenle, bir şey yapmak, varoluşu yaratmaktır. Varoluş eylem ve özgürlüğün ürünüdür. Varoluşun temelini zorunluluk değil, özgürlük oluşturur. Özgürlük, mümkün olandan gerçeğe dönüşmenin, ortaya çıkmanın koşuludur. Bu koşul, aynı zamanda varoluşun neden insana özgü olduğunu da açıklar. Varoluş, özgürlük ve bilinçle potansiyel halinde bulunan "özü" elde etmeye yönelik bir çabadır (Taşdelen, 2011, s.46-47).

Dolayısıyla varoluş, her zaman bireyin kendi seçimleri, sorgulamaları ile kendi özünü bulmaya yönelmesidir. Birey, durağan değildir, her zaman eylemde bulunandır. Eylemde bulunmak, varoluşu başlatmaktır. Varoluş eylem ve özgürlüğün sonucunda ortaya çıkar. Özgürlük var olmanın temelidir. Bu yüzden varoluş insana özgüdür. Yani varoluş, insanın kendini özgür bir biçimde sorgulaması ile ortaya çıkar. "Varoluş, erişilmez, sürekli bir yükseliştir, kendimizi aşmadır. Ancak özgür bir seçme ile gerçekleştirilen daha yüksek bir varlığa doğru bir gelişme ile insan var olabilir"

(Foulquie, 1995, s.40). Burada da varoluşun her zaman yükselme ilerleyişle mümkün olduğunu görürüz. Bu ilerleyiş birey için kendini, yaşamı sorgulama ile mümkündür. Yaşamı sorgularken birey, özgür olmalıdır.

İncelediğimiz eserlerde karakterler, yaşam, ölüm, tanrı, inanç, varoluş gibi konularda sorgulama içindedirler. Bu sorgulamalar, *Karamazov Kardeşler*'de, daha çok inanç, tanrı, ölüm ve yaşam üzerinedir. *Şairin Romanı*'nda ise sorgulamalar, var oluş, yaşam ve zamanı içine alır.

Karamazov Kardeşler'de Bayan Hohlakova, kızını, Zosima Dede'ye kutsaması için getirdiğinde, aklından geçenleri de Zosima Dede'ye sorar:

Bazen, gözlerimi kapayıp, herkes inanıyor ama bu inanç nasıl doğdu, diye düşünüyorum. Bazıları, inancın güya korkunç birtakım doğa gösterilerinin verdiği ürküntüden doğduğunu, aslında inanacak bir şey olmadığını ileri sürüyor. Kendi kendime düşünüyorum: Ömrüm boyunca inanarak yaşadım, ya ölünce hiçbir şey bulamazsam; bir yazarın dediği gibi, “Sadece mezarımda dulavratotları biterse...” Korkunç, değil mi? İnancımı nasıl yeniden kazanabilirim? Ben ancak çocukken hiçbir şey düşünmeden, körü körüne inanırdım. Şimdi nasıl, neyle bir kanıt bulabilirim? Ayaklarınıza kapanarak bunu yalvarmak için size geldim. Bu fırsatı kaçırsam hayatımda bir daha kimse bana cevap veremez. Bir kanıt, inandırıcı bir kanıt arıyorum. Ne kadar mutsuz olduğumu anlatamam! Bakıyorum, kimsenin umurunda değil, hemen hemen kimsenin tasalandığı yok, yalnız ben dayanamıyorum. Büyük bir acı bu! (Dostoyevski, 2018, s.108-109).

Bayan Hohlakova'nın sorgulamaları, daha çok inanç üzerinedir. Daha önce körü körüne inandığını ama bu inancın boş çıkması halinde ne yapacağını düşünür. İnancını tekrar kazanmak için Zosima Dede'den bir kanıt ister. Dostoyevski bireyin her zaman sorgulama içinde olduğunu, inancın da bu sorgulamalar içine girdiğini gösterir. Buna göre birey er geç inancını sorgular ve bu sorgulama neticesinde kendini ikna edecek kanıtlar bulmaya çalışır.

Şairin Romanı'nda ise "Yol Bilgisi" bölümünde Moottah, çırakları Zeey ve Tagan'a doğayı anlatır. Moottah, hayvanlar ve insanlar arasındaki farka değinirken, insanın kendini var etmesini, anlatır:

Hayvanlardan yayılan olağanüstü kendiliğindenlik, o doğallık duygusu! Diyor Moottah. Bakın hiçbir insan bunu taklit edemez. Hiçbir sanat o kadar doğal olamaz. Yalnızca hayvanlar o kadar saf ve doğaldır, insanoğlu ise bir yapımdır. Biz de iyi bir yapım olmak için elimizden geldiği kadar çok şey öğreniyor öğretiyoruz, değil mi çocuklar? Bakın hayvanlar yaşamlarına anlam aramazlar, varoluşlarını sorgulamazlar. Bütün bunlar bizim cezamızdır. Hadi cezamızı güzelleştirelim. İnsanı tabiata şiir bağlar. Tabiatı ancak şiirle anlayabilir, kendimizi tabiata ancak şiirle bağışlatabiliriz (Mungan, 2011, s.105).

Moottah, hayvanların doğal olduğunu, insanların bu doğallığı taklit bile edemeyeceklerini belirtir. Ona göre insan bir yapay bir şeydir; bu yüzden insanın kendini oluşturması gerekir. Dolayısıyla insan, her zaman bir şeyler öğrenir ve öğretir çünkü insanın amacı kendini daha iyi bir duruma getirmektir. Moottah sadece insanın yaşamı ve varoluşu sorguladığını; bu sorgulamaların da ceza olduğu üzerinde durur. Moottah'a göre insanın aradığı anlam tabiattır, buna ulaşmanın yolu da şiirden geçer. Mungan, insanın her zaman varoluşunu sorguladığını; bunu aramanın da insana bir ceza olduğunu belirtir.

İki esere de baktığımızda bireylerin her zaman sorgulama içinde olduklarını görürüz. *Karamazov Kardeşler*'de, Dostoyevski bireyin içindeki kuşkuyu her zaman gösterir. Bu kuşku bireyi devamlı bir sorgulama içinde bırakır. *Şairin Romanı*'nda ise birey, kendini bulmayı amaçlar. Dolayısıyla birey her zaman öğrenir ve öğretir. Bu insana verilmiş bir cezadır. Mungan, bireyin varoluşunu ve yaşamı her zaman sorgulaması gerektiği üzerinde durur.

Karamazov Kardeşler, "Ateşli Bir Yüreğin Manzum İtirafları" bölümünde Dimitri, Alyoşa ile insanın içindeki çelişkiler üzerine konuşur:

Güzellik ürkünç, müthiş bir şeydir! Ürkünçtür, çünkü tanımlanamaz, tanımlanamaması da tanrı bizlere yalnızca bilinmezlikler verdiği içindir. Burada kıyıları birleşir, bütün karşıtlıklar bir arada yaşar. Pek cahilimdir kardeşim, ama bunun üzerinde çok düşündüm. Korkunç denecek kadar giz var. Çok sayıda bilinmezlik ezmektedir insanoğlunu yeryüzünde. Canının istediği gibi çöz onları, o zaman rahatsın. Hele o güzellik! Ruh bakımından

da akıl bakımından da üstün bir insanın Madonna³ idealinden başlayıp Sodom⁴ idealiyle bitirmesine gene de dayanamıyorum. Daha ürküncü ruhunda Sodom ideali olan bir kimsenin, Madonna idealini de reddetmemesi, onun için de yüreğinin yanmasıdır. Hem de gençlik yıllarındaki gibi masum, içten bir ateştir yüreklerdeki. Evet, derin, gereğinden çok derin bir yaratıktır insan, ben olsam bu kadar derin yaratmazdım onu. Ne Allahın belası bir iştir bu! Aklın yüzkarası dediği şey, yüreğe katıksız bir güzellik olarak görünebiliyor. Güzellik Sodom'da mıdır? İnan ki çoğu insanlar için Sodom'dadır güzellik; bu sırrı biliyor muydun? Güzelliğin yalnızca ürkünç değil, aynı zamanda esrarlı bir şey de olması yıldırıyor insanı. Şeytanın tanrıyla cenkleşmesidir bu; cenk alanı da insanın kalbidir. İnsan ağrıyan yerlerinden söz eder kuşkusuz (Dostoyevski, 2018,s.174-175).

Dimitri, insanın dünyayı kavramakta zorlandığını ve bireyin dünyayı yorumlarken bilinmezlikler içinde kaldığını belirtir. Ona göre bu bilinmezlikleri istediğin gibi çözersen için rahat olur fakat insanın içinde de devamlı çelişkiler vardır. İnsan, bu çelişkileri, her zaman içinde taşır ve bütün düşüncelerini buna göre yorumlar. İnsanın çok derin yaratıldığını, bu yüzden insanın çok farklı düşündüğünü belirten Dimitri, bunun insan için bir bela olduğu üstünde durur. İnsanın bu yaratılışı yüzünden mantık olarak çok kötü kabul gören bir şey, duygu olarak çok güzel olabilir. Bu durumu bir örnekle somutlaştıran Dimitri'ye göre, insanın içinde Meryem Ana ile İsa'nın (Madonna) resmi de vardır; dini bakımdan büyük günahlara sahne olmuş Sodom kenti de vardır. Dostoyevski, bireyin her zaman bir sorgulama içinde olduğunu iyilik ile kötülüğün bireyin içinde hep var olduğunu gösterir. Bununla ilgili olarak Zweig (2018): "Dostoyevski, hayatta karşısına çıkan şeyleri ahenge ulaştırmak istemiyordu, çünkü bu onun için çok donuktu; o içindeki karşıtlıkları tanrısal bir ahenge yükseltmemiş, tersine Tanrı ile Şeytan arasına germiş ve ortasına da dünyayı koymuştu. Hayat onun için karşıt kutupları boşaltmaktan başka bir şey değildi" (s.121), der. Dostoyevski'ye göre, birey, dünyayı yorumlama bakımından, çelişkiler içindedir. Bu çelişkiler bireyi devamlı bir sorgulama içine çeker, bu yüzden birey hep bir savaş halindedir.

³ Çocuk İsa ile "Meryem Ana"yı gösteren resim ya da heykel.(Türk Dil Kurumu,2019)

⁴ Erkekler arasında cinsel ilişki kurulduğundan ötürü tanrıca cezalandırıldığına inanılan Ürdün kenti (Hançerlioğlu, 2000, s.466)

Şairin Romanı'nda ise Moottah ırakları Zeey ve Tagan'a insanın her şeyi bilemeyeceği ile ilgili bir açıklama yapar:

Bazı sırlar bilinmezlikleri ile kalırlar. Kimi durumlarda yaşamı olduğu gibi kabullenmek gerekir. Her insanın ömründe kendinden önceki insanların anlamadıklarını anlamanın mutluluğu ve anlaşılmasını kendinden sonraki insanlara devredecekleri bilinmezliklerin kederi vardı. Biz her ne kadar öyle sansak da yaşam günün birinde birilerinin çıkıp tek tek çözeceği sırların bir toplamı değildi. Bütün sırları çözüldüğünde anlaşılıp kapağı kapatılacak okunmuş bir kitap değildi yaşam; yarım kalmış bilmeceleri hiçbir zaman açıklığa kavuşmamış muammaları, çözülemeyen sırları ve olanca karmaşasıyla da yaşamdı. Bir planı varsa da bunlar bizim zihnimizin anlayamayacağı, algılayamayacağı bağlantılar bütünlüğüne aklımızın kavrayamayacağı bir iç tutarlılığa sahipti. Anlamaya çalışmaktan vazgeçmeden yaşamı kabullenmek; belki de asıl başarılması gereken budur.... Şiirler yalnızca birbirlerinin boşluklarını doldururlar. Temel giz orada durur. Olduğu gibi durur; onca tıraşlandığı halde hiç tıraşlanmamış bir elmas gibi durur. Bütün sükuneti, ele geçirilmezliği, vazgeçilmezliği, ışıltısı ve direnciyle durur... Serüveni sürdüren de budur. İmkânsızlığa direnen insanoğlu hayali...(Mungan, 2011, s.239-240).

Moottah, insanın bilinmezlikler içinde olduğunu belirtir. Ona göre insan kendinden öncekilerin anlamadıklarını anlar fakat kendinden sonraki insanların anlayacağı bilinmezlikleri de içinde taşır. Bu yüzden insanın bütün sırlarını çözeceği bir yaşam yoktur. Moottah'a göre yaşam, her yönüyle var olur; bilinmezlikleri, sırları ve karmaşasıyla bir bütündür. Dolayısıyla yaşamı anlamaktan çok onu kabullenmek gerekir. Aynı zamanda yaşamı kabullenirken; onu anlamaya çalışmaktan da vazgeçmemek gerekir. Mungan'a göre insan, bütün çelişkilerine, anlaşmazlıklarına rağmen her zaman yaşamı, anlamaya çalışır.

İki eserde de insanın yaşamında çelişkiler olduğu üstünde durulur. *Karamazov Kardeşler*'de bireyin içindeki çelişkiler şöyledir: İyilik ile kötülük, güzellikle ile çirkinlik insanın içinde hep vardır. Bu çelişkiler insanı sorgulamaya götürür. Bu yüzden birey aslında kendiyile devamlı bir sorgulama içindedir. *Şairin Romanı*'nda ise birey yaşamın bilinmezlikleri karşısında bir sorgulama içine girer. Bu bilinmezlikler, insan için her zaman bir sorgulama içinde, yaşamı anlamlandırmayı gerektirir.

Karamazov Kardeşler'de karakterler birbirlerine tanrıya inanıp inanmadıkları konusunda sık sık sorular sorarlar. Daha sonra gelişen olaylar da bu sorular çerçevesinde yorumlanabilir. Eserde, Fyodor Pavloviç, Alyoşa ve İvan tanrının varlığı ve yokluğu ile ilgili konuşurlar:

-Tanrı var mı yok mu? Yalnız ciddi yanıt ver! Ciddi yanıt gerekli bana şimdi!

-Yok, tanrı yok.

-Alyoşa var mı tanrı?

-Var.

-İvan ya ölümsüzlük, bir damlacık da olsa, ölümsüzlük var mı?

-- Ölümsüzlük de yok.

-Hiç mi?

-Hiç.

-Yani her şey tam anlamıyla bir sıfır, hiç, öyle mi? Belki bir şeyler vardır? Her şey hiç olamaz canım!

-Bütünüyle hiçtir.

-Alyoşa, ölümsüzlük var mı?

-Var

-Tanrı da ölümsüzlük de var deme?

-Evet, tanrı da var, ölümsüzlük de. Tanrının kendisi de ölümsüzlüktür.

-Hım. İvan haklı bence. Hey tanrım insanoğlu ne denli inandı, bu hayal için nedenli çok güç harcadı boşu boşuna düşünmek bile tüylerimi diken diken ediyor! Binlerce yıldır böyle bu. İnsanoğlu ile böylesine alay eden kim? İvan! Son olarak soruyorum sana: Tanrı var mı yok mu? Bir daha sormayacağım!

-Ben de son olarak söylüyorum: yok.

-İnsanoğlu ile alay eden kim, İvan?

-Şeytan olsa gerek.

-Şeytan var mı ki?

-Hayır, şeytan da yok.

-Yazık. Hay Allah kahretsin, tanrıyı icat eden bir geçse elime şimdi! Sallandırmak bile azdır böylesini.

-Tanrıyı icat etmeselerdi uygarlık da olmazdı.

-Olmaz mıydı? Uygarlık tanrısız mı olmazdı? (Dostoyevski, 2018, s.206-207)

Baba ve oğulları arasında geçen bu konuşmada, Alyoşa dindar kesimi temsil etmektedir. İvan inançsız biridir. Tartışmada, İvan'ın görüşleri çerçevesinde, tanrının varlığı yokluğu sorgulanmaktadır. İvan, zekâsının dünyevi olduğunu belirterek, mantıksal düzeyde, tanrının var olmadığı düşüncesini üretir. İvan tanrıya inanmamaktadır; bu sorgulamasında hiççiliğe yaklaştığını görürüz. Alyoşa tarafından tanrının varlığı ölümsüzlük ile ilişkilendirilip kanıtlanmaya çalışılır. İvan'ın akıl ve mantıkla ulaşılacak istediği fikrin yanlış olduğu; asıl doğru olanın kalp, inanç ve sevgi olduğu, Zosima Dede tarafından açıklanır: "Elde kürek, yüzlerce insan çalışıyor orada toprağın altında. Ah, evet zincire vuracaklar bizi, özgürlüğümüzü alacaklar elimizden ama o zaman büyük kederimiz içinde mutluluğa kavuşacağız, insanın onsuz yaşayamadığı mutluluğa. Tanrı da olacaktır orada çünkü mutluluğu insana ondan başka hiçbir şey veremez..."(Dostoyevski, 2018, s.432) Zosima Dede tanrı olduğu zaman insanların mutlu olacaklarını belirtir. İnsanlar bütün zorlu yaşamlarına rağmen tanrıya kavuşup mutlu olabilirler. Doğru olan, insanın tanrıya inanması ve bunun sonucunda mutluluğa erişmesidir.

Şairin Romanı'nda ise Bendag, kör, bilge, kâhin Chinhaya'yı görmek için Pouhwek şehrine gider. Chinhaya, Bendag'a hayatı anlatır:

Hayatın kendisi zordur; onu güzelleştiren şey, onun üzerine düşünmektir yalnızca. Şairsin, anlam denen şeyin insan hayatı için taşıdığı anlamı herkesten çok senin bilmen gerekir. Hayat boştur. Herkesin her zaman dediği gibi boş! Onu dolduran anlamdır yalnızca. Bizim ona verdiğimiz çeşitli anlamlar. Bazıları hayat anlamından boşaldığında, onun gerçek yüzünü gördüğünü sanır; hayatın görülecek bir yüzü bile yoktur oysa... O kadar boştur işte hayat, sen bir an önce onu kendi anlamlarınla doldurup güzelleştirmeye bak. Ömrünü ancak böyle hayat yapabilirsin (Mungan, 2011, s.305).

Chinhaya, Bendag'a hayatın boşluğunu ve nasıl güzelleşeceğini anlatır. Ona göre hayat boştur; onu dolduran ya da güzelleştiren, sadece anlamlandırmadır. Bu anlamlandırmayı insanın kendisi yapar yani herkes kendi hayatını anlamlandırıp güzelleştirir. Mungan:"Okurları kıskırtmayı elbette amaçladım, nasıl bir hayat sürdüklerini idrak etsinler istedim. Yaşam bize verilmiş bir şey değil, hak edilmiş bir

şeydir, diyor kahramanlarımdan Gamenn. "(Börekçi, 2013). Mungan, hayatın anlamsız olduğunu, onu güzelleştirenin insanın ona yüklediği anlamlar olduğunu belirtir.

İki esere baktığımızda, *Karamazov Kardeşler*'de Dostoyevski, karakterlerine dini bir sorgulama yaptırır. Bu sorgulama sonucunda Dostoyevski, karakterlerini, İnsanlar tanrıya inandıkları zaman mutlu olurlar, düşüncesine götürür. Mungan ise hayatı güzelleştirmenin yolu olarak; onu anlamlandırmayı gösterir.

Karamazov Kardeşler, "Kardeşler Tanışıyor" bölümünde İvan ve Alyoşa bir tartışma içindedir. İvan, tanrının varlığı, yokluğu ile ilgili düşüncelerini açıklarken bir yandan da insanın akli ile bu dünyayı ve tanrıyı kavrayıp kavrayamayacağı üzerine yorumlar yapar:

Tanrı olmasaydı onu icat etmek gerekirdi. Gerçekten Tanrı'yı icat etmiştir kişiöğlü. Tanrı'nın gerçekten var olması değildir garip olan. Ama böyle bir düşüncenin-insanoğlü gibi yabani, zararlı bir yaratığın içinde yer etmesi pek şaşılacak bir durumdur. Öylesine kutsal öylesine duygulandırıcı bir durumdur bu! Bana gelince, bu konuda düşünmemeye karar vereli çok oluyor: Tanrı mı insanı insan mı tanrıyı yarattı? Hiç düşünmüyorum.... Tanrıyı olduğu gibi bütün sadeliği ile kabul ediyorum. Ama şunu da belirtmeliyim: Eğer Tanrı varsa, gerçekten de dünyayı o yaratmışsa onu Euclide geometrisine göre kurduğunu, insan aklınınsa ancak üç boyutlu kavrayabilecek güçte olduğunu kesinlikle biliyoruz.... Tanrı var mı yok mu, hiç düşünme. Ancak üç boyutu kavrayabilecek bir zeka için çok derin sorunlardır bunlar. Bu nedenle Tanrı'yı seve seve kabul ediyorum.... Ama sonuç olarak var olduğunu bildiğim halde kabul etmiyorum dünyayı, olamaz diyorum. Dikkat et, kabul etmediğim Tanrı değil, dünyayı onun yarattığı dünyayı, Tanrı'nın dünyasını kabul etmiyorum, kabul etmiyorum, edemem de (Dostoyevski, 2018,s.328-329).

İvan, tanrının gerekli olduğunu; onu, insanın yarattığını belirtirken, aynı zamanda bunun gibi bir fikrin kötü olan insanın içinden nasıl çıkabildiğini sorgular. Tanrının olup olmadığı düşüncesini bırakmalıyız, der; çünkü ona, göre insan akli bunu kavrayamaz. Bunun yanında var olduğunu bildiği halde dünyayı, kabul etmez İvan, çünkü dünya acılarla doludur; bu acılar affedilse de İvan, bunu kabul etmek istemez. Dostoyevski, tanrının gerekli olduğunu, tanrı olmazsa anlamsız bir dünya olacağını

gösterirken aynı zamanda bu dünyadaki acıları da sorguladır. Bu acıların niçin yaşandığını, bu acıların nasıl affedileceğini düşündürür.

Şairin Romanı, "Bir Akşam Yemeği" bölümünde dil ve matematikle uğraşan Qkhanyus, Haritacı Kaa ve Gamenn doğa ile ilgili konuşurlar:

Qkhanyus: Matematik doğanın dilidir; bizimle böyle iletişim kurar. Sözcükler gibi rakamlar da doğada yoktur, ama doğanın düzeninde matematik vardır. Bize düşen rakamlar yoluyla düzenin işleyişini bulmaktır. Doğayı, evreni anlamamızı sağlayan şey, aynı yasalarla kurulmuş olan zekâmızın işleyiş biçimidir. Gamenn bir noksanını tamamlamak ister gibi ekliyor: Gene de aklın kurallarına teslim olmamak gerek. Bizim yanılgımız, tüm evreni aklımıza sığdırmaya çalışmamız bence. Aklımızla açıklayabildiklerimizin tüm evreni anlamaya yeteceğini sanıyoruz (Mungan, 2011, s.165).

Qkhanyus'a göre doğanın düzeninde matematik vardır. Ona göre insanın görevi bu düzeni bulmaktır. Yani insan, zekâsı ile doğayı ve evreni anlayabilir. Gamenn bu düşünceye katılmaz, ona göre evreni aklımıza sığdırarak açıklayamayız. Gamenn, insan aklının açıkladıklarının, evreni anlamaya yetmeyeceğini belirtir.

İki esere baktığımızda, karakterlerin, insan aklının, bir şeyleri kavrayıp kavrayamayacağı ile ilgili bir sorgulama içinde olduğunu görürüz. *Karamazov Kardeşler*'de İvan'ın tanrının varlığını gerekli görür. İvan, tanrının insan aklı ile kavranamayacağını düşünür. Bu yüzden tanrının olup olmadığı düşüncesini bırakmalıyız der. *Şairin Romanı*'nda ise Qkhanyus evreni ve doğayı aklımızla anlayabiliriz der fakat Gamenn bunun mümkün olmadığını, insanın aklının evren ile ilgili bazı şeyleri açıklasa bile onu anlamaya yetmeyeceğini belirtir. Dostoyevski tanrıyı, Mungan evreni, aklımızla kavrayamayacağımızı belirtirler.

4.4. İnanç/Din

İnanç, bir kişiye, tanrıya, nesneye ya da görüşe olan bağlılıktır. İnanç, akıl ile kavranmaktan çok, kabul etmek üzerine kuruludur. İnançta sorgulama ya da mantık yürütmeye gidilmez. Varoluşçulukta inanç, tanrıya inanan varoluşçular tarafından ele alınmaktadır. Tanrıya inanan varoluşçulukta, birey tanrıya akıl ile değil hisleriyle

ulaşmaktadır. Kierkegaard'a (2013) göre inanç: "Ben'in kendine dönerken kendi olmak isterken saydamlığı arasından onu ortaya koyan gücün içine atlamasıdır" (s.23). Birey aklı ile sadece bu dünyayı kavrayabilir; asıl olan tanrıya ancak sonsuz iman ile ulaşabilir. İman, birey ve tanrı arasındaki ilişkinin özünü yansıtan bir varoluş halidir. Bu ilişki biçiminde, neye inandığımız tam açık değildir. İnanma kendi içinde hep bir giz ögesi taşır. İnsanlar inanır, ancak hiç kimse tam olarak neye inandığını bilmez. "Tanrıya olan inancımızın temelinde bizim kendi aklımızla elde ettiğimiz bir bilgi türü değil, tanrının kendinden haber vermesi bulunur. İman bundan daha fazla bir bilgi içermez. Eğer aklın verileriyle böyle bir bilgiye eriştiğinden ötürü inandığını iddia edenler varsa, o zaman onlar, kendi zihinlerinde oluşturdukları bir kavrama inanırlar" (Taşdelen, 2013, s.721). Kendi aklı ile tanrı bilgisine ulaştığını söyleyenler tanrıyı nesneleştirirler. Tanrının bilgisine iman ile ulaşılır, imanın kaynağı da tanrının kendisidir. Kierkegaard'a (2013) göre: "İmanın başladığı yer düşünmenin bittiği yerdir" (s.58).

İncelediğimiz iki eserin yazılma zamanları birbirinden farklı olduğu için dine yaklaşımlarda da farklılıklar görülür. *Karamazov Kardeşler*, 1881 yılında tamamlanır. *Şairin Romanı*, ise 2011 yılında basılır. *Karamazov Kardeşler* yazıldığı zaman itibarıyla aydınlanma döneminin etkileri görülür. "Aydınlanma dönemi 18. Yüzyılda Avrupa'da etkili olur. Hristiyanlığa karşı eleştirilerin olduğu, kilisenin, din adamlarının, dini yöneticilerin ve dinden kaynaklı batıl inançların deneyin rehberliğindeki aklın süzgecinden geçirildiği dönemdir. Baskıcı dinsel dünya görüşüne, totaliterliğe, karşı bir özgürleşme hareketidir" (Gökberk, 1993, s.363-367). Dolayısıyla bu çağ aklın hakim olduğu bir çağ olur. Bu çağda dini kurumlar, dinden kaynaklı yapılar ve davranışlar aklın sorgulamasından geçirilir. Her şeye aklın rehberliğinde açıklama getirilmeye çalışılır. Bu yüzden Dostoyevski'nin eserinde de çağa uygun olarak, daha çok bir din eleştirisi görülür. Mungan'ın eserinde ise günümüzde yazıldığı için bir din tartışmasından çok özgür bir tartışma yapısı vardır.

Karamazov Kardeşler'de, inanç, inançsızlık arasında gidip gelen karakterlere rastlarız. İnancın nasıl olması gerektiğini değerlendirirler, sorgularlar. Karakterler, bazen tamamen iman ederken; bazen imanlarını kaybederler. Bu karakterler aracılığıyla inançlı olan ya da inançsız olan birinin bunu niye seçtiğini görebiliriz. Eserde belli bir sistematığa, kurumsal yapıya sahip bir dini yapı görmemekteyiz. Dini doğmalara çok az rastlanır. Dostoyevski bireyin tanrıyla kurduğu bağı önemser kiliseyi ve dinin kurumsallaşmasını sağlayan kişileri eleştirir. Eserde sık sık iyi ile kötü, iman ile inkâr gibi insanın yaşadığı çelişkiler, sorgulamalar görülür. Dostoyevski şartsız bir inançla

bağlı olunursa anlamlı bir yaşam olacağını savunur. Ona göre bu inanç için bireye gerekli olan güç, kendi içinde vardır. Paralel örnekler ayrıntısıyla aşağıda verilmiştir.

*Şairin Roman'*ında ise belli bir din ya da inanç kavramından çok, doğaya tapma, doğayı kutsama şeklinde anlatılan bir inanç var. Karakterler doğaya saygı duyup onun verdikleri karşısında doğaya minnettarlıklarını sunarlar. Bu ilişkide bir sorgulama ya da değerlendirme yoktur. Doğayı olduğu gibi kabul etme ve doğanın gizemine göndermeler var. Bununla ilgili örnekler de aşağıda verilmiştir. Bu bağlamda Mungan da eseri hakkında şöyle bir açıklama yapar: " Bu kitap pagan bir kitap. İnsanlara dolu dolu tabiatı hatırlatmak istedim. Evrenden koptuğumuz gibi kendi gezegenimizden de kopmuş vaziyetteyiz. Bu kitapta, Kızılderili kültüründen, Selçuklu kültüründen, Alevi kültüründen, İslam kültüründen, Hristiyanlıktan parçalar var. Tüm bunları ancak başka bir gezegen tahayyülünde aynı kaba koyarak karıştırabilirdim" (Arman, 2011, s.2).

Eserlerdeki dine yaklaşımlardaki bu farklılıklardan dolayı, kısa kısa karşılaştırma yapmak yerine ilk önce din ve inanca, *Karamazov Kardeşler'*de nasıl değinilmiş ona baktık sora da *Şairin Romanı'*ndaki dini öğeleri ele aldık. Son kısımda da toplu bir karşılaştırma yaptık.

Dostoyevski, dinin kurumsal bir hal alması ve bunun birey üzerindeki etkilerini sorgular: *Karamazov Kardeşler*, "Büyük Engizisyoncu" bölümünde; İvan, Alyoşa'ya İsa hakkında bir hikâye anlatır. Hikâyede İsa ortaya çıkar, Papaz İsa'yı tutuklatır. Bu bölümde dinin kilise tarafından kurumsal bir yapıya kavuşturulması ile ilgili eleştiriler vardır. Papaza göre insanlar İsa'nın sunduğu özgürlüğe hazır değillerdi. Papaz, özgürlüğün insanlara çok ağır geldiğini belirtir ve onu, insanların ellerinden aldıklarını belirtir.

İnsanlara özgürlük vermek, Çok pahalıya oturdu bize, ama senin adına bir sonuca erdirdik bu işi sonunda. Bu özgürlük yüzünden on beş yüzyıl acı çektik, ama bitti artık. Kökünden haletlik sorunu.... Ama şunu bil ki şimdi özellikle günümüzde kişiöğlü her zamankinden daha özgür olduğuna kesinlikle inanmaktadır. Oysa kişisel özgürlüğünü kendisi getirmiş, saygıyla ayaklarımızın dibine bırakmıştır (Dostoyevski, 2018, s.348).

Kilise, İsa'nın insanlara verdiği özgürlüğü on beş yüzyıl sonra geri alır. Onlara göre bu özgürlük, insanlar acı çektirir. Kiliseye göre, insanlar kendi özgürlüklerini getirip kiliseye teslim ederler böylece insanlar kendilerini daha özgür hissederler.

Dostoyevski'ye göre ise, kilisenin, İsa'nın verdiği gerçek özgürlüğü insanların elinden aldığını bu nedenle de insanların kiliseye bağımlı olduğunu belirtir.

Özgürlük, insanlar için çekici olduğu kadar acı verici de olmuştur. Papaz, İsa'ya insanların özgürlük yüzünden acı çektiğini bu yüzden insanlardan özgürlüklerini aldıklarını söyler. "Bizim söylediğimize sevinerek inanacaklar, çünkü vereceğimiz karar büyük bir üzüntüden, şimdi özgür karar vermenin korkunç acısından kurtaracak onları" (Dostoyevski, 2018, s.358). İsa'nın insanlığa kaldıramayacak bir yük vermesini, kilise engellemiş ve bu sorunu düzeltmiştir yani insanların özgürlük yüzünden acı çekmelerini önlemiştir. Otorite ve mucize ile insanlardan özgürlükleri alınmış yerine rahat bir mutluluk verilmiştir. Papaza göre İsa kendisine sunulan her şeyi reddettiği için kaybetmiştir. İnsanlar karınlarını doyurmak için İsa'nın verdiği özgürlükten vazgeçmiştir. İnsanlar otoritenin yanında huzur ve açlık olmadan yaşamayı tercih etmiştir. Papaz, mucizenin insanların inancı içindeki yerini vurgular: "Kişioğlunun senin peşinden gelerek, mucizeye gereksinmeden tanrıya kavuşacağını umuyordun. Ama kişioğlunun, mucizeyi reddettiği anda tanrıyı da reddedeceğini, çünkü onun tanrıdan çok mucizeyi aradığını bilmiyordun. Mucize olmadan yaşayabilecek gücü yoktur kişioğlunun. Hemen yeni yeni mucizeler bulur kendine" (Dostoyevski, 2018, s.354-355). Burada kilisenin dini kendi tekeline alması ve istediği gibi insanları yönetmesi eleştirilir. Kilise, İsa'nın insanlara vermek istediği özgürlüğü ellerinden alarak, insanları, ekmek ve rahat bir hayat uğruna yönetmeye başlar. Kilise, dini, bu rahat ve bağımlı hayat için şekillendirip, yöneticilerin istediği yapıya kavuşturur. Kilise, insanların ihtiyaçlarını kullanarak insanları, kendisine bağımlı kılar ve onları istediği gibi yönetir. Dostoyevski'ye göre; İsa, insanlara gerçek özgürlüğü vermek ister, çünkü gerçek inanç ve dini yaşam bireyin içinden gelerek inandığı yaşamdır. Birey bir şeye bağımlı olursa, kendi maneviyatından ödün verir, gerçek bir dindar olamaz. Dostoyevski'ye göre insanın mucizeye ihtiyacı olmadan kendi özgür iradesiyle inanması gerekir. Ona göre insan erdemli olmak için kanıta, ihtiyaçlarının karşılanmasına gerek duymaz erdemli olmak ve inanç bireyin içinden gelir.

Gerçekçiyi dine yaklaştıran mucizeler değildir. Tanrıtanımaz, gerçek bir gerçekçi, mucizeye inanmasını sağlayacak gücü, yeteneği, her zaman bulur içinde; mucize açık seçik olursa gerçekçi kabul etmektense duygularına inanmaz. Mucizeyi kabul etmezse bile o zamana kadar habersiz olduğu bir gerçek olarak kabul eder onu. Gerçekçide mucize inancı doğurmaz, inanç mucizeyi doğurur (Dostoyevski, 2018, s.72).

Burada inanç bir mucizeye ihtiyaç duymamaktadır. Gerçekçi olan insan mucizeye ihtiyaç duymaz. Gerçekçi insanda mucize sonucunda bir inanç doğmaz, inancın sonucunda bir mucize doğar.

Alyoşa ve Kolya "Erken Gelişme" bölümünde din, özelde Hristiyanlık ile ilgili tartışılar. Din bu hale nasıl getirilmiş, İsa olsaydı dine nasıl yaklaşırdı?

- -Kabul edin ki Hristiyanlık, varlıklı ünlü kişilere alt tabaka insanlarını kölelikte tutmaları için yardım etmekten başka bir işe yaramamıştır, yalan mı?
- -(Alyoşa)Ah dedi, bunu nereden kaptığınızı anladım! Yüzde yüz birisi öğretti size bunları!
- Rica ederim nereden çıkardınız bunu? Hiç kimse öğretmedi kendi aklım yok mu? Doğrusunu isterseniz İsa'ya karşı değilim. Üstün bir insandı o. Çağımızda yaşasaydı hiç kuşkunuz olmasın, hemen devrimcilerin arasına katılır, belki de en önde giderdi (Dostoyevski, 2018, s.707).

Bu konuşmada da dinin insanlar/Kilise tarafından kullanıldığını, İsa'nın üstün bir insan olduğu ama onun getirdiği dinin değiştirildiği üzerine bir tartışma yürütülür. Burada belirtmek istenen, İsa'nın insanlara getirdiği din ya da düzenden uzaklaşıldığıdır.

Dostoyevski, bütün bu tartışmalarda; din ve inancın ayrı olduğunu bunların karıştırılmaması gerektiğini dile getirmektedir. Kilise, papaz yani İsa adına konuşanlar, İsa'nın özellikle savaştığı yapılardır. Bu kurumlar insanlara mucize, ekmek gibi somut şeylerle, soyut tanrı kavramını somutlaştırdıklarını iddia ederek, insanları kendi otoriteleri altında yönetmeye çalışanlardır. Papaza göre insanlara mucize verilmezse, insanlar zayıf yaradılışlarından dolayı mucize gibi gördükleri başka şeylere inanırlar. Kilise gibi kurumlar insanların bu zayıf yönlerini kullanarak belli bir otorite kurar ve dini İsa'nın anlattığının tam tersi bir yapıya kavuşturur. Dostoyevski, kiliseyi otoriterleşmesi ile ilgili eleştirir.

Tarihteki tüm teokrasiler, Hristiyanlık öncesi olsun, sonrası olsun, zorbalıkla oluşmuştur. Varlığın iki düzenini, yerle göğü, ruhla maddeyi, kiliseyle devleti karıştırmışlardır. Teokratik fikir eninde sonunda Hristiyan özgürlüğüyle çatışır. Engizisyon Başyargıcı hikâyesinde Dostoyevski sahte yeryüzü cenneti teokratik kavramına ağır bir darbe

indirmiştir. İsa'nın özgürlüğü, her türlü yeryüzü iktidarı savlarından vazgeçme pahasına elde edilebilir ancak (Berdyayev, 1984, s.158).

Dolayısıyla özgürlük ne kilisenin elinde olan dinle ne de bu dünyadaki iktidarlara sağlanabilir. Dostoyevski'ye göre birey, İsa'nın getirdiği özgürlüğü, elde etmek için savaşmalıdır.

Şairin Romanı'nda, *Karamazov Kardeşler*'de olduğu gibi bir dini yapıdan söz edilmez. *Şairin Romanı*'nda, inanç anlamında, doğa kutsanır ve doğanın bir ruhu olduğuna inanılır.

Tarkusyu: Dargın göllere gidiyorum bu sefer, su dilleri beni bekliyor. Perilerin fısıltısı. İrili ufaklı yüzlerce gölün yan yana durduğu, bütün yıl yalnızca tek bir mevsimi yaşayan, perileri ile ünlü Dargın Göller...(Mungan, 2011, s.79).

Şairin Kuyusu'nun geçmişi ta yeşil kanlı devlerin kırmızı dilli ejderhaların yaşadıkları söylenen zamanlardan kalma eski ve kutlu bir söylenceye dayanıyormuş. Her geçen şair, kendine, şiirine inandığı gün geldiğinde bu kuyunun başına varıp şiirini okuyormuş, kuyuya kendi sesini bırakıyormuş. Şiirinde kendi sesini bulmuşsa eğer, Kuyu şiiri şairin kendi sesiyle geri yankılıyor, böylelikle onun şairliğini tanımış oluyormuş; yok şairin şiirinde, hala başka şairlerin sesi duyuluyorsa eğer, bu kez de onların sesi ile yankılayarak, şairin kendi sesini henüz bulamamış olduğunu söylemiş oluyormuş(Mungan, 2011, s.87).

Moottah: Ruhumuzun önemli bir parçası ormanlarda saklıdır. Ormanı unutan kendinden uzaklaşır. (Mungan, 2011, s.104)

Bir daha yaparsam gök beni terk etsin! Diye yemin ediyor Terzi Liuv. (Mungan, 2011, s.112)

Horad, dilsiz olmasına karşın, benliğinin derinliklerinde varlığını sürdüren bir ses olduğuna, hatta bunun evrenin sesi ile aynı olduğuna evrenin var olduğu ilk zamanlardan beri bu sesin herkesin içinde tınladığına inanıyordu.... Doğrudan kulağıma değilse bile ruhuma fısıldıyordur. Ben bunca yıl yalnızca binlerce tablet üzerinde çalışmadım; o sesi duymaya, dinlemeye, söylediklerini anlamaya çalıştım. Asıl başarıım çözdüğüm diller, tabletler değil, o sesi duyabilmiş olmamdır (Mungan, 2011, s.152).

Lelalu: Doğa bizi elimizle kutsamış. Hiçbir canlının sahip olmadığı maharetteki eli vermiş bize. Elimizin hakkını vermeliyiz (Mungan, 2011, s.170).

Zeey ile Tagan'ın aynı anda parmakla işaret ettikleri yere çevirdi başını Moottah. Az ileride ormanın ağzındaki düzlükte kadınlı erkekli küçük bir topluluk kocamış bir ağacın çevresinde el ele tutuşarak geniş bir halka oluşturmuş usul sesle şarkı söylüyor, zaman zaman tıpkı bir insanla yarenlik eder gibi ağaçla konuşuyorlardı.... Ağacı kuşatan dairenin ortasında dört kişi ellerindeki testereyi bir ayın dansını andıran tartımlı hareketlerle birbirlerine devrederek ağacı kesiyormuş gibi yapıyor, Ağacın ruhundan bu kocamış ağacın gövdesini kesmeleri için izin istiyorlardı. Sözler, şarkılar, dans bunun içindi. Moottah ağacı kuşatan kalabalığa doğru yaklaşıırken, Zeey ile Tagan'a her canlının bir ruhu olduğundan ve ağacın ruhundan izin isteyen bu ayini yapmadan ormanda tek ağaç bile kesemeyen yöre ahalisinin kadim inançlarından söz etti. Gövdesini tamamlamış olan ağacın ruhunu da serbest bırakması gerekiyordu.

Eddnabari'nin inanç ve yaşayış sisteminde bütün karşıtlıklar ve farklılıklar ayrılmaz bir bütündür. Her ağacın tahtası bir diğerinin zaafını telafi eder, onun dayanıksızlığının zararlarını gidermeye yarar. Bütünün ömrü böyle korunur. Bu aynı zamanda hayatın tarifi gibidir (Mungan, 2011, s.234-235).

Chinhaya doğuştan kördü ve ruh göçüne inanan biri olarak öldükten sonra bedensizliğin ülkesinde gözlerinin açılacağına ve bu yaşamında tanıdığı herkesi hep birden orada göreceğine inanıyordu (Mungan, 2011, s.303).

Yerkürenin sular altında kaldığı büyük tufan sırasında, içinde daha sonra soylarını sürdürecektir canlıların bulunduğu büyük Shunn gemisinin, sular çekildikten sonra Avaquarrin doruklarına oturduğu bunların içinde en eski en bilinenidir. Oraya kadar çıkabilseler yalnızca o geminin değil, tüm insanlık tarihinin iskeletini bulacaklardır sanki. Ölüm oradan gelmiştir ve oraya dönecektir; buna inanır bölgenin ahalisi. Onlar ölümü dağ sınırlar (Mungan, 2011, s.312).

Kırmızı Kent: Çok eskiden bu bölgede, ahalisinin görme ve işitme konusunda Özel güçleri olduğuna inanılan kır kabileleri yaşarmış. Uzak kırların birinde başıboş dolanırken bir gün tepelerinde ansızın bitiveren

kırmızı bir bulutun yol göstericiliğinde buraya kadar gelip, o bulutun tam üzerinde durup işaret ettiği bu ejder ağacının çevresine kurmuşlar ilk evlerini... Bir diğer inanışa göre ise atalarının ejder ağacının gövdesinden çıkarak yerküreye gelmiş oldukları, başlangıçtan beri var oldukları söylenir (Mungan, 2011, s.374).

Masanın üzerindeki küçük sandıktan kadife örtülere sarılı avuç içi büyüklüğünde iki küçük paket çıkaran Néperr, birini Bendag'a diğerini Gamenn'e uzatıp, bunlar size birer küçük armağan demişti. İkinizin de yolunuzun bundan sonrasında yeni başlangıç güçlerine ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Anakara'da zor bulunan Dagameyist taşı var bunların içinde. Dargın Göller Bölgesi'nden sökülüp getirilmişler (Mungan, 2011, s.563).

Bütün bu alıntılara baktığımızda, *Şairin Romanı*'nda, belli bir inanca ya da dine bağlılık bulunmaz. Eserdeki tasvirler ve eserde anlatılan toplumsal yapı, bize inanç sisteminde tabiatın önemli olduğu, çok tanrılı inançların hakim olduğu mitolojik bir zamanı çağrıştırır. Eserde tabiatın ruhu olduğuna inanılır, ona saygı gösterilir. Oysa *Karamazov Kardeşler*'de belli bir inanç siteminden bahsedilir. Bu inanç/din Hristiyanlıktır. Dostoyevski, İsa tarafından getirilen dinin kilise tarafından istismar edildiğini; böylece insanların kiliseye muhtaç bırakıldığını belirterek kiliseyi eleştirir. Mungan ise daha animist⁵ bir yapıyı gösterir. *Şairin Romanı*'nda *Karamazov Kardeşler*'de olduğu gibi bir dini yapı olmadığı için bundan kaynaklı bir kurum da yoktur. Bu yüzden *Şairin Romanı*'nda, *Karamazov Kardeşler*'den farklı olarak birilerinin yönettiği bir dini yapı görülmez. Mungan dinin insan düşüncesinin önündeki engelleri kaldırmak ister. "Tek tanrılı dinler öncesinde, insanlık tarihi ya da dünyanın oluşumu, milyonlarca yılla ölçülüp değerlendirilirken, tek tanrılı dinler, dünyanın başlangıcını ya da insanlık tarihini binlerce yıla indirmiştir. Çok tanrılı dinlerden, tek tanrılı dinlere geçerken insanoğlunun ufku, milyonlarca yıldan binlerce yıla inerek daralmış; bakışı sığlaşmıştır" (Mungan, 2000, s.48). Daha sistematik olan tek tanrılı dinlerin bireyin üstündeki olumsuz etkilerini, Mungan'ın eserinde göremeyiz çünkü eser boyunca tek tanrılı dinlerden önceki bir yaşam tasvir edilir. Bu yönüyle Mungan, Dostoyevski'nin dinin kurumsal yapısına karşı gösterdiği tepkiyi, en başta dini bir

⁵ . İnsanın çevresindeki bütün şeylerin ruhu olduğu inancı (Hançerlioğlu, 2000, s.43)

sistem oluşturmamaya ortaya koymuş, diyebiliriz. Karakterlerin inançlı olup olmaması ise iki eserde farklı olarak ele alınır. *Karamazov Kardeşler*'de inançlı olan ve olmayan karakterler varken *Şairin Romanı*'nda ise karakterler, doğaya saygı duyan, inançlı olmak ya da olmamakla ilgili bir tartışmanın olmadığı bir toplumsal düzen içindedirler.

4.5. Ölüm/Ölümsüzlük/İntihar

Varoluşçulukta, insan kendini anladığı andan itibaren sorgular; bu sorgulama neticesinde: Ben neyim, ne yapıyorum, nereye varacağım, gibi sorularla baş başa kalır. Bu sorgulamanın sonucunda, kendi hayatını anlamlandırmaya çalışan insan, hayatın varacağı sonucu, yani ölümü düşünmeye başlar. Ölüm, insanın bu dünyayı anlamlandırırken birden bu dünyayı saçma bulmasına neden olur. Bu saçmalığa rağmen insan varoluşunu gerçekleştirmek için hiçbir zaman vazgeçmez. Varoluşçuluk insanın hayattayken kendini bulması ve gerçekleştirmesidir, bu yüzden ölümün dünyayı anlamsızlaştırması, insanı engellemez.

Varoluşçu düşünürler başka bir dünya olasılığına yaslanmadıklarından bu dünyayı anlamsız bulmanın yanı sıra ömürlerini onurlu, neşeli ve üretken geçirme amacı taşırlar. Bir tanıma göre felsefe yapmak ölmeyi öğrenmektir. Ölüm dünyanın saçmalığını öğretir; insanın boşuna acı çektiğini sezdirir, yaşanan her şeyin yadsımasına neden olur. Oysa insan ölümü bile dünyada kendini gerçekleştirmeyi amaçlar. Kendisi için ve insanlık için iyi kalmayı sürdürmek ister (Çelik, 2013, s.17).

Buna göre insan dünyayı anlamsız bulduğu halde hep bir çaba içindedir. Ölüm, insana, dünyanın anlamsızlığını gösterir, yaşanan her şeyin boş olduğunu sezdirir. Bunun sonucunda insan dünyaya yabancılaşır. Bu anlamsızlığa rağmen insan ölümü bilerek dünyada her zaman çabalar.

İnsan, ölümün geleceğini düşündüğü için yaşamın anlamını bulmaya çalışır; ölüm, insanı harekete geçiren güçtür. İnsan yaşarken ölümü yadsır, ölümü düşündüğünde anlamsızlığa düşüp vazgeçmezse, kendi varoluşunu gerçekleştirir.

Ölüm insan varlığının bütün olanakları arasında en gerçek olanıdır. Ölüm bir başkası tarafından yerine getirilemez, bunu herkes kendisi başarır. Ölüm aşılamaz bir şeydir, çünkü ölümle bütün olanaklar biter. İnsan ölüme giden bir varlıktır.... Ölüm olmasaydı hiçbir şeye başlayamazdık. Ama ölümün ne zaman geleceğini bilmiyoruz. Her an geleceği için yaşamın anlamı her an gerçekleştirilmelidir. Herkes ölecektir bunu herkes bilir. Ama insan ölüm korkusunu günlük işler arasında uzaklaştırmaya çalışır. Aslında bütün bunlar kendi ölümü karşısında korkakça bir kaçmadır. Ama kendi ölümünü göz önünde tutan ve yine de sağlam kalan, kendini sağlam tutan, kendi varoluşuna doğru açılabilir (Heidegger, 2004, s.359-360).

Heidegger'e göre; insan, her zaman ölümle karşı karşıyadır. Ölümü, herkes kendi başına yaşar. İnsan ölüme doğru giden bir varlıktır. Ölüm sayesinde insan bu dünyada her şeyi başarır. Ölüm olmasa, insan yaşamın anlamı için çabalamaz. Bu bağlamda insan kendi ölümünü anlayıp bunun karşısında sağlam durursa kendi varoluşunu gerçekleştirir.

Varoluşçulukta, intiharı iki farklı yorumla görürüz. Albert Camus'a göre birey yaşamı sorgulayışına, çevresindeki somut varlıklarla değil, daha çok içsel sezgiyle cevap bulur, zaten intihar da bu sezgiler sonucu ortaya çıkar.

Yaşamak hiçbir zaman kolay değildir kuşkusuz. Birçok nedenlerden dolayı yaşamın buyurduklarını yapar dururuz, bu nedenlerden birincisi de alışkanlıktır. İsteyerek ölmek, Bu alışkanlığın gülünçlüğüne, yaşamak için hiçbir neden bulunmadığının, her gün yinelenen bu çırpınmanın anlamsızlığının, acı çekmenin yararsızlığının içgüdüyle de olsa benimsenmiş olmasını gerektirir (Camus, 2013, s.23).

Camus, yaşamı anlamayı, anlamlandırmayı; ölüme, bilinmeyene doğru yol almak yerine, daha değerli bulur. Sonu belli olan anlamsız bir yaşamda, intiharı bir kaçış olarak görür. Yaşamdan, yani karşılaşılacak zorluklardan kaçmayı kokaklık olarak tanımlar, ona göre asıl olan yaşamı seçip direnmektir. Yani yaşama anlam katan bireydir."Kendini öldürmek bir anlamda, melodramlarda olduğu gibi içindekini söylemekti. Yaşamın bizi aştığını ya da yaşamı anlamadığımızı söylemektir....Yalnızca çabalamaya değmez demektir, kendini öldürmek "(Camus, 2013, s.23). Camus'a göre

yaşamak için cesaret etmek gerekir, intihar bir vazgeçiştir. "Kimi kez yaşamak için intihar etmekten daha çok cesaret gerekiyor"(Camus, 1991, s.72). Camus, intiharı vazgeçiş olarak görür; bunun yerine bireyin varoluşunu gerçekleştirmesi gerektiğini vurgular. Dolayısıyla birey varoluşu ancak hayatta kalıp direnerek elde edebilir.

Sartre, intiharı Camus'tan farklı olarak, bireyin çizilen sınırlar karşısında gösterdiği tepki olarak görür. "İntihar, olmanın seçimidir. İntihar dünyada var olmanın farklı bir biçimidir" (Sartre, 2017, s. 690). Sartre, intiharı bir var olma biçimi, bir seçim olarak, ele alır. Camus'tan farklı olarak Sartre, birey intihar etmekle farklı bir biçimde var olma amacındadır. Burada birey vazgeçmekten değil, farklı bir yol bulmanın peşindedir. Bu bağlamda birey kendisine biçilen roller karşısında bir tepki olarak intiharı seçebilir. İntiharı seçen birey, vazgeçmez; kendi varoluşu için farklı bir yol bulur.

Bu bağlamda her iki eserde bireyin kendi varoluşu için hayatın geçiciliğini hissedip çabaladığını görürüz. Ölüm iki eserde de bireyin karşısına çıkan temel değerlerdendir. Yani bireyin kendisini, yaşamı sorgulamasını sağlayan unsurlar arasındadır. Dostoyevski, özellikle ölümsüzlük ve tanrının ölümsüz olması ile ilgili fikirleri işlerken; Mungan bireyin ölüm karşısında takındığı tavrı ön plana çıkarır.

Ölümün birey tarafından benimsenmesi *Karamazov Kardeşler*'de, İvan ve onun benliği olan Şeytan ile konuşmasında geçer: "Şeytan, İvan Fyodoroviç'in Kâbusu" bölümünde İvan, kendi benliği ile konuşur. İvan'ın benliği olan Şeytan geçmişten bugüne kafasında kurguladığı düşüncelerini sıralar. Bu düşünceler içinden biri de İvan'ın tanrısal düzene karşı kurmak istediği toplumsal düzeni, anlattığı şiiridir. Bu şiirde İvan tüm insanların mutluluğu, birliği için tanrının olmadığı, insanların ölümü benimsedikleri bir düzeni anlatır:

Bence hiçbir şeyi yıkmamalı, sadece insanların kafasındaki Tanrı hayalini yok etmeli; işe bundan başlamalı. Ah, anlayışı kıt körler! İnsanlık, tüm olarak Tanrısızlığı kabul ederse (bu devrin aynen jeolojik devirler gibi geleceğine inancım var); kendiliğinden, yamyamlığa başvurmadan çözümler bu dava. Eski görüşler, özellikle bütün eski ahlak kuralları yıkılacak, her şey yenilenecek, insanlar hayattan, sadece bu dünyada alabilecekleri mutluluk ve zevkleri tatmak için birleşecekler. İnsan ruhu tanrısal devliğe ulaşmış bir gururla yücecek, tanrısal bir insan doğacak. İradesiyle, bilimlerle doğayı her an alabildiğine alt eden insan bundan durmadan öyle

yüce bir zevk alacak ki, bu ona gökten beklediğini unutturacak. Hepsi, sonradan dirilmesi olmayan ölümlüler olduklarını öğrenerek ölümü ağırbaşlı, tanrısal bir soğukkanlılıkla kabullenecekler. Hayatın kısacık bir andan ibaret olduğunu anlayarak, gururun doğurduğu sitemleri unutacak, hemcinslerini çıkar gözetmeden sevecekler. Aşk ancak ömrün kısa bir zamanını doyuracak; bu kısalık fark edilecek, eskiden olduğu gibi “ölüm ötesinde sonsuz sevgiye” bel bağlamadan, olanca güçle sevmek bilinecek (Dostoyevski, 2018, s.821).

Şeytanın (İvan) kendisine özetlediği bu düşünce, tanrının yok edilmesi üzerinedir. Ancak tanrı yok edilirse bütün eski kurallar yenilenir; insanlar sadece bu hayattan alabilecekleri mutlulukları alırlar. İnsan, bu düzeni kurduğunda tanrısal bir insan durumuna gelir. İvan'a göre; herkes, ölümü, kabul edip soğukkanlılıkla karşılasa hayatın kısalığını anlar ve bütün insanları çıkar olmadan sevebilir. Nitekim ölümün ötesindeki sevgiye, umut bağlanmazsa bu dünya, daha yaşanılır bir hale gelir.

Mungan'ın eserinde de bireyin ölümünü kabul etmesi ve bunun karşısında hiçliğe doğru gitmeyip çabalaması ile ilgili şair Bendag'ın görüşleri dikkat çekicidir. *Şairin Romanı*'nda Bendag, elli yıl önce Odragend'de düzenlenen şiir şenliklerini bırakıp Anakara'yı terk eder. Bendag, Anakara'yı terk ettiğinde bütün Anakara'da bilinen, saygı gösterilen bir şairdir. Denizlerde elli yıl dolaştıktan sonra, hayatın sonuna yaklaştığını hissettiğinden yurduna dönmek ister. Fakat döndüğünde kimsenin onu tanımasını istemez bu yüzden farklı kimlikler kullanır. Yaşlanan şair, ölüme en iyi şekilde hazırlanma arzusundadır. Hatta yaşlılığı bir tür fırsat olarak değerlendirir. Bendag'a göre yaşlılık, ölümden korkmayanlar için rahat bir özgürlük sunar.

Çok yıllar önce gönüllü olarak kendini Anakara'dan sürgün etmiş, bütün ömrünü yolculuklarla geçirmiş, yerkürenin birbirinden çok farklı çeşitli yerlerinde yaşamıştı. Artık yorulmuştu; yüz yaşına bastığında yaklaşan ölümünü sezmiş, kendi yurdunda ölmek istemiş, bu yolculuğa onun için çıkmıştı. Karaya çıktıktan sonra yurduna dönmek için güneybatıdan kuzeydoğuya bütün Anakara'yı çaprazlamasına bir kez daha kat edecekti, tıpkı yıllar öncesinde olduğu gibi. Kimse bilmiyordu ama bunu, onun son şiiriydi. Ve ani bir kararla şiiri bıraktıktan tam elli yıl sonra, bu yolculuğa çıkmasıyla birlikte yeniden şiir yazmaya başlamıştı; Son Yolculuk başlığı

altında topladığı bu şiirleri eski ama güvenli bir yazı gizleme yöntemiyle, görünmez bir mürekkeple incecik parşömenlere, boş defter aralarına yazıyor, böylelikle yabancı gözlerden, kirli meraklardan gizlemiş oluyordu.... Şiire yeni başlayan duyguları ham, ruhu çalkantılı bir gencin taptaze mahcubiyetini duyuyordu yeniden (Mungan, 2011, s.13).

Mungan'a göre, Bendag, ölümünü hisseder ve yurduna dönmek ister. Burada Bendag'ın, ölümle yüz yüze geldiğinde elli yıldır yazmadığı halde tekrar yazmaya başladığını görürüz. Heidegger'in (2004) deyişiyle: "kendi ölümünü göz önünde tutan ve yine de sağlam kalan, kendini sağlam tutan, kendi varoluşuna doğru açılabilir"(s.356). Dolayısıyla, Bendag, ölümünü hisseder ve buna boyun eğmez yaratıcılığını kullanır; hayata karşı borcunu öder. Bendag, ölümü benimser, ölüm adeta onun şiirinin kaynağıdır. Başka bir deyişle, ölüm onun şiirini beslerken şairliğini tekrar canlandırır. Bendag, anlamsız bulduğu dünyayı, yaşamı anlamlandırmaya çalışır.

Görüldüğü gibi her iki eserde de ölümü görüp ölümü kabullenen bireylerin, bir şekilde ölüm karşısında hiçleşmedikleri, varoluşlarını gerçekleştirmek için çabaladıklarını görürüz. İki eserde de ölüm ile anlamsızlaşan dünyayı, bireylerin kendi çabalarıyla daha iyi bir düzeye getirme amaçları görülür.

Ölümsüzlük bakımından her iki esere baktığımızda, Dostoyevski, ölümsüzlüğü tanrı ile bir olarak görür. Dostoyevski'ye göre; ölümsüzlük bireyin gerçek yolu bulması için bir zorunluluktur. Mungan ise ölümsüzlükten çok bireyin kendi ölümünü görüp onun karşısında yaşamına yön vermesi ve varoluşunu gerçekleştirmesi üzerinde durur.

Ölümsüzlükle ilgili olarak Dostoyevski'nin eserinde şu bölümleri görürüz: *Karamazov Kardeşler*, "Dedeler" bölümünde, Alyoşa tanrı ve ölümsüzlüğü aynı görür. Tanrının varlığı, ölümsüzlükle birlikte anılır.

Ciddi olarak düşünüp tanrıyla ölümsüzlüğün varlığına kesinlikle inanınca hemen şöyle söyledi kendi kendine: 'Ölümsüzlük için yaşamak istiyorum, yarım yamalak bir uzlaşmaya yanaşmayacağım.' Tanrının ölümsüzlüğün olmadığı kanısına varsaydı hemen bir tanrıtanımaz, sosyalist oluverirdi (Dostoyevski, 2018, s.73).

Alyoşa'ya göre tanrı ölümsüzlükle anlaşılır. Sadece ölümsüzlük için yaşar Alyoşa, öbür dünya, tanrının varlığı ve insan ruhunun ölümsüzlüğü onu doğru yola götürür.

Dostoyevski, ölümsüzlük ve tanrı ile ilgili fikrini İvan ve Smerdyakov arasında geçen konuşmada, açıklar:

Smerdyakov kolunu sallayarak titrek bir sesle, İhtiyacım yok paraya dedi. Eskiden Moskova'ya ya da yurt dışında yeni bir hayata başlamak için ihtiyacım vardı ona, 'her şey serbestti' o zaman. Çok doğru söylüyorsunuz: Ölümsüz bir tanrı yoksa erdem denilen bir şeyde olmaz; olmaması gerekir zaten. (Dostoyevski, 2018, s.801)

Dostoyevski'ye göre tanrının ölümsüz olması gerekir. Ölümsüzlük olmazsa bu dünyada erdem de olmaz.

Mungan ise eserinde ölümsüzlükten farklı olarak; bireyin ölüm karşısındaki durumu üzerinde durur. Bendag, Anakara'ya döndükten sonra, Anakara'yı baştanbaşa görmek ister. Bu yüzden Anakara'nın belli yerlerini, yürüyerek, doğayı keşfederek gezer. Naburri şehrinden Lİasa şehrine yürüyerek gider. Bendag, yol boyunca doğa betimlemelerinin eşlik ettiği bir iç sorgulama içindedir. (s.216-233) Bu sorgulamaların birinde, Mungan, Bendag'ın hayatın geçiciliği/ölüm konusundaki fikirlerini anlatır:

Yaşamda her şeyin geçici olduğunu bilmenin varoluşsal kederini sürekli diri tutan o umarsızlık bilinciyle, yer küredeki her şeyi dolgun bir yürekle cömertçe, sabırla karşılıksız seviyor ve sonra yaşamın ona görmeyi armağan ettiği ne varsa yerküreye yeniden şiir olarak geri veriyordu. Kendi yaşamında erken barıştığı, artık varlığının kopmaz bir parçası haline gelen geçiciliğine ilişkin bu farkındalık hüznü, belli anlarda yüzünde zamanın dışına çıkmış bir gülümseyiş olarak beliriyordu. O, zamana gülümsüyordu.

İlk ustası, Bendag'a 'Ölümü o kadar erken keşfetmişsin ki, korkuyorum senden,' demişti çok yıl önce. Bendag ise kendi farkında olmadığı bu keşfin o kadar içindeydi ki bu sözlere yıllarca hak ettiği anlamı veremedi (Mungan, 2011, s.220).

Bendag, hayatın geçiciliğini ve bunun verdiği varoluşsal kederi yaşayan bir şairdir. Bendag, bütün bunları yaşarken, hayatın verdiği her şeyi umarsızca seven; hayatın ona görmeyi armağan ettiği her şeyi hayata, şiir olarak geri veren bir anlayışa sahiptir. Hayatın geçiciliği, Bendag'ı yaratıcı bir hale getirip onun hayatı farklı bir gözle görmesini sağlar. Bendag, kendi ölümünü görüp sağlam kalır ve varoluşunu gerçekleştirir. Bu varoluş, doğanın ona armağan ettiği ne varsa onun da kendi yaratıcılığını katıp şiir olarak geri vermesidir. Ölümün farkında olan Bendag, her an hayata yeni bir şeyler vermek arzusundadır.

Her iki eserde de ölümsüzlük ve bireyin ölüm karşısındaki tavrına baktığımızda: Dostoyevski ölümsüzlüğü tanrı ile bir görüp erdemli olmanın bir gereği sayarken; Mungan, bireyin hayatın geçiciliği karşısında yaratıcılığını ön plana çıkarıp varoluşunu gerçekleştirmesi için çaba göstermesini vurgular.

İntihar, her iki eserde, hiçleşen, yabancılaşan bireylerin, topluma bir tepki ya da farklı bir var olma biçimi olarak karşımıza çıkar. Dostoyevski, Smerdyakov'un intiharını hiçleşmesine, tanrıya inanamamasına ve en sonunda da topluma karşı gösterdiği tepkiye, bağlar. Mungan, Tagan'ın intiharını, yabancılaşmasına, farklı benliklerle boğuşmasına bağlar. Şimdi iki eserde intihar olgusuna bakalım:

İntihar ile ilgili olarak Dostoyevski'nin eserindeki bölüm: *Karamazov Kardeşler*'de Smerdyakov, "henüz genç yirmi dördünde, insanlardan bucak bucak kaçan, konuşmayı sevmeyen bir adamdı. Hali, vahşiliğinden ya da çekingenliğinden gelmiyordu; tersine, yaradılışça kibirliydi, adeta herkesi küçümseyen biri" (s.194) olarak tanıtılır. Smerdyakov'u, Marfa İgnatyevna ile Grigori Vasilyeviç büyütür. Smerdyakov, Fyodor Pavloviç'in ikinci uşağıdır. Fyodor Pavloviç Smerdyakov'a her şeyini, canını bile teslim edecek kadar güvenir. Fyodor Pavloviç öldürüldükten sonra İvan babasının evine gidip Smerdyakov ile konuşur. Smerdyakov İvan'a endişe etmemesi gerektiğini söylediğinde, İvan niçin endişe etmemesi gerektiğini ısrarla sorar. Bildiği cevapları Smerdyakov'dan duyar: Tanrı olmadığına göre cinayetin de işlenebileceğini İvan sokmuştur Smerdyakov'un kafasına. İvan, babası öldürülmeden önce Smerdyakov ile görüşür. Babasının ölmesi gerektiğini, bütün konuşması boyunca ima eder (s.364-383). O gün Moskova'ya gitmeden önce olacıklardan sorumlu olmadığını söyleyerek Smerdyakov'un kafasında bir soru işareti uyandırır (s.782). Cinayet günü, Smerdyakov sahte bir sara nöbetiyle yatağında uyur, görünür. Smerdyakov, Dimitri evden uzaklaşır uzaklaşmaz, Fyodor Pavloviç'in yanına gider ve onu öldürür. Bu gerçeği öğrenen İvan, Smerdyakov'u mahkemeye gidip her şeyi itiraf etmesini ister. Smerdyakov peşinden

gittiği İvan'ın pişmanlığını görünce, aslında ona inanmadığını haykırır. İvan, gidip bütün olanları anlatacağını söyler, Smerdyakov İvan'a karşı gelir (s.788-803). İvan, evden çıktıktan sonra Smerdyakov, intihar eder.

Öteki titrek bir sesle,

— Ne yapayım bu parayı, dedi, elini salladı. Eskiden bu kadar parayla Moskova'ya ya da Avrupa'ya gider, yeni bir hayata başlarım diye düşünürdüm, gayem buydu. Ama en çok “her şey mubah” düşüncesinin etkisindeydim. Bunu gerçekten siz öğretmiştiniz bana. Buna benzer çok şeyler söylüyordunuz o zaman: Tanrı olmadığına göre erdeme inanmak boşmuş ve gereksizmiş... Ben de haklı buldum sizi.

İvan,

— Kendi kafanla buldun bunu, öyle mi? dedi, çarpık çarpık gülümsedi.

— Sizin yol göstermenizle.

— Parayı geri verdiğine göre, artık Tanrıya inanıyorsun öyle mi?

— Hayır, inanmıyorum diye fısıldadı Smerdyakov.

—Öyleyse niçin veriyorsun?

Smerdyakov gene kolunu salladı.

— Bırakalım artık önemli değil. O sıralar her şeyin serbest olduğunu söylüyordunuz, şimdi nedense pek endişelendiniz. Gidip suçunuzu itiraf etmeye bile kalkışıyorsunuz. Ama yapmayacaksınız bunu! Gerçeği açıklamayacaksınız!

İvan,

-Görüşürüz! diye mırıldandı (Dostoyevski, 2018, s.801).

Bu konuşmadan sonra Smerdyakov intihar eder. Smerdyakov peşinden gittiği, bir tür bağılılık duyduğu İvan'a güvenir. İvan'ın düşüncelerini benimser. Özellikle İvan'ın tanrının olmadığı, her şeyin serbest olduğu düşüncesi onu, etkiler. Bu konuşmada ise İvan'ın babasının ölümü ile ilgili pişmanlık göstermesi Smerdyakov'u, bir boşluğa iter; bütün bunların sonucunda Smerdyakov intihar eder. "Ölümsüzlüğe inanç yitirildiğinde kişinin dünyayla bağı kesilir, kopar, daha bir zayıflar, çürür; hayatın yüce anlamının yitirilmesi kuşku yok ki kişiyi peşinden intihara sürüklüyor" (Dostoyevski, 2012a, s.2345). Dostoyevski'ye göre bireyin intihar etmesinin nedeni; ölümsüzlük inancını yitirmesidir. Ona göre ölümsüzlük inancı olmayan birey, dünya ile bağını koparır bunun

sonucunda da intihar eder. Dostoyevski, Smerdyakov'un, yasa dışı doğuşundan dolayı toplumdan öç aldığını, (s.931) tanıya inanmadığı için boşluğa düştüğünü, gösterir.

Mungan, intiharı, Tagan ile gösterir bize. Tagan şair cinayetlerini araştıran Gamenn'in ikiz kardeşidir. Tagan ve Gamenn daha küçük yaşta aileleri tarafından birbirinden uzaklaştırılırlar. Bu uzaklaştırmanın nedeni Tagan ve Gamenn'in tek bedenmiş gibi davranmalarıdır. Hekimlere göre Tagan ve Gamenn'in kendi benliklerini bulmaları için birbirlerinden uzaklaşmaları gerekir. Tagan ve başka bir ikiz olan Zeey Usta Moottah'ın yanına verilir. Usta Moottah ile uzun bir yolculuğa çıkarlar. Bu yolculuk sırasında bir saldırıya uğrarlar bu saldırı sonucu; Usta Mottah ve Zeey ölür, Tagan ise çok kötü yaralandığı halde katillerden kaçabilir. Daha sonra Tagan kendisini tanımayanlar tarafından aklını yitirmiş bir halde bulunur. Bu yüzden Sağlık Yurdu'na götürülür; burada gördüğü tedaviler sonucu, farklı benliklere bürünür. Bu benlikler, Tagan'ı yabancılaştırıp hiçleştirir.

Çoğul kimlik olasılığını göz ardı etmemek gerekir, diye sürdürüyor Jink. "Sağaltım sırasında fazla çiğnedikleri soma yaprakları, ışık havuzları, iyileştirme bahçeleri, rüyalarının terbiye edilmesi sırasında yaşadıkları sarsıntılar yarılmalar, çeşitli sağaltım tekniklerinin istenmeyen sonuçları bazen geçici kimlikler kazandırır onlara. Kendilerini bir başkası sanarak olağan yaşantılarına döndüklerine inanırlar. Aslında kendi içlerinde kayıptırlar. Ne zaman geri dönecekleri ise hiç belli olmaz" (Mungan, 2011, s.212).

Kimsenin kalemi doğurmadı seni. seni taşıyan bile uyuyup karnında unuttu seni. bıçağınla del çıkar kendini. hafızanda kaç hafıza saklanıyor çocuğum senin, bunu da diyen biriydi, tünelin ucundaki ışığa yürü, yerin altında yürürken içinden birkaç kişiyi ardında bırak, biz yukarıda olacağız toprağın üstünde, çok kişi girdiğin bu tünelden tek kişi çıkmaya bak, dosdoğru ilerlersen unuttuğun evine çıkacaksın, unuttuğun kendine çıkacaksın. defterleri sakla o kişi gelip alacak senden, gelip bulacak seni, emanet yerini bulacak.... için kör, için körebe kaybolduğun tünelden çıkamıyorsun kendine.... bu kan nereden geldi elime nerdeyim ben uyuyorum uçarken yürüyorum şimdi kim oldum elimdeki kan kimin kimdeki kanın eliyim ben (Mungan, 2011, s.417-418).

Sizi işte ortak rüyaların birinde gördüğümü hatırlıyorum. Korkunç şeyler yapıyor, aynı zamanda korkunç şeylere maruz kalıyordunuz. O kadar çok kişilik değiştiriyordunuz ki sizi kendiniz olarak değil mutlaka bir başkası olarak gördüğüm rüyalar olmuştur.... Sakin geçen günlerinizi vahşet ve şiddet dolu günler izliyordu. Sonra elinizdeki bıçağı kuytu köşelerde sıkıştırdığınız birilerinin boynuna, yüzüne saplıyordunuz! Ne zaman birini öldürseniz, öldürdüğünüzü unutup çocuk oluyordunuz, ta ki yeniden büyüüp yeniden birilerini öldürene kadar... Asıl ürküncü siz kim olduğunuzu sahiden bilmiyordunuz! Bir adınız bir geçmişiniz, kendinize ait sahici hatıralarınız yoktu. Hem kendinizi arıyordunuz, hem öldürmek için birilerini (Mungan, 2011, s.512).

Her şeyi uydurur o. Sınırsız bir hayal gücü vardır. Anlattığı hiçbir şey gerçek değildir. O aslında hiç kimsedir.... Rüyalarının, korkularının, sanrılarının içinde kayboldu zavallı. Kendisini, çocukları öldüren zavallı bir katil sandı bir zaman.... Düşünün biz tek bir kişi olarak yaşamakta bunca zorlanırken, o içinde yaşayan kaç kişiyle birden baş etmek zorunda kalıyor.... Hafızası kısa sürelidir. Çoklu kimlik dediğimiz içinde birden fazla kişi barındıran ağır bir ruh bozukluğudur bu. Sık sık karakter, isim, hayat değiştirir (Mungan, 2011, s.519).

Bütün bu bölümlere baktığımızda, Tagan'ın benliğini yitirdiğini ve bu benliklerden birindeyken katile dönüştüğünü görürüz. Tagan'ın ikizi olan polis Gamenn katilin peşindedir yani ikizinin. Gamenn, Tagan'ı bulur fakat Tagan, intihar eder:

Yüz yüzeydiler şimdi. İkisi de aynı nedenle ürkmüştü. Kendilerini biraz farklı gösteren bir aynaya bakıyor gibiydiler.... Bu oydu. Hem oydu, hem bir başkası. Gamenn kendisini ruhu alınmış ama hala geçmişin gövdesiyle çalışan biri karşısında duruyormuş hissetti.... Birden karşısındaki adamın gözlerine çok eskiden kalma tanıdık bir ışık geldi. Bir an, çok kısa bir an da olsa bir şey hatırlamanın güçlü parıltısıydı bu. Tagan dedi Gamenn. Tagan, benim, kardeşin, kardeşin Gamenn, tanıdın mı beni? ... Omuzuna asılı çantayı çıkarıp emanet eder gibi Gamenn'e uzattı, ikisinin de hareketlerine törensi bir hava gelmişti.... Nasıl davranması gerektiği konusunda hissedilir bir çaresizlikte Tagan'a yaklaştı Gamenn, bütün bu

olanlara inanmak ister gibi uzanıp parmak uçlarıyla tokaya dokundu. Tagan yalnızca o an bir yabancı gibi bakmadı Gamenn'e, gözlerinin içinde yıllar önce kaybolmuş bir çocuk uyandı sanki, sonra kendini hızla geri çekince toka Gamenn'in elinde kaldı.... Tagan ardına dönüp aynı zamanın içinde kalmaları imkânsız gibi çaresizce gülümsedi kardeşine, sonra tutunup gökyüzüne tırmanacakmış gibi elinde tuttuğu uçurtmanın ipiyle boşluğa bıraktı kendini (Mungan, 2011, s.558-559).

Tagan bir saldırıya maruz kalır ve bu saldırı sonucunda aklını yitirir. Çeşitli tedavi yöntemleri ile benliğini tamamen kaybeden Tagan bazen bir katil, bazen bir çocuk, bazen de kendi halinde bir meczup gibi davranır. Mungan, Tagan'ı birden fazla kimliği, kişiliği olan, bunlar yüzünden acı çeken biri olarak tanıtır. Tagan'ı intihar etme durumuna getiren, benliğini kaybetmesi ve yabancılaşmasıdır. Tagan bütün bu benliklerin içinde kaybolur; Gamenn onu yakaladığında kendi olmaya dayanamaz ve intihar eder.

İki eserde, intihar olgusuna baktığımızda, *Karamazov Kardeşler*'de Smerdyakov, tanrıya inanmadığı için hiçleşir; bu hiçleşme ve toplumdan öç alma duygusu sonucunda intihar eder. *Şairin Romanı*'nda ise Tagan, birçok benliğin onu yabancılaştırması ve en sonunda da kendi olmaya dayanamaması neticesinde intihar eder.

4.6. Umut/Umutsuzluk

Umut, bir şeyin olmasını beklemektir. Varoluşçulukta umut emek, iyimser bir bekleyişten farklıdır. İyimser olmak, belirlenen hedefin gerçekleşmesini eylemde bulunmadan beklemektir. Umut etmek ise hayatı olduğu haliyle kabul etmek değildir; dünya karanlıktayken, hiçbir şey kalmadığında parlayan ışıktır. "Varoluşçuluğa göre insanın kaderi kendindedir. Gerçek varoluşçuluk umudun ancak eylemde bulunduğunu, kişiyi yaşatacak tek şeyin edimleri olduğunu öne sürer; ama buna dayanarak varoluşçuluğu insanın cesaretini kırmaya ve harekettten alıkoymaya yeltenen bir felsefe saymak yanlıştır" (Sartre, 2016, s.59). Dolayısıyla varoluşçulukta umut etmekten çok, eylemde bulunmak; yani çabalamak ön plandır. Sartre (2016) : "Varoluşçuk, insanı asla umutsuzluğa düşürmeye çalışmaz" (s.57) der. Görüldüğü gibi varoluşçukta, birey, boş bir beklenti içinde olmadan, umutsuzluğa düşmeden çabalar. Yani birey, varoluş için, her zaman hareket halindedir. "Aslında kötülüklerin en kötüsüdür umut, çünkü insanın

çektığı eziyeti uzatır" (Nietzsche, 2015, s.57). Umut, bireyin yaşadığı anı önemsizleştirir, sadece gelecekte daha güzel bir yaşamı hayal ettirir. Bu yüzden birey, anı önemsizleştiren umudu bir köşeye atarak eyleme geçmelidir, yani yapmalı, etmelidir; yoksa işkence uzar. "Umut etmemek, umutsuz yaşamak umutsuzluğa karşı en etkili çaredir. Umut aldatıcı bir öte dünya, geleceğin bir gölgesidir. Bu anlamda dinlere benzemektedir. Göz kamaştıran karanlıktır" (Tutal, 2019, s.6). Umut, gelecek beklentisiyle insanları uyutur. Birey, umuda kapılıp her şeyin iyi olacağını beklememelidir; bunun yanında umutsuzluğa düşüp her şeyden vazgeçmemelidir de çünkü o kendi yapan ve oluşturanıdır. Bu yüzden birey her an kendini geliştirmeli ve oluşturmalıdır. "Varoluş itimdir, güdüdür, tutkudur, kendi mutluluğunu ister, yetkinliğin ve öldürücü acının anlarını yaşar. Varoluş savaşmanın tedirginliği içinde durur, tutunmak ister, o bireysel varoluştur, bilinci olan; dipsiz karanlığın sonsuzluğunu görürcesine, onun içine bakar" (Jasper, 2010, s.341). Dolayısıyla varoluş, umut edip beklemek değil, savaşımdır; bu savaşın tedirginliğini yaşamaktır. Yani birey, var olmak için çabalar, bunun tedirginliğini yaşar, tutunmaya çalışır, dipsiz bir karanlığa bakar, bütün bu acıların içinde her zaman direnir.

Kendini zihin olarak tanımayan veya tanrı karşısında zihin olarak kendi bilincinde olmayan her insan, yetileri içinde yalnızca iyice açıklanmayan kaynaklara dayanan enerjileri görebilen ve benliğini bir içebakışa düşman bir bilmece gibi kabul eden her insansal varlık; şaşırtıcı şeyler gerçekleştirse de, hatta evreni açıklasa bile, estet olarak yaşamdan ne kadar yoğun zevk alsa da bu tür her varlık, bu haliyle bile umutsuzluktur (Kierkegaard, 2013, s.55-56).

Buna aktığımızda Kierkegaard'a göre birey öce kendini tanımalı ve kendi benliğinin farkına varmalıdır. Bunun sonucunda birey, tanrı karşısında kendini bilmelidir. Kendi benliğine yabancı, onu bir düşman gibi gören birey, umutsuzdur. "Umutsuzluk, ölümcül hastalıktır, çelişkili işkencedir, ben'in hastalığıdır. Sonsuza değin ölmek, ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmek demektir. Günah, umutsuzluk içinde tanrı karşısında olmaktır.... Bu tanımın zıddı ise inancın tanımıdır: Kendi olarak ve kendi olmayı isteyerek, kendi öz saydamlığı içinde tanrının içine dalmaktır" (Kierkegaard, 2013, s.26-92). Buna göre umutsuz birey, kendi benliğini tanımayan, bu yüzden işkence çeken kişidir. Bu işkence bireyin benliğinde olduğu için hiç bitmez,

birey ölemediği gibi ölümü her an tekrar tekrar yaşar. Kierkegaard'a göre, birey, tanrı karşısında ise umutsuzdur; birey kendi benliğini bulup tanrının içinde erirse; yani inançlı olursa umutsuzluktan kurtulur. Camus'a baktığımızda ise yaşamı anlamlandırmaya çalışır, çünkü dünya anlamsızdır, yaşam anlamsızdır, onu anlamlı kılacak olan da bireyin kendisidir. " Yaşama karşı bir günah varsa, belki de bu günah ondan umut kesmekten çok, başka bir yaşamı umut etmek, bir de onun acımasız büyüklüğünden kaçmaktır.... Çünkü umut, inanılanın tersine, boyun eğişle eşdeğeridir. Yaşamaksa boyun eğmemektir" (Camus, 1995, s. 46). Camus, bu dünyayı, yaşamı anlamsız bulur; yaşama, dünyaya anlamı ancak birey kazandırır.

Karamazov Kardeşler, "Kardeşler Tanışıyor" bölümünde, İvan ve Alyoşa'ya yaşama ilgili konuşurlar. İvan, hayata olan inancını yitirse, dünyanın gidişinin yanlış yolda olduğu görse, hatta her şeyin karmakarışık olduğuna inanmaya başlasa, insanı bütün umutsuzluğa düşüren bütün felaketleri de yaşasa yine de yaşamak ister.

Hayat kadehini bir kez dudaklarıma götürdükten sonra dibine kadar içmeden bırakmam onu! Benim bu çılgın-belki de hayâsız- yaşama tutkumu yenebilecek umutsuzluk var mıdır yeryüzünde?... Yaşamak istiyorum, mantığıma aykırı da olsa yaşıyorum. Varsın dünyanın gidişine inanmayayım, ama ilkbaharda açan yeşil yapraklar değerlidir benim için... Alyoşa: Ruhunla bedenle sevmek istiyorsun. Çok iyi söyledin bunu. Yaşamı böyle istemene sevindim. Bence kişiöğlü önce yaşamayı sevmelidir. Söylediğin gibi, mantıktan, evet mantıktan önce sevmeli yaşamayı (Dostoyevski, 2018, s.322-323).

İvan, yaşamın bütün olumsuzluklarına rağmen yaşama sevincini kaybetmez. Hayat ona en kötü şekilde de davranırsa, olmadık işler gelse de başına, yaşama isteğini kaybetmez İvan. İvan'ın yaşama tutkusunu engelleyecek hiçbir şey yoktur. Ona göre hayatın kadehini bir kere içtikten sonra dibine kadar içmelidir. Yaşam onun mantığına aykırı da olsa, saçma bir biçimde de olsa sadece ilkbaharda açan yapraklar için bile İvan, yaşamı sever. Dostoyevski'ye göre ne olursa olsun yaşamayı sevmek gerek. Ona göre her şeyden önce bütün umutsuzluklara rağmen yaşamayı sevmelidir insan. "Umutsuz yaşanamayacağından, bir amaç ve içinde bu amaca ulaşma isteği olmadan hiç kimse yaşayamaz. Amacını, umudunu kaybedenler de çoğu kez korkunç birer canavar kesilirler" (Dostoyevski, 2010, s.158). Dostoyevski insanın yaşaması için umudu bir

zorunluluk olarak görür, bunun yanında umutsuz olan insanların da bir canavara dönüşeceğini belirtir.

Şairin Romanı'nda ise Gamenn, şair cinayetlerini araştıran polistir. Gamenn, Kohragandt şehrine giderken bir an durur. Belirsiz bir ufka doğru uzanan simli aydınlıkta her şey Bendag'ın gözüne bambaşka görünür. Sihirli bir yalnızlık içindeki kendi varoluşu bile yeniden keşfetmesi gereken bir anlam olur:

Yaşadığından var olduğundan emin olmak istercesine bir an durduruyor atını. Tabiat sanki kendi rüyasını gördürüyor ona. İnsan yaşamında bağışlanmış anlar vardır. Onlardan birinin içinde olduğunu düşünüyor. Varlığını tepeden tırnağa ürperten kaynağını bilmediği tansıklı bir heyecana, nedensiz bir sevince kapılarak sabaha kadar dipdiri bir güçle at sürüyor.... Atının ayaklarına bulaşan ırmak sularının yolunu da yıkayacağına; geçtiği, geçeceği yolları suçlarından arındıracağına inanıyor. Bu çeşit inanışların gerçeklikte bir gücünün olup olmamasının Gamenn için bir önemi yok; yalnızca inanmış olmanın bile, gerçeği değiştirmeye yeteceğini, var olanı iyileştireceğini düşünüyor. "Gerçek dediğin, inandıklarımızdan yapılır zamanla" sözünü anımsadığı Bilge Şair Bendag'ın dediği gibi, "Yerküre var olduğu için değil, biz inandığımız için var," diyor yüksek sesle Smna ırmağını geçerken. Andığı sözler geçtiği sulara karışsın istiyor (Mungan, 2011, s.146).

Gamenn, yaşadığı andan kaynaklı bir umut içindedir. Bembeyaz bir aydınlıkta ilerlerken durup bu anın heyecanını yaşar. Bu an onun varoluşunu ve yaşamı yeniden anlamlandırdığı bir an olur. Yaşamın ona armağan ettiği bu an ona umut olur. Bilge Şair Bendag'ın sözlerini hatırlayan Gamenn'e göre yaşam, insanlar inandığı yani ona umut bağladığı için var. Mungan, bireyi yaşamı değerli görmeye çağırır. Ona göre yaşam, insan sayesinde değer kazanır, yani insan yaşamı kutsamalı ve ona değer vermelidir.

İki esere baktığımızda, bireyin yaşamı değerli görmesi gerektiği, üzerinde durulur. Dostoyevski, ne olursa olsun bireyin umutsuzluğa kapılmadan, yaşamı sevmesini söyler. Dostoyevski: "Sanırım, hepimiz önce hayatı sevmek zorundayız" (Akt. Zweig, 2018, s.214) Mungan ise bireyin yaşamı anlamlaştırdığını, yani yaşama değer katanın birey olduğunu belirtir.

Karamazov Kardeşler'de Zosima Dede ile İvan, ölümsüzlük ve bunun sonucunda ortaya çıkan kötülük ile ilgili konuşurlar. Zosima Dede, İvan'a İnsanların içindeki ruhların ölmezliğine olan inancı kaybolursa, tüm kötülüklerin serbest olacağına inanıp inanmadığını sorar. İvan, ölümsüzlük olmadan erdemin de olmayacağını belirtir. Zosima Dede, İvan'ın bu düşüncesinden dolayı ya çok mutsuz ya da mutlu olması gerektiğini belirtir. Zosima Dede, İvan'ın mutsuzluğunu ölümsüzlük inancı ile sınar. İvan da düşüncelerinin arkasında durur. Bunun üzerine Zosima Dede:

-Büsbütün şaka değildi, doğru söylüyorsunuz. Yüreğinizde henüz kesin bir karara varmadınız bu konuda, acı veriyor size bu. Ama acı çeken kişiye içindeki umutsuzluk zevk verir bazen. Siz de umutsuzluk içinde kıvranırken kendi düşüncelerinize inanmadan gazete yazılarıyla, sosyete tartışmalarıyla gönlünüzü avutmaya çalışıyorsunuz... Bu konuda kesin bir karar varmadınız daha, inanmıyorsunuz, bütün acınız da bundan geliyor, çünkü kafanızdaki sorun ısrarla bir karara varmaya zorluyor sizi...

"Dünyada acı çeken, acıyı arayan kulların yeri göklerdir" (Dostoyevski, 2018, s.125-126).

İvan, ölümsüzlük inancının insan içindeki sevgiyi canlı tuttuğunu ve bu sevgi sayesinde de insanların kötülüklerden uzak kaldığını belirtir. İvan'a göre ölümsüzlük yoksa erdem de yoktur. Zosima Dede, İvan'a, düşüncelerine göre mutsuzsun, der ama tam bir karara varmadığı için de acı çektiğini söyler. İvan'ın ölümsüzlük inancının olmaması onu umutsuzluğa düşürür fakat bu umutsuzluk ona zevk de verir çünkü umutsuzluk onu harekete geçirir. Umutsuzluk, onun bir karara varması için onu zorlar. Dostoyevski'ye göre ölümsüzlük inancı, erdemin kaynağıdır bu dünyada yaşamının, kötülüklerden uzak kalmanın biricik değeridir. Ona göre dünyada acı çekmek bireyi yüceltir, bu acıyı çeken birey umutsuzluğun ona verdiği güçle her zaman çabalar. Dolayısıyla umutsuzluk, bireyi yıldırılmaz; onu eyleme sürükler.

Şairin Romanı'nda, Zeheyra, kocası Agabu'nun kendisini aldattığını öğrenir. Kocasını onu Avona diye biriyle aldatır. Avona, Zeheyra'nın genç haline tıpatıp benzer. Zeheyra, Avona'yı öğrendiğinde günlerce hasta yatar. Birden bire yaşamı boyunca hiç tanımadığı, tarifini bile bilmediği bir yeniklik duygusu doldurur içini. Çıktığı o dağın tepesinde birden bire ölmek, daha doğrusu yok olmak, hiçliğe karışmak, hatta hiç olmamış olmak ister. Çalınmış hayatını artık bir başkasının yaşadığını gören bir hayalet

gibi gerisin geri döner Balma Gölü'nün kıyısındaki, kendine bundan böyle iyice zindan olacak taş evin duvarları arasına. Zeheyra, Avona'yı görmekle bütün gücünün elinden alındığını, varoluş nedeninin ortadan kalktığını hisseder, mücadele etmesi gereken şeyin ne olduğunu tam olarak bilemez. "Kim kendi gençliğine bu kadar benzeyen birine köklü bir düşmanlık besleyip, kin duyabilirdi ki? Umutsuzluğun uçurumuyla tanışmıştı; daha önce tanımadığı bir çaresizlik çeşidiydi bu" (Mungan, 2011, s.278).

Zeheyra, Avona'yı öğrendiğinde büyük bir umutsuzluğa kapılır. Kendini çaresiz hisseder fakat sonradan gücünü toplarlar ve intikam için yaşar.

Gücünü toparlaması, ayaklanıp kendini bulması zaman aldı. Gene de onu diriltten ve yaşatan tek duygu intikamdı. İçinden bir ses, "Yaran soğumadan alman gerekir zamandan intikamını," diyordu. Bütün öfkesi kocasına yönelmişti şimdi. Eğer, ta varlığının köklerinden yükselen ve onu diriltircesine etlerini yakan bu duyguyu hissetmemiş olsaydı, ölmeye yatar gibi uzandığı o yataktan sağ çıkamayacağını biliyordu. Kininin salyasıyla Agabu'nun alacağı yarayı ne kadar büyütebilirse, alacağı intikam da o kadar taçlanmış olacaktı. Uğradığı amansız bozgunun içinde açtığı kara boşluk her geçen gün derinleşerek da büyük, daha görkemli bir intikam zaferine ihtiyaç duyuyordu. Bu bozgunun tesellisi yoktu, bunu biliyordu, ama mutlaka bir zaferi olmalıydı ve gereksindiği şey tam da buydu (Mungan, 2011, s.278-287).

Zeheyra, yaşamı boyunca bilmediği bir umutsuzluk duygusuna kapılır. Bu duyguya kapılmasının nedeni kocası olan Agabu'nun onu aldatmasıdır. Zehayra ilk önce bu duyguyla sarsılsa da sonra kendi toplayıp intikam almaya karar verir. Umutsuzluk onu esir alır ama o çabalayıp bu durumdan kurtulmaya alışır. Mungan, Zeheyra'yı hiç tanımadığı bir çaresizlik içinde bırakır sonucunda da onu bu umutsuzluğa teslim olmadığını gösterir. "Zaman ve tarih karşısında sessiz çalışkanlık, bedelini hem ummanın, hem ummamanın çelişik ve tedirgin ruhuyla yaşamayı baştan kabullenmek, belki de başarılacağı gereken yalnızca budur" (Mungan, 2010, s.62). Mungan, umudu ya da umutsuzluğu değil yaşamı kabul edip çalışmayı değerli görür.

İki esere baktığımızda *Karamazov Kardeşler*'de İvan, ölümsüzlük inancının olmamasından dolayı umutsuzluk içindedir ama bu umutsuzluk onun direnme gücünü kırmaz tam tersine güç verir ona. *Şairin Romanı*'nda ise Zeheyra kocasının onu

aldatması sonucunda kendini çaresiz ve umutsuz hisseder fakat belli bir süre sonra Zeheyra da bu umutsuzluktan kurtulmaya çalışır. Yani her iki eserde de birey umutsuzluk içinde de olsa her zaman eylemde bulunur ve varoluşunu gerçekleştirmeye çabalar, diyebiliriz.

*Karamazov Kardeşler'*de, Dimitri, eser boyunca umutsuz anlarında bile yaşama isteğini kaybetmez. Her zaman yaşam sevincini içinde taşıyan Dimitri, babasını öldürmekten tutuklandıktan sonra bile bu yaşam isteğini hep canlı tutar.

Varsın lanetlenmiş, alçak, iğrenç bir insan olayım, ama Tanrı'nın sarındığı kutsal örtünün eteğini öpmeme izin versinler gene de. Varsın aynı zamanda şeytanın peşinden gideyim, ama gene de bir kulunum tanrım, seviyorum seni, dünyanın ayakta durmasını sağlayan sevgiyi içimde duyuyorum (Dostoyevski, 2018, s.173).

Dimitri, ne kadar kötü bir insan olursa olsun tanrı sevgisinin onu kurtaracağını düşünür. Bu sevgi Dimitri'yi her zaman ayakta tutar. Dimitri, Alyoşa'ya son iki ayda yepyeni bir insan olduğunu, ruhunda hapis olan bu insanın, son dönemde başına gelenler sayesinde ortaya çıktığını söyler.

Korkunç bir şey bu! Maden ocaklarında yirmi yıl kazma sallayacağım umurumda bile değil. İçimde doğan bu yeni kişiliğin kaybolmasından korkuyorum! Orada, maden ocağında, yerin altında da yanı başındaki kürek mahkûmunun, katilin bir kalbi olabilir, dost olabilir insan onunla. Orada da sevebilir acı çekebilir, yaşayabilir insan! Bu kürek mahkûmunun taşlaşmış kalbine duyguyu yeniden tattırmak... Onunla yıllarca uğraşarak yüce bir ruhu, acı çekmiş bir yaratığı gün ışığına kavuşturmak... yeni bir melek, kahraman yaratmak... olmayacak, olamayacak şey değildir bunlar... Yaşasın Tanrı ve onun mutluluğu! Seviyorum Tanrı'yı! (Dostoyevski, 2018, s.753).

Dimitri, tanrı sevgisi sayesinde ayakta durur. Her şeyini kaybettiğini hissettiğinde bile Dimitri, bir çıkar yol bulmak için çırpınır. Bu çıkar yol, bazen Dostoyevski'nin deyişiyle dünyayı ayakta tutan sevgi, bazen bulunduğu yeri terk etmektir. Dimitri çabalamaktan vazgeçtiğinde intiharı bile düşünür ama asla o noktaya

gelmez. Dimitri, en sonunda baba katili olarak hapse atıldığında ilk önce mutsuzluk içinde de olsa, sonra durumunu kabullenir. Bu olay ona göre onu uyandırıp ruhunda saklı olan gücü açığa çıkarır. İçinde yeni bir kişilik doğar, Dimitri bu yüzden bir kürek mahkûmu ile arkadaş olabileceğini, yirmi yıl bile madende kalsa umurunda olmayacağını söyler. Dimitri orada da yaşanabileceğini bu kürek mahkûmunu bile gün ışığına kavuşturabileceğini söyler. Dostoyevski, insanın içindeki yaşam ışığını hapiste bile canlı olabileceğini, bunun sadece kendisi için değil diğerlerine de yardımı dokunacağını belirtir. Dostoyevski, insanın en umutsuz yerde ve anda bile her an çabalayarak bir amaca ulaşabileceğini vurgular.

Şairin Romanı'nda ise Bendag, elli yıl yurdundan uzakta yaşar. Elli yıl sonra ölmek için yurduna döner. Bendag'ın önce ölümü bekler sonra da daha yaşayacak yıllarının olduğunu anlar. Sahremine, Bendag'a hangi yıl doğduğunu bilmiyorum der ve ekler; sakın ölmeyi düşünme, unutma gençlik dağlarından bir daha geçiyorsun, hem daha kanın susmamış senin.

Büyülü bir buyruk almışçasına o an, doğduğu topraklara vardığında ölmeye yatmak istemediğini anlıyor Bendag. Neredeyse öncesiz bir bilgiyle; güneşin, günü orta yerinden bir bıçakla kesmesi gibi anlıyor bunu; daha doğrusu bir süredir kendi biliyormuş da kavraması için ona birinin yüksek sesle söylemesi gerekiyormuş gibi anlıyor (Mungan, 2011, s.227).

Yurdunu baştan sona gezerken Sahremine, ona hemen ölmeyi düşünme der. Bu Bendag için bir uyanış olur. Bendag, içinde olan umudu bir başkasından duyunca hisseder. Ölmek iç yurduna dönen Bendag, birden bire ölmek istemediğini anlar. Başını kaldırıp baktığında tepesindeki bulutun onu Gençlik Dağları'ndan beri takip ettiğini görür, durup bakar bütün ömrüne gülümser gibi bakar.

Bendag: Gençken insanın kendini ölümsüz hissetmesi daha kolaydır. Beden ilerledikçe zamanı keşfeder insan. Hevesler söner, yaşam yavanlaşır. Ölümün yakın komşu olduğunu anlar insan.

Varılacak yerin bir hedef olarak belirlendiği, bu nedenle kendi başına bir anlam kazanmış çok yol geçmişti bugüne kadar. "Asla aradığından fazlasını bulmaya çalışma," derdi ilk ustası. "Fazlasını ararsan, yolun bir

anda umutsuzluk yolu olur, bulduklarını da göremezsin. Göz açıkken kör olur."...

Tam olarak ifade etmek istediği şeyi bulmuştu. Tükenen zamanı yepyeni bir gençlikle anlatmak.... Çok kullanılmış bir hiçlikten kendini var etmek! (Mungan, 2011, s.354-355).

Bendag elli yıl sonra yurduna ölmek için döner. Yaşlandıkça ölümün yaklaştığını hisseden Bendag, ustasının dediklerini hatırlar ve umutsuzluğun onu kör etmesine izin vermez. Bendag, giden zamanı yepyeni bir umutla yeniden anlatmaya çalışır. Hiç olmaktan kurtulup kendini var etmek için çabalar. Mungan, hayattan tamamen kopmuş artık ölümü bekleyen Bendag'ı tekrar yaşama bağlar. Mungan'a göre umutsuzluk insanı kör eder, bu umutsuzluk içinde olan insan ancak yeni bir şeyler yaparak kurtulur.

İki esere de baktığımızda *Karamazov Kardeşler*'de Dimitri, en umutsuz anlarında bile içindeki yaşama sevgisini kaybetmez bu sevgi onun devamlı çabalamasını sağlar. *Şairin Romanı*'nda ise Bendag, bütün umutlarını kaybeder, artık ölmek için yurduna döner ama bir şekilde yaşama yeniden bağlanır. Bendag umutsuzluk içinde hiçleşmemek için elinden geleni yapar. İki eserde de birey, umutsuzluğa düştüğünde çabalamaktan asla vazgeçmez. Bu çabalama bireyi ayakta tutan güç olur, birey hayatın kaosu içinde har zaman kendine bir yol bulmaya çalışır.

4.7. Hiçlik/Boşluk

Varoluşçulukta, bireyin, kendini bulması ve varlığının farkına varması için hiçlikle yüzleşmesi gerekir. Hiçlik, bireyin varoluşunu gerçekleştirme için kendisini aşıp yine kendisinin farkına varmasıdır. Birey, hiçlikle adeta kendinden uzaklaşıp kendini değerlendirme ve varoluşunu gerçekleştirme imkânı bulur. Hiçliğin ortaya çıkışını, Heidegger kaygıya bağlar.

Birisine acayip bir şeyler oluyor dendiğinde bir şey ve birisi nedir? Biz bu tuhaf duyguya neden olan şeyi dile getiremeyiz. Bir kimseye tam da bir şeyler oluyor. Var olanlar ve onunla birlikte biz de bir kayıtsızlık içinde batırız. Ancak görünmezlik ve yok olma anlamında bir şey değildir bu. Daha ziyade bu, bizi sıkan ve baskılayan var olanın bütünlüğü ile şeyleri

tutan hiçbir tutamak kalmaz. Var olanlar kayıp gittiği için geride sadece içine gark olduğumuz hiçlik kalır. Başka bir deyişle kaygı hiçliği açığa vurur. Biz kaygı anında askıda (boşlukta) kalırız. Daha doğrusu, varlığın bütünlüğünü eriyip götürdükçe kaygı bizi askıda bırakır. Biz de bununla birlikte kendimizden sıyrılıp uzaklaşırız. Var olanların ortasında eriyip gideriz.... Bizim kendisi için ve kendisinden kaygılandığımız (Kaygının nedeni ve nesnesi) şey gerçekte hiçbir şeydi ve bu tamamen doğrudur. Bizatihi hiçlik böylece oradaydı (Heidegger, 2003, s.43).

Burada, belli bir şeyden ya da nesneden doğan bir kaygı/korku yoktur içten gelen bir kaygıdan kaynaklı bir boşluk/hiçlik vardır. Bu kaygı hiçliğin nedenidir. Birey içten gelen bu kaygı ile hiçliğe ulaşır. Bu hiçlikte kendisinden uzaklaşıp kendisini bulmaya doğru yol alır.

Kendisini hiçlik içinde devam ettiren insan varlığı, var olanı aşar. Var olanın bu dışına çıkmaya, aşkınlık deriz. Eğer insan varlığı, özünün derinliğinde aşkınlığa varmasaydı, yani hiçlik içinde kendisini muhafaza etmeseydi asla var olanla, sonuç itibariyle kendi kendisiyle ilişkide bulunamazdı. Hiçliğin asli görünüşü olmaksızın ne kendi olmaklık vardır, ne de özgürlük vardır (Heidegger, 2003, s.45-46).

Dolayısıyla birey kaygı içindeyken, hiçliğe ulaşır. Birey bu hiçlik içinde kendisini aşıp var olanla, yani kendisi ile ilişki de bulunur. Buna bağlı olarak birey hiçlik içindeyken kendini sorgulayıp kendi olur ve özgürlüğünü kazanır.

İnsan kendisinin yok olacağını keşfettiğinden bir boşluğa düşer. Bu boşluk ya da hiçlik insanı kaygılandırır. Sartre'ye (2016) göre "kaygı/bulantı insanı eyleme yönlendirip pasiflikten uzaklaştırır"(s.44). Bu bağlamda kaygı/bulantı, insanı eyleme yönlendirerek; insanın kendi varoluşunu gerçekleştirmesini sağlar. Hiçlik, insanı kaygılandırıp, insanın dünyayı ve varoluşunu sorgulamasına yol açar. Hiçliğin sonucunda, birey varoluşsal kaygıya kapılır.

Kaygı, ölüme doğru giden bir varlık olarak her zaman noksan olan ve her zaman şöyle ya da böyle olabilme imkânına sahip olan insanın, fırlatılmışlığı ve zorunluluğu içinde hissettiği derin bir huzursuzluk ve iç

sıkıntısıdır. Buradaki kaygı insanın bu dünyanın anlamsızlığı karşısında, kendi temelindeki hiçliği keşfettiği zaman yaşadığı kaygıdır. Kısaca kaygı, Tanrı karşısında değil, hiçlik karşısında ortaya çıkmaktadır (Aşar, 2014, s.97).

Dolayısıyla her zaman farklı yol seçebilme imkânına sahip olan birey, derin bir kaygı içine girer. Bu kaygı, bu dünyanın anlamsızlığı ve bireyin kendi sonunun hiçliğinde, ortaya çıkar. "Kaygı veya bulantı, insanın bu dünyada anlam arayışında, kendini gerçekleştirmesinde ve ne olacağını belirlemesinde bir uyarıcı olarak kendisini göstermektedir diyebiliriz" (Aşar, 2014, s.98). Bütün bunlara baktığımızda birey hayatın anlamsızlığı karşısında hiçlik ile yüz yüze gelir. Bu hiçlik bireyi kaygılandırır. Kaygılanan birey, kendini ve yaşamı sorgulayıp varoluşunu gerçekleştirmeye doğru gider. Bu sorgulamayı ortaya çıkarıp bireyi varoluşu için harekete geçiren, bireyin içten gelen kaygısıdır.

İncelediğimiz eserlerde hiçlik, *Karamazov Kardeşler*'de bireyin inançsızlığından ve bu inançsızlık sonucu karşılaşılan anlamsızlıktan, kaynaklı bir durumdur. *Şairin Romanı*'nda ise hiçlik bireyin kendini bulma arayışının ve dünyanın anlamsızlığının sonucudur.

Karamazov Kardeşler eserinde, "İnancı Kıt Bir Hanım" bölümünde, Zosima Dede'nin yanına, hasta olan kızı Lise için Bayan Hohlakova şifa bulmaya gelir. Bayan Hohlakova Zosima Dede'ye inancı ile ilgili boşluğa düştüğünü, her şeyi anlamsız bulduğunu anlatır.

Acılar içindeyim, bağışlayın beni, acı çekiyorum.

Kadın içinden kopan bir heyecanla, Zosima Dede'nin önünde dua eder gibi ellerini bitiştiirdi.

— Nedir size acı veren?

— Acı çekiyorum... İnancım zayıfladı...

— Tanrıya olan inancınız mı?

— Hayır, hayır, bunu aklımdan geçirmeye bile cesaret edemem. Fakat öbür dünya; bana anlaşılmaz görünüyor. Kimseden de bu derdimi halledecek bir bilgi alamıyorum. Beni dinleyin! Siz şifa verensiniz; insan ruhu üzerine derin bilginiz var. Bana yüzde yüz inanmanızı dilemeye cesaret edemem, ama şu anda hoppalıktan böyle konuşmadığımı şerefimle

temin ederim. Ölüm ötesindeki hayat bana korku, dehşet veriyor (Dostoyevski, 2018, s.108).

Burada, Bayan Hohlakova tanrıya olan inancını kaybetmez, fakat öbür dünya yani ölümden sonraki yaşamın nasıl olacağı ile ilgili bir sorgulamanın içine girer. Bu sorgulama sonunda, kendi kendine çözüm bulamayan Bayan Hohlakova, boşluğa düşüp kendisini anlamsızlık içinde bulur.

Bazen, gözlerimi kapayıp, herkes inanıyor ama bu inanç nasıl doğdu, diye düşünüyorum. Bazıları, inancın güya korkunç birtakım doğa gösterilerinin verdiği ürküntüden doğduğunu, aslında inanacak bir şey olmadığını ileri sürüyor. Kendi kendime düşünüyorum: Ömrüm boyunca inanarak yaşadım, ya ölünce hiçbir şey bulamazsam; bir yazarın dediği gibi, “Sadece mezarımda dulavratotları biterse...” Korkunç, değil mi? İnancımı nasıl yeniden kazanabilirim? Ben ancak çocukken hiçbir şey düşünmeden, körü körüne inanırdım. Şimdi nasıl, neyle bir kanıt bulabilirim? Ayaklarınıza kapanarak bunu yalvarmak için size geldim. Bu fırsatı kaçırsam hayatımda bir daha kimse bana cevap veremez. Bir kanıt, inandırıcı bir kanıt arıyorum. Ne kadar mutsuz olduğumu anlatamam! Bakıyorum, kimsenin umurunda değil, hemen hemen kimsenin tasalandığı yok, yalnız ben dayanamıyorum. Büyük bir acı bu!

— Şüphesiz çok acı. Fakat kanıtlanması imkânsız; tecrübeyle aklınıza yatabilir.

— Nasıl? Ne şekilde?

— Yararlı bir sevgiyle... Yakınlarınızı hep artan bir çabayla sevmeyi deneyin, içinizdeki sevgi çoğaldıkça Tanrının varlığına da, ruhun ölmezliğine de aklınız yatmaya başlar. İnsanları sevmekte tam bir nefis feragatine varabilirsiniz yüzde yüz inanırsanız, ruhunuz artık hiçbir şüpheyile kararmaz. Bu denenmiştir, tartışmasız böyledir. (Dostoyevski, 2018, s.109)

Burada, inançsızlık ya da ölümden sonraki hayat ile ilgili olarak düşünen bireyin içine girdiği hiçliği görürüz. Ölümü düşünen birey anlamsız bir hayat yaşadığını fark eder ve bunu sorgular. "Ölüm, boş yere susuzluğunu gidermeye çalışan bir yolcuyu

sonsuzluğa dek sudan yoksun bırakma davranışı gibiydi" (Camus, 1991, s.181). Yani ölüm, bireyin anlamsız bir durumun içinde çırpınmasına neden olur. *Karamazov Kardeşler'*de de Bayan Hohlakova, inancın nereden geldiği bu dünyanın sonunun nereye varacağı ile ilgili çıkmaza girer. Dostoyevski'ye göre, bu çıkmaz, bireyi, inançsızlığa dolayısıyla hiçliğe götürür. Bu hiçlikten kurtulmanın tek yolu da sevgiden geçer. Sevgi bireyin içinde çoğaldıkça tanrı inancı ve ölümsüzlük de bireyin içinde yer etmeye başlar. Bütün bunların sonucunda birey, sevgiden gelen inancın içinde yarattığı huzur ile kuşkuyla yer kalmayacak biçimde inanır ve onun ruhu hiçliğe düşüp kararmaz.

*Şairin Romanı'*nda ise elli yıl sonra yurduna dönen Bendag, hayatın anlamı ile ilgili olarak her zaman bir sorgulama içindedir. Bu sorgulamaların çoğunda, hayatın anlamsızlığı ve boşluk/hiçlik üzerine Bendag'ın düşünceleri ile karşılaşırız.

İnsanın zamanı telaşsız anlarda keşfettiğini çoktandır anlamıştı. Gürültülerin, kaygıların, koşturmaların olmadığı anlardı asıl hayat. Yaşadığına duyduğu şükranla derin bir soluk aldı. Sadece yaşamış olmak için bile değerd! Niyeydi kelimelerle kazanılmak istenen ölümsüzlük imtiyazının ardında harcanmış onca yıl. Mürekkebin tükettiği bir ömür? Yazıya harcadığı zamanlara dair hiçbir pişmanlık duymadan, yakınmadan, hayıflanmadan düşündü bunları. Sonuçta her şey olması gerektiği gibi oluyordu hayatta; üst yanı yine düşünceler ve kelimelerdi, yazılı ya da yazısız (Mungan, 2011, s.121).

Yaşamda her şeyin geçici olduğunu bilmenin varoluş kederini sürekli diri tutan o umarsızlık bilinciyle, yerküredeki her şeyi dolgun bir yürekle, cömertçe, sabırla karşılıksız seviyor ve sonra yaşamın ona görmeyi armağan ettiği ne varsa yerküreye yeniden şiir olarak geri veriyordu. Kendi yaşamında erken barıştığı, artık varlığının kopmaz bir parçası haline gelen geçiciliğe ilişkin bu farkındalık hüznü belli anlarda yüzünde zamanın dışına çıkmış bir gülümseyiş olarak beliriyordu. O, zamana gülümsüyordu (Mungan, 2011, s.220).

Bu düşünceleriyle Bendag, hayatın geçici olduğunu, bu geçiciliğin kederini sürekli yaşadığını belirtir. Bendag, bu geçiciliğin verdiği hiçliğe kapılmaz aksine bunun ona verdiği umarsızlıkla şiir yazar; yerküredeki her şeyi sever. Hayattaki her şeyin

geçici olması Bendag'ı bir kedere boğsa da o, bunu şiir sayesinde aşip varlığını anlamlandırabilir.

İki esere baktığımızda, *Karamazov Kardeşler*'de Bayan Hohlakova inancından dolayı varoluşsal bir kaygıya kapılır. Dostoyevski, Hohlakova'nın hiçliğe düşmesinin nedenini inançsızlığına ve sevgi yoksunluğuna bağlar. Bundan kurtuluşu da sevgide bulur. *Şairin Romanı*'nda ise Bendag hayattaki her şeyin geçici olması ile ilgili bir kaygı içindedir. Bu kaygı onu hiçliğe doğru götürür fakat Bendag bu kaygıyı umarsızca karşılar. Bendag'ın hiçliğe düşmesini engelleyen, bu umarsızlık sayesinde yazdığı şiirlerdir. Mungan, bireyi hiçliğe düşmekten kurtaranın kendi üretkenliği olduğunu gösterir. Dostoyevski ise bireyi kurtaranın, inanç ve sevgi olduğunu belirtir.

Birey kendisine yabancılaşması sonucu farklı benliklerde yaşar. Bu benlikler yüzünden birey hiçleşir: *Karamazov Kardeşler*'de İvan, inançsız biridir. Bu inançsızlığı, İvan'ı hiçliğe kadar götürür. İvan, tanrı, dünya ve her şeyin hiç olduğu ile ilgili fikirlerini; babası Fyodor Pavloviç ile tartışır:

Fyodor Pavloviç: Tanrı var mı, yok mu onu söyle. Ama ciddi olarak! Ciddi konuşuyorum şimdi.

— (İvan)Hayır, Tanrı yoktur.

— Alyoşka, Tanrı var mı?

— Vardır!

— Peki, İvan; ölmezlik, şu tırnağımın ucu kadar ölmezlik var mıdır?

— Ölmezlik de yoktur.

— Hiç mi?

— Hiç.

— Yani tam bir sıfır, ya da hiçlik... Belki de bir şeyler vardır ha?

Büsbütün hiçlik olur mu?

— Tamamen sıfır.

— Ölmezlik var mı, Alyoşka?

— Var.

— Yaa, Tanrı da var, ölmezlik de, öyle mi?

— Evet. Hem Tanrı, hem ölmezlik. Zaten Tanrı ölmezliktir.

— Hımm. İvan bana daha haklı gibi geliyor.

Hey Yarabbim, insanların bu hayale boşu boşuna binlerce yıldır ne güçle inandığı, ne kuvvetler harcadığı bir düşünülse! İnsanlarla kim bu kadar

alay ediyor acaba? İvan, sana son kez, kesin olarak soruyorum: Tanrı var mı, yok mu? Son olarak soruyorum bunu.

— Son olarak söylüyorum: yok.

— Ya insanlarla alay eden kim, İvan?

İvan Fyodoroviç gülümsedi.

— Şeytan besbelli.

— Şeytan var mı?

— Yo, şeytan da yok.

— Yazık. Hay kör şeytan, böyle olduktan sonra şu Tanrıyı icat eden bir elime geçse, bilirim ona yapacağımı! Asmalı böylesini...

— Tanrı icat edilmese uygarlık olmazdı.

— Olmaz mıydı? Tanrısız olmaz mıydı? (Dostoyevski, 2018, s.206-207)

İvan, inancı olmayan biri olarak, her şeyin sonunun hiçliğe çıktığını açıklar. Tanrı ve ölümsüzlüğün aynı şey olduğunu söyleyen Dostoyevski, bireyin, hiçliğe doğru gitmemesi için inanması gerektiğini gösterir. Bunun yanında uygarlığın da tanrı olmadan, var olamayacağını anlatır. Bütün bu sorgulamalar İvan'ın benliğini parçalar İvan parçalanmış bir benlikle hiçleşir:

Karamazov Kardeşler, "Şeytan, İvan Fyodoroviç'in Kâbusu" bölümünde, İvan kendi benliği olan şeytan ile konuşur. İvan, kendisine yabancılaşmanın ve hiçleşmenin sonucunda ikinci bir benlik edinir. Bu ikinci benlik, İvan'ın tanrı, inanç, bu dünyadaki kötülükler karşısında düşündüğü fikirlerini açıkça belirtir.

Hayatın kendisi acılardan oluşur. Acısı olmasa ne tadı kalırdı hayatın. Her şey sonuz bir ayinden farksız olurdu. Kutsal, ama sıkıcı olur böyle bir hayat. Ya ben?

Acı çektiğim halde yaşamıyorum. Belirsiz bir denklemde bilinmeyenim.

İpin ucunu kaçırmış, sonunda kendi adını unutmuş bir hayaletim... Oysa ben- gene söylüyorum- yüz otuz kiloluk bir tüccar karısı olup tanrıya mum dikebilmek için göklerdeki hayatı bütün rütbelerimi her şeyimi verirdim.

İvan kötü kötü gülümsedi.

-Sen de mi inanmıyorsun tanrıya yoksa?

-Nasıl söylesem sana ... ciddi soruyorsun bunu değil mi?...

İvan gene öfkeli bir inatla,

-Tanrı var mı yok mu? diye bağırdı.
 -Ciddisin demek? Sevgili dostum inan ki bilmiyorum.
 -Bilmiyorsun ama görüyorsun tanrıyı... Evet ayrı bir yaratık değilsin sen!
 Hiçsin, yarattığım bir hayalsin!
 -İstersen "felsefem" de diyebilirsin, böylesi daha doğru olur hem. Je pense donc je suis (Düşünüyorum öyleyse varım.) kesinlikle bir bunu biliyorum işte, geri kalan her şeyin-yıldızların, tanrının, hatta şeytanın- var olup olmadıkları kanıtlanmamıştır bana. Belki de bir hayaldir bunların tümü. Kendi kendime yarattığım bir hayal... (Dostoyevski, 2018, s.814).

İvan inançsızlığının sonucunda, ikinci bir benliğe ulaşır; bu benlik İvan'ın kendine bile açıklayamadığı fikirlerini sorgulamaya başlar. Burada İvan adeta biriyle tartışır gibi fikirlerini ortaya çıkarır. Bu düşüncelerinde İvan, tanrıyı ve ölümsüzlüğü sorgular. Bu sorgulamalar sonucunda kendisinin hiç olduğunu belirterek inançsızlığının onu getirdiği noktayı gösterir. İvan, en sonunda Descartes'in sözünü söyler: "Düşünüyorum öyleyse varım." İvan, akıyla sadece kendisinin varlığını anladığını, bütün bunların dışındaki her şeye kuşkuyla yaklaştığını, her şeyin bir hayal olabileceğini, şeytanın yani kendi benliğinin anlatımıyla aktarır. Alyoşa İvan'ı kendi benliği şeytan ile olan konuşmanın sonunda yorgun bir halde bulur.

Alyoşa: İnanmadığı tanrı ve gerçek bir türlü baş eğmek istemeyen yüreğini yenmişti sonunda. Alyoşa yatığı yerden şöyle geçiriyordu içinden: " Evet, Smerdyakov öldükten sonra hiç kimse inanmaz İvan'a ama gene de gidip anlatacak her şeyi! Tanrın dediği olacaktır! Ya gerçeğin ışığında yeniden döner hayata ya da... inanmadığı şeylere hizmet ettiği için kendinden herkesten nefret ederek mahvolur gider" Alyoşa bir kez daha dua etti İvan için (Dostoyevski, 2018, s.829).

Tanrının yarattığı düzene isyan eden İvan, Dostoyevski'nin düşüncesiyle tanrı ile özdeş olan ölümsüzlüğe inancını yitirir. Ölümsüzlük inancı olmayanlar için dünya yaşanılmaz bir yerdir. Dostoyevski'ye göre; insan yaşamında, ruhun ölümsüzlüğü inancı zorunludur ve en büyük tehlike, ölümsüzlük düşüncesinin olmadığı bir dünyadır.

Geleceğimiz için, hem de çok yakın geleceğimiz için bizleri bekleyen en büyük tehlikelerden biri –biraz ilginç, kişisel ön saptamam olacak bu– Rus aydın zümresinin çok geniş çoğunluğunda insan ruhuna ve ruhun ölümsüzlüğüne derin inançsızlığın gitgide artarak iyice yerleşmesidir. Dahası, bu inançsızlığın bir inanç halini alarak güçlenmesidir ama insan varlığının bu yüce düşüncesine karşı bu garip umursamazlık her yerde kökleşiyor (Dostoyevski, 2012a, s.2335).

Dostoyevski'ye göre, ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi, yeryüzündeki en yüce düşüncedir çünkü insanın içindeki bütün yaşama isteğini hayata geçiren güçlerin temel kaynağı bu düşüncedir. Dolayısıyla bütün düşüncelere kaynaklık eden ölümsüzlük düşüncesidir.

İnsanoğlunun var olması için ölümsüzlük inancı gerekiyorsa, o halde bu inanç insanın doğal hazinesidir, eğer böyleyse insan ruhunun ölümsüzlüğü hiç kuşkuya yer olmayacak biçimde vardır. Özetle, ölümsüzlük ülküsü yaşamın kendisidir, gerçek yaşamdır, hayatın kesin reçetesi ve insan için gerçeğin ve kusursuz bilincin ana kaynağıdır (Dostoyevski, 2012a, s.2346).

Bütün bunlara baktığımızda Dostoyevski, İvan'ı tanrı/ölümsüzlük düşüncesi olmayan biri olarak bize gösterir. Burada İvan bu düşüncelerinin sonucunda bir boşluğa düşer. Bu hiçlik ya da boşluğun temel kaynağı, Dostoyevski'ye göre tanrı/ölümsüzlük inancının olmamasıdır. Ölümsüzlük inancı olmayan birey, gelecek noktasında büyük bir tehlike içindedir. Ölümsüzlük yaşamın temel kaynağıdır, bu yüzden ölümsüzlük olmadan, bireyin hayatının bir anlamı olmaz; buna bağlı olarak, birey hiçleşir.

Şairin Romanı'nda ise bireyin hiçleşmesi, Tagan'ın birçok benliğe sahip olması ile karşımıza çıkar. Tagan'ın birden çok benliğe sahip olması, Moottah ve Zeey ile çıktığı yolculukta, saldırıya uğraması sonucu başlar. Bu saldırı nedeniyle Tagan, aklını yitirir. Daha sonra Tagan, Sağlık Yurdu'na götürülür, burada gördüğü tedaviler sonucu, farklı benliklerde yaşamaya başlar.

Her şeyi uydurur o. Sınırsız bir hayal gücü vardır. Anlattığı hiçbir şey gerçek değildir. O aslında hiç kimsedir.... Rüyalarının, korkularının, sanrılarının içinde kayboldu zavallı. Kendisini, çocukları öldüren zavallı bir katil sandı bir zaman.... Düşünün biz tek bir kişi olarak yaşamakta bunca zorlanırken, o içinde yaşayan kaç kişiyle birden baş etmek zorunda kalıyor.... Hafızası kısa sürelidir. Çoklu kimlik dediğimiz içinde birden fazla kişi barındıran ağır bir ruh bozukluğudur bu. Sık sık karakter, isim, hayat değiştirir (Mungan, 2011, s.519).

Yasnura, Tagan'ı şöyle tanıtır: Kim olduğunu kendi de bilmez, çocukluğuna ilişkin hiçbir şey hatırlamıyor, uydurduğu bir sürü adı ve birbirine benzemeyen bir sürü hayatı var onun. Hiçbir zaman kendisinin olmayan bir hayatı yaşamaya mahkûm olmuş bir talihsiz o. Gölge kuşunu bilir misiniz? Toprağa düşen gölgesi hiçbir insan tarafından çiğnenemez o kuşun, diye bilinir hani. Yasnura'nın (Tagan) içinde gölgeler var, kim olduğunu bulmak için sürekli o gölgelerin birinden diğerine umutsuzca sıçrayarak kendi etrafında dönüp duruyor. Aoi'ye (şehir) getirildiğinde kendini çoktan kaybetmişti zaten. Kim olduğunu hatırlamıyordu. Ödünç hafızalar arasında gidip geliyordu. Bana gelmeden önce katıldığı yer değiştirme ayinlerinde kendi benliğine dönemediği Sağlık Yurdu'ndaki herkesçe biliniyordu (Mungan, 2011, s.550).

Tagan, bir saldırı sonucu aklını yitirir. Toplum onu iyileştirmek için tedavi eder fakat bu tedavi Tagan'ın kendi benliğini bulmasını imkânsızlaştırır. Tagan kendisine tamamen yabancılaşır bunun sonucunda; Tagan farklı benliklerde yaşamaya başlar. Dolayısıyla Tagan kendi içinde kaybolup hiçleşir.

İki esere baktığımızda, farklı benlikler edinip kendilerine yabancılaşan Tagan ve İvan hiçliğin kıyısına gelir. *Karamazov Kardeşler'*de İvan, her zaman tanrının varlığı ile ilgili bir sorgulama içindedir. Bu sorgulama onu topluma yabancılaştırır. Topluma yabancılaşan İvan, kendisine de yabancılaşıp farklı bir benlik edinir. Dostoyevski, İvan'ı inançsızlığından dolayı kendisine yabancılaştığını, bunun sonucunda da hiçleştiğini gösterir. *Şairin Romanı'*nda ise Tagan, bir saldırı sonucu yaralanır ama toplum onu iyileştirmek için çabalar. Bu çabalar tam tersi bir etki yaparak, Tagan'ın kendini kaybedip farklı benliklerde yaşamasına neden olur. Mungan, Tagan'ın hiçleşmesini, toplumun bireyi kendisine benzetmeye çalışması sonucu, bireyin yabancılaşmasına bu yabancılaşmanın etkisiyle farklı benliklerde yaşamasına bağlar. Bu iki eserdeki hiçleşme sonucunda İvan aklını yitirir, Tagan ise intihar eder.

BÖLÜM V

5. SONUÇ Ve ÖNERİLER

Bu tezin amacı Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* eserlerini varoluşçuluk temelinde karşılaştırmaktır. Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* ile Murathan Mungan'ın *Şairin Romanı* adlı eserlerinin seçmemizin nedeni, daha önce bu alanda karşılaştırmalı bir çalışma yapılmamış olmasıdır.

Karşılaştırmalı edebiyat ile eserlerdeki ortak ve farklı yönler belirlenip eserlerin ait olduğu milletlerin edebiyatları değerlendirilip ulusal ve uluslararası açıdan önemleri tespit edilir. "Karşılaştırmalı edebiyat etkinliklerinin asıl çıkış noktası, çelişkili görünmesine rağmen ulusal edebiyatı güçlendirme kaygısı olmuştur. Başka deyişle: kendi edebiyatımızı rayına oturtmak, geliştirmek için başka milletlerin edebiyatına göz atmak, onlar neler yapıyorlar anlamak" (Aytaç, 1997, s.24). Bu bağlamda bizim karşılaştırmalı edebiyata başvurmamızın amacı da edebiyatımıza ait olan bir eserin gerçek değerini ortaya çıkarmaktır. "Ötekini övüp yüceltirken kendimizi yadsımamayı, aksine kendimiz olanı anlayıp ötekinin karşısında bizim olanın gerçek değerini tespit etmeyi, ötekinin edebiyatı sayesinde daha iyi kavrarız" (Şahin,2015, s.10). Amaç ötekinin farkını görüp kendini değerlendirmek, kendi farkını gösterip değerini ortaya çıkarmaktır.

Yaptığımız çalışmada, varoluşçuluk, bu düşüncenin belli başlı temsilcileri esas alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Varoluşçuluğu, her düşünür farklı bir bakış ile açıkladığı için ortak temalar belirlenmiştir. Varoluşçuluk, insanı temel alan, insanın kendini ortaya çıkarmasını amaçlayan bir felsefedir. "İlkin insan vardır; yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır"(Sartre, 2016, s.39). Buna bağlı olarak varoluşçuluk insanın kendini bulmasıdır, kendi özünü ortaya çıkarmasıdır diyebiliriz. İnsanın kendini var etmesi ve bunun nasıl olduğunu açıklamaya çalışan varoluşçu felsefenin, farklı temaları olduğu görülmüştür. Eserlerde tespit ettiğimiz ortak temalar: hiçlik, boşluk, anlamsızlık, inanç, din, ölüm, ölümsüzlük, intihar, umut, umutsuzluk, yabancılaşma, yalnızlık, özgürlük ve sorgulamadır.

Eserler üzerine yapılan incelemeleri göz önünde bulundurup genel bir değerlendirme yapılırsa: *Karamazov Kardeşler* ve *Şairin Romanı* farklı zamanlarda yazılmış yani art zamanlı eserlerdir. *Karamazov Kardeşler* aydınlanma döneminin

etkilerinin görüldüğü 19. yüzyılın son çeyreğinde, *Şairin Romanı* ise günümüz, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yazılmıştır. Dolayısıyla *Karamazov Kardeşler*'de aydınlanma döneminin etkisiyle din ve dini kurumlar daha çok eleştirilmiştir. *Şairin Romanı*'nda ise bu tür bir eleştiriden çok bireyin kendini değerlendirmesi üzerinde durulmuştur.

Dostoyevski ve Mungan'ın eserlerinde karakterleri varoluşçu unsurlarla ortaya koydukları gözlenmiştir. İki yazar da bireylerin varoluşlarını gerçekleştirmeleri için nasıl bir çabanın içinde olduklarını sergilemiştir. Varoluşçuluğun farklı temalarını farklı karakterlerde sergileyen yazarlar bu karakterlerle varoluşçuluğu somutlaştırmışlardır. Bu sayede varoluşçuluk bakımından zengin bir malzeme ortaya çıkarmışlardır. Karakterlerde tespit edilen varoluşçu özellikler yapılan değerlendirmede ön plana çıkan unsurlar olmuştur.

Karamazov Kardeşler ve *Şairin Romanı*'nda ortak varoluşçu temalar içinde özgürlük, bireyin kendini var etmesi için ön koşul olarak belirtilmiştir. *Karamazov Kardeşler*'de bireyin kendini var etmesi için gerçekten özgür olması gerektiği; İsa ve Engizisyoncunun özgürlük anlayışlarıyla ortaya konmuştur. *Şairin Romanı*'nda ise özgürlük, Bendag şahsında bireyin toplumdan kaçması bakımından ele alınmıştır. Buna bağlı olarak özgürlük, iki eserde bireyin varoluşu için belli zorluklar sonucu elde ettiği bir değer olmuştur.

Eserlerde ortak olarak ele alınan bir diğer konu yabancılaşmadır. Karakterler bazen kendisine, bazen topluma yabancılaşmışlardır. İki eserde ele alınan yabancılaşma kavramında, karakterlerin toplumdan uzaklaşmalarına ve en sonunda da farklı benliklerde yaşamalarına dikkat çekilmiştir. Karakterlerin kendilerine yabancılaşıp farklı benliklerde yaşamaları *Karamazov Kardeşler*'de İvan, *Şairin Romanı*'nda ise Tagan ile karşımıza çıkarılmıştır. Karakterlerin kendilerine yabancılaşmalarından farklı olarak bir de topluma yabancılaşan karakterler tespit edilmiştir. Topluma yabancılaşan karakterler *Karamazov Kardeşler*'de iyiliğin simgesi Alyoşa, *Şairin Romanı*'nda ise toplumun kimliklerinden kaçan Bendag'dır. Eserlerde, yabancılaşma, kendini gerçekleştirmek için çırpınan bireyin sığındığı yuva olmuştur.

İki eserde de karakterlerin yaşam kaygısı onları hiçleştiren unsur olarak değerlendirilmiştir. *Karamazov Kardeşler*'de bu hiçliğin ya da kaygının çözümü inançta ve sevgide bulunmuş; *Şairin Romanı*'nda ise yaşamın geçiciliğini, bu geçiciliğin verdiği anlamsızlığın üstesinden, bireyin yaşama bir şey katarak gelebileceği üzerinde durulmuştur.

Eserler inanç/din, bakımından ise varoluşçuluğun inançlı tarafında olan Kierkegaard bakımından incelenmiştir. Din, *Karamazov Kardeşler*'de inanç ve inançsızlık bakımından değerlendirilirken, *Şairin Romanı*'nda, yazarında ifade ettiği gibi pagan bir eser olması nedeniyle daha çok doğa ve doğa olayları ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

İki eserde de sorgulamalar karakterlerin kendilerini bulmaları için bir yol olarak görüldüğü için inceleme de bu yönde yapılmıştır. Bu değerlendirmede, *Karamazov Kardeşler*'de daha önce değindiğimiz gibi aydınlanma çağının etkisiyle karakterler daha çok dini bir sorgulamanın içindeyken; *Şairin Romanı*'nda ise yaşamın sorgulandığı görülmüştür.

Ölüm, varoluşçulukta insanın yaşamı anlamsız bulduğu noktadır; aynı zamanda insanı harekete geçiren de ölüm korkusudur. Bu bağlamda iki esere baktığımız da karakterlerin ölümü kabul edip yaşamını ona göre düzenlediklerinde, varoluşlarını gerçekleştirmek için çabaladıkları tespit edilmiştir.

İntihar olgusu, varoluşçulukta bireyin kendini var etmesinin farklı bir biçimi olarak işlendiğinden iki eser de buna göre incelenmiştir. İki eserde de intihar, karakterlerin var olmak için seçtikleri bir yol olarak değerlendirilmiştir.

Karamazov Kardeşler ve *Şairin Romanı*'nda karakterler umut, umutsuzluk bağlamında da incelenmiştir. Umut/umutsuzluk, iki eserde de karakterlerin umutsuzluğa kapılmadan boş bir beklentinin içinde olmadan, varoluşları için devamlı çabaladıkları görülmüştür. Dostoyevski, ne olursa olsun bireyin umutsuzluğa kapılmadan, yaşamı sevmesini söyler. Mungan ise bireyin yaşamı anlamlaştırdığını, yani yaşama değer katanın birey olduğunu belirtir.

Sonuç olarak *Karamazov Kardeşler* ve *Şairin Romanı*'nda varoluşçu temalardan; özgürlük, umut, umutsuzluk, inan, din, yabancılaşma, intihar, ölüm, ölümsüzlük, sorgulama, anlamsızlık ve hiçliği tespit ettik. Dostoyevski de Mungan da sorgulayan, yaşama değer katan karakterler ortaya çıkartmışlardır. Yaptığımız bu tez çalışmasından yola çıkarak, dünya edebiyatında klasik olarak kabul edilen *Karamazov Kardeşler* ile edebiyatımızın çağdaş eserlerinden olan *Şairin Romanı*'nda ortak varoluşçu temalar olduğunu söyleyebiliriz. Yine tespit edilen bu varoluşçu temalar, tek tek karakterler üzerinden, daha ayrıntılı bir şekilde ele alınabileceği gibi, eserlere psikanalist, okur merkezci ya da toplumcu gerçekçi bağlamda da bakılarak farklı karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

6. KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1979). *Çağdaş felsefe akımları*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Alak, M. (2009). Murathan Mungan'ın eserlerinde benlik arayışı ve kendini gerçekleştirme. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.
- Arman, A. (2002). Murathan Mungan: yüksek topuklarla geliyor. <https://www.metiskitap.com/catalog/interview/2870> (10.01.2019).
- Arman, A. (2011). Hayat yalan olduğunda güzel. <http://www.hurriyet.com.tr/hayat-yalan-oldugunda-guzel-17507309> (02.03.2019).
- Aşar, H. (2014). Heidegger ve Sartre felsefesinde kaygı ve bulantı kavramlarının analizi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17,85-99.
- Ayazoğlu, S. (2014). Kentlerden bir çöl yaratılıyor; betondan, camdan, çelikten bir çöl. <http://test.arkitera.com/soylesi/kentlerden-bir-tur-col-yaratiliyor-betondan-camdan-celikten-bir-col/> (05.02.2019).
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları
- Barişta, P. (2011). Murathan Mungan'dan bir "şiir çağı" romanı: şairin romanı. <https://www.metiskitap.com/catalog/text/86893> (13.01.2019).
- Berdyaev, N. A. (1984). *Dostoyevski*. (E. Gürol, Çev). İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Bonnefoy, Y. (Ed.). (2000) *Antik dünya ve geleneksel toplumlarda dinler ve mitolojiler sözlüğü*. (C. 1-2). Ankara: Dost Kitabevi.
- Bingöl, U. (2017). Şairin romanı yahut şairin varoluşu. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 18,42-58.
- Börekçi, G. (2013), Murathan Mungan: Sol hülyaları olan bir yazarın ütopyasını yazdım. <https://egoistokur.com/murathan-mungan-sol-hulyalari-olan-bir-yazarin-utopyasini-yazdim/> (13.01.2019).
- Camus, A. (1991). *Mutlu ölüm*. (R. Dara, Çev). İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, A. (1995). *Düğün ve bir Alman dosta mektuplar*. (T. Yücel, Çev). İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, A. (2013). *Sisifos söyleni*. (T. Yücel, Çev). İstanbul: Can Yayınları.
- Caner, F. (2013). *Geyiğin laneti: bir Murathan Mungan incelemesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Çavdar, A. (2017). Murathan Mungan: Varoluşumu anlamlandıran eşyam kalemim. <http://www.milliyet.com.tr/-var-olusumu-anlamlandiran-esyam-gundem-2410674/> (10.01.2019).
- Çelik, T. (2013). *Varoluş ve roman*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (2004). *Batı edebiyatında edebi akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çüçen, A.K. (2018). *Martin Heidegger: varlık ve zaman*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Dostoyevski, F. M. (2010). *Ölümler evinden anılar*. (N. Y. Taluy. Çev). İstanbul: Türküye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dostoyevski, F.M. (2012a). *Bir yazarın günlüğü*. (K. Yükseler. Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dostoyevski, F. M. (2012b). *Yer altından notlar*. (M. Özgül. Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dostoyevski, F.M. (2018). *Karamazov kardeşler*. (E. Altay, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Düz, O. (2001). *Dostoyevski*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Foulquie, P. (1995). *Varoluşçuluk*. (Y. Şahin, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Geçtan, E. (1974). Varoluşçu psikolojinin temel ilkeleri. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/494/5806.pdf>. (25.12.2018).
- Gide, A. (1998). *Dostoyevski*. (B. Onaran, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gökberk, T. (1993). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gümüş, S. (2009). İnsana ilişkin ayrıntılar. <https://www.metiskitap.com/catalog/text/62006>. (16.01.2019).
- Gündoğan, A.O. (2006). Edebiyat ile felsefe ilişkisi üzerine. *Özne felsefe sanat seçkisi*. 6,24-28.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya inançları sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heidegger, M. (2003). *Metafizik nedir*. (M.Ş. İpşiroğlu, S. K. Yetkin, Çev). İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Heidegger, M. (2004). *Varlık ve zaman* (A. Yardımlı. Çev). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Jaspers, K. (2010). *Felsefe Nedir?* (İ. Z. Eyuboğlu, Çev). İstanbul: Say Yayınları.
- Karataş, N.C. (2018). Rus düşüncesi bağlamında F. M. Dostoyevski'de yabancılaşma olgusu. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaufmann, W. (1997). *Dostoyevski'den Sartre'a varoluşçuluk*. (A. Göktürk, Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

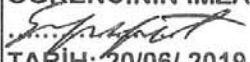
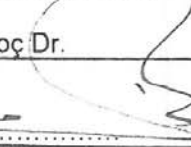
- Kierkegaard, S. (2013). *Ölümçül hastalık umutsuzluk*. (M. Yakupoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kierkegaard, S. (2013). *Korku ve titreme*. (E. Çalışkan, Çev.). İstanbul: Mitra Yayınları.
- Magill, F. (1992). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*. (V. Mutal, Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mungan, M. (2000). *Meskalin 60 draje*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2002). *Kırk oda*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2005). *Paranın cinleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2005). Ben aşkı yazıyorum. *Yeni Gündem*, 63, 56.
- Mungan, M. (2007). *Kullanılmış biletler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2008). *Sahtiyan*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2008). *Kadından kentler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2010). *227 Sayfa*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2011). *Şairin romanı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. <http://murathanmungan.com/biography/> (05.03.2019).
- Nietzsche, F. (2010). *Putların alaca karanlığı*. (M. Tüzel, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011). *Tan kızılığı*. (Ö. Saatçi, Çev.), Ankara: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015). *İnsanca pek insanca*. (M. Tüzel, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sartre, J. P. (2016). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Sartre, J. P. (2017). *Varlık ve hiçlik*. (T. Ilgaz, G. Ç. Eksen, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sezer, A. (2007). Murathan Mungan'ın mensur eserlerinde halk bilimi unsurları. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Şahin, E. (2011). Hiçliğin kıyısında bilinçli eğinim. *İstanbul Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi Özel sayı, 2*, 723-729.
- Şahin, E. (2015). *Zamana vuran dalgalar*. İstanbul: Yitik Ülke Yayınları.
- Şahin, E. (2018). Adalet Ağaoğlu'nun *bir düşünün gecesi*'ne postmodern ve absürd yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 1-13
- Şener, S. (1999). Gizemli geçmişten yaşamın aydınlığına "Geyikler ve Lanetler". *Hürriyet Gösteri Dergisi*, 154, 26-28.
- Şener, S. (2012). *Dünden bugüne tiyatro düşüncesi*. Ankara: Dost Kitabevi.

- Taşdelen, V.(1992). *Varoluşçuluk ve edebiyat etkileşimi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Taşdelen, V.(2010). Edebiyatın varoluşsal boyutu. *Bizim Külliye*, 46.15-19.
- Taşdelen, V. (2011). Varoluş felsefelerinde varoluşun özden önceliği sorunu. *Beytulhikme*, 1,27-55.
- Taşdelen, V.(2013). Mevlana ve Kierkegaard'da birey ve tanrı ilişkisi. *Turkish Studies*, 8/6, 717-728.
- Troyat, H. (2014). *Dostoyevski*. (L. Gürsel, Çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tutal,N. (2019). Geleceğin kaybını hissetmek. *Varlık Dergisi*. 1340,6-8.
- Türk dil kurumu. (2019). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ce30504d50271.79079076 (02.03.2019).
- Uğurlu, S. (2007). Bellek, tarih ve kültür: Murathan Mungan'da Mardin imgesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*,2,1-22.
- Uygur, N. (2018). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wahl, J. (1999). *Varoluşçuluğun tarihçesi*. (B. Onaran, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Zweig, S. (2018). *Üç büyük usta*. (N. Ermiş, Çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

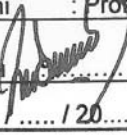
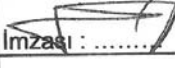
7. EKLER

7.1. Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	19178776242
ADI VE SOYADI	Ercan YİĞİT
ÖĞRENCİ NO	201711024
TEL. NO.	5362460313
E - MAİL ADRESLERİ	multeciircan@gmail.com
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	20..... / 20..... - GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEMEDİM / YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler ile Murathan Mungan'ın Şairin
TEZİN AMACI	Dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler ile Türk edebiyatında kendine has bir dil yaratmış olan Murathan Mungan'ın Şairin Romanı adlı eserleri, varoluşçuluk temelinde karşılaştırmak tezimizin amacını oluşturmaktadır.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Dünya edebiyatında klasik olarak kabul edilen Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler ile edebiyatımızda kendine has bir dil yaratan Murathan Mungan'ın Şairin Romanı eserlerini varoluşçuluk temelinde karşılaştırmak, tezimizin amacını oluşturmaktadır. Dostoyevski ve Murathan Mungan üzerine bugüne dek birçok çalışma yapılmış ama bu iki yazar karşılaştırılmamıştır. Karamazov Kardeşler ve Şairin Romanı ortak varoluşçu temalar; özgürlük, umut, umutsuzluk, ölüm ölümsüzlük, intihar, yabancılaşma, yalnızlık, din, inanç, hiçlik, boşluk, anlamsızlık bağlamında incelenmiştir. Bu ortak varoluşçu temalar öncelikle varoluşçuluğun önemli temsilcilerinden yola çıkılarak açıklanmış ve eserlerdeki ortak temaların karakterler üzerindeki yansımaları ele alınmıştır. Karakterlerin varoluşçu yönleri ortak başlıklar altında toplanarak, benzerlikleri ve farklılıkları ile incelenmiştir. Sonuç olarak, iki eserde de tespit edilen varoluşçu unsurlar ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	508E-126

İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)		
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER		
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI		
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa	
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Ercan Yiğit	ÖĞRENCİNİN İMZASI: TARİH: 20/06/ 2019	
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU		
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.		
2. Anılan konu Karşılaştırmalı Edebiyat faaliyet alanı içerisine girmektedir.		
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI
Adı - Soyadı: Elmas Şahin	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Murat Koç
Unvanı : Doç Dr.	Unvanı:	Unvanı: Doç Dr.
İmzası 	İmzası:	İmzası:
... / ... / 20...	... / ... / 20...	... / ... / 20...

5046 - 1206

ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. D
İmzası : 	İmzası : 	İmzası : 	İmzası :	İmzası :
..... / 20.....	 / 20.....	... / 20.....	 / 20.....	... / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☐	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyeleriince incelenmiş olupna.../20.../20... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE	☒			
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRÜNE ONAYLATILARAK ENSTİTÜ SEKRETERLİĞİNE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA YAZININ PUNTOSU İSE 12 (ON İKİ) PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILARAK ÇIKTI ALINACAKTIR.				

500E-1206

8. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ercan YİĞİT

Doğum Tarihi ve Yeri: 03.04.1982/ŞANLIURFA/HALFETİ

E-posta : multeciern@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2017-2019 Yüksek Lisans, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

2001-2005 Lisans, Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği